

MEVSİMLİK TARIM İŞÇİSİ ÇOCUKLARIN EĞİTİM SORUNLARI

Zehra Yaşar Yavuz

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

AĞUSTOS, 2024

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren on iki (12) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı: Zehra

Soyadı: Yaşar Yavuz

Bölümü: Eğitim Yönetimi

İmza:

Teslim Tarihi:

TEZİN

Türkçe Adı: Mevsimlik Tarım İşçisi Çocukların Eğitim Sorunları

İngilizce Adı: Educational Problems of Seasonal Agricultural Worker Children

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Zehra YAŞAR YAVUZ

İmza:

JÜRİ ONAY SAYFASI

Zehra Yaşar Yavuz tarafından hazırlanan “Mevsimlik Tarım İşçisi Çocukların Eğitim Sorunları” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Murat Gürkan GÜLCAN

(Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi)

.....

Başkan: Doç. Dr. Zeki ÖĞDEM

(Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı,

Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar Üniversitesi)

.....

Üye: Doç. Dr. Emre SÖNMEZ

(Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi)

.....

Tez Savunma Tarihi: 08.08.2024

Bu tezin Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Şaban ÇETİN

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

.....

TEŞEKKÜR

Bu tezin yazılması sürecinde bana sürekli destek olan danışmanım Sayın Prof. Dr. Murat Gürkan GÜLCAN'a, bana her an rehberlik ederek yol gösteren Sayın Prof. Dr. Ferudun SEZGİN'e tüm emeklerinden dolayı teşekkür ederim. Ayrıca bizden yardımlarını esirgemeyen Doç. Dr. Emre SÖNMEZ'e ve her daim sorularımızı içtenlikle cevaplayan Hasan GEBEDEK'e de müteşekkirim.

Tez yazım süreci boyunca bana destek olan başarabileceğimi sürekli ifade eden başta babam Hami YAŞAR ve annem Nejla YAŞAR'a da beni yetiştirdikleri ve içime eğitim aşkını düşürdükleri için teşekkür ederim. Eğitimin hiçbir zaman bitmeyeceğini sürekli okuyarak bana rol olarak gösteren ablam Esra YAŞAR'a da sonsuz teşekkürlerimi borç bilirim. Bu yolda bana destek olan eşim Taşkan YAVUZ'a yürekten teşekkürlerimi sunarım.

Zehra YAŞAR YAVUZ

MEVSİMLİK TARIM İŞÇİSİ ÇOCUKLARIN EĞİTİM SORUNLARI

(Yüksek Lisans Tezi)

Zehra Yaşar Yavuz

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Ağustos, 2024

ÖZ

Bu araştırmanın amacı, Polatlı ilçesinde mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan çocukların eğitim sorunlarını, bu sorunlara neden olan durumları ve bu sorunları çözmek için yapılan çalışmaları araştırmaktır. Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim araştırması kullanılmıştır. Katılımcılar amaçsal örnekleme yöntemlerinden benzeşik örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Araştırma, Polatlı'da aileleriyle birlikte mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan 17 kız ve 15 erkek toplam 32 çocukla gerçekleştirilmiştir. Çocuklarla birebir görüşmeler yapılmış ve araştırmacı tarafından geliştirilen yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formu, katılımcıların demografik özellikleri ve eğitimle ilgili sorunları hakkında sorular içermektedir. Elde edilen veriler, içerik analizi ile çözümlenmiştir. Araştırmanın sonuçları, mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan çocukların eğitimlerinin engellendiğini göstermektedir. Çocukların tarlalarda çalışma yaşının yediye kadar düştüğü ve bu durumun genellikle ailelerine maddi destek sağlamak için olduğu ortaya çıkmıştır. Çocukların çoğunluğunun tarlalarda çalışmak istemediği ve tarlada çalışma koşullarının ağır olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, özellikle kız çocuklarının tarlada çalışmak dışında başka işlerde de çalıştığı belirlenmiştir. Bu ağır işlerin çocukların fiziksel ve zihinsel sağlığını olumsuz etkilediği belirlenmiştir. Araştırmaya göre, çocukların sadece 5-6 ay okula gittiği ve mevsimlik tarım işçisi olarak bulundukları yerde okula gidemedikleri tespit edilmiştir. Eğitimin ülkemizde zorunlu olmasına rağmen, mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan çocukların bu hakkı

**EDUCATIONAL PROBLEMS OF SEASONAL AGRICULTURAL
WORKER CHILDREN
(Master's Thesis)**

Zehra Yaşar Yavuz

GAZI UNIVERSITY

INSTITUTE OF EDUCATION SCIENCES

Agust, 2024

ABSTRACT

The aim of this research is to investigate the educational problems of children working as seasonal agricultural workers in the district of Polatlı, the situations causing these problems, and the efforts made to solve these problems. In this study, phenomenological research, a qualitative research method, was used. Participants were determined using purposeful sampling method specifically convenience sampling. The research was conducted with a total of 32 children, 17 girls and 15 boys, who work as seasonal agricultural workers with their families in Polatlı. One-on-one interviews were conducted with the children using a structured interview form developed by the researcher. The interview form includes questions about the participants' demographic characteristics and their educational problems. The data obtained were analyzed through content analysis. The results of the research indicate that the education of children working as seasonal agricultural workers is being hindered. It was found that the age at which children work in the fields has decreased to as young as seven, and this is generally for the purpose of providing financial support to their families. The majority of children do not want to work in the fields and it was determined that working conditions in the fields are harsh. Additionally, it was found that especially girls work in places other than the fields. These heavy tasks were found to have a negative impact on the physical and mental health of

children. According to the research, children only attend school for 5-6 months and are unable to attend school in the place where they work as seasonal agricultural workers. Despite education being compulsory in our country, the fact that children working as seasonal agricultural workers are unable to exercise this right indicates that the current efforts are insufficient. According to the children, the main obstacles preventing them from accessing education are primarily poverty and their families.

Key Words : Seasonal agricultural work, child labor, level of access to education
Number of Pages : xv+108
Advisor : Prof. Dr. Murat Gürkan GÜLCAN

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZ	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xiv
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ.....	xv
BÖLÜM I	1
GİRİŞ.....	1
Problem Durumu	1
Araştırmanın Amacı	4
Araştırmanın Önemi.....	4
Araştırmanın Varsayımları.....	5
Araştırmanın Sınırlılıkları	5
Tanımlar.....	5
BÖLÜM II.....	7
KAVRAMSAL ÇERÇEVE	7
Mevsimlik Tarım İşçiliği.....	7
Mevsimlik Göç.....	7

Mevsimlik Tarım İşçiliği	8
Mevsimlik Tarım İşçiliğinin Tarihi	8
Osmanlı Dönemi	8
Cumhuriyet Dönemi	11
Mevsimlik Tarım İşçiliğinin Nedenleri	14
Yoksulluk	14
İşsizlik.....	15
Gelenekler	16
Toprak Sahibi Olmama	16
Çocuk İşçiliği	17
En Kötü Biçimlerde Çocuk İşçiliği	17
Mevsimlik Tarım İşçisi Olarak Çocuk.....	20
Mevsimlik Tarım İşçisi Çocukların Sorunları	21
Barınma.....	21
Beslenme	22
Sağlık.....	23
Gelişim.....	25
Eğitim	26
Çocuk İşçiliği ile Mücadele.....	27
Çocuk İşçiliği ile Mücadele Eden Ulusal Kuruluşlar.....	27
Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB)	27
Milli Eğitim Bakanlığı (MEB).....	29
Sivil Toplum Kuruluşları (STK).....	30
Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı (TEGV)	30
Kalkınma Atölyeleri.....	31
Hayata Destek Derneği	32
Genç Hayat Vakfı.....	32

Pikolo Eğitim Kültür Gençlik ve Spor Kulübü Derneği.....	33
Çocuk İşçiliği ile Mücadele Eden Uluslararası Kuruluşlar	34
Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)	34
Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF).....	34
Birleşmiş Milletler (BM)	35
Çocuk İşçiliği ile İlgili Ulusal Mevzuat.....	36
Anayasa	36
İş Kanunu.....	37
Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik	38
Mesleki Eğitim Kanunu	39
Umumi Hıfzıssıhha Kanunu	39
İlköğretim ve Eğitim Kanunu	40
Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu	40
Sendikalar Kanunu	40
Genelgeler	41
On İkinci Kalkınma Planı.....	43
Uluslararası Sözleşmeler	44
138 Sayılı Asgari Yaş Sözleşmesi	44
182 No’lu En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesi.....	44
Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme	45
Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programı (IPEC),	45
Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ortak Deklarasyonu.....	47
Mevsimlik Tarımda Çocuk İşçiliğinin Ortadan Kaldırılması Operasyonu (ECLSA)	47
BÖLÜM III	49

YÖNTEM.....	49
Araştırmanın Modeli	49
Evren ve Örneklem	50
Veri Toplama Araçları	50
Geçerlik ve Güvenirlik.....	51
Verilerin Toplanması	52
Verilerin Analizi	52
BÖLÜM IV	54
BULGULAR VE YORUM	54
Demografik Özellikler	54
Mevsimlik Tarım İşçisi Olarak Çocuk.....	56
Çalışmaya Başlama Yaşı	56
Çalıştırılma Nedenleri.....	57
Çalışma İsteği	59
Çalışmanın Zorlukları	61
Barınma Koşulları.....	64
Tarlada Çalışmak Dışında Yapılan İşler	65
Eğitim Durmu.....	66
Aile Bireylerinin Eğitime Devam Durumu	66
Okula Devam Durumu	68
Telaflı Eğitimleri	69
Mevsimlik Tarım İşçiliğinin Çocukların Eğitimine Zararları.....	71
Eğitime Erişememe Nedenleri.....	72
Okula Devam Edebilmek İçin Beklentiler	74
Aileden Beklentiler.....	74
Okuldan Beklentiler.....	76
Devletten Beklentiler.....	77

BÖLÜM V	80
TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	80
Tartışma ve Sonuç.....	80
Öneriler	87
Fiziksel Açıdan	88
Sosyal Açıdan.....	88
Ruhsal Açıdan	89
Eğitim Açısından	89
Politika ve Toplumsal Düzey Açısından.....	90
KAYNAKLAR.....	92
EKLER.....	103
EK 1. Görüşme Formu	104
Ek 2. Etik Kurul Onayı	107
Ek 3. Araştırma İzin Yazısı.....	108

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1 Türkiye’deki Yıllara Göre İşsizlik Oranları	15
Tablo 2 Katılımcıların Cinsiyet ve Sınıflara Göre Dağılımı	50
Tablo 3 Araştırmaya Katılan Çocukların Demografik Özellikleri	55
Tablo 4 Çocukların Tarlada Çalışmaya Başlama Yaşları.....	57
Tablo 5 Çocukların Mevsimlik Tarım İşçisi Olarak Çalıştırılma Nedenleri	57
Tablo 6 Çocukların Mevsimlik Tarım İşçisi Olarak Çalışma İsteği	59
Tablo 7 Çocukların Mevsimlik Tarım İşçisi Olarak Çalışmasının Zorlukları.....	61
Tablo 8 Tarlada Çalışma Saatleri	63
Tablo 9 Mevsimlik Tarım İşçilerinin Barınma Koşulları	64
Tablo 10 Mevsimlik Tarım İşçisi Çocukların Tarla Dışında Yaptığı İşler	65
Tablo 11 Mevsimlik Tarım İşçisi Çocukların Kardeşlerinin Eğitime Devam Durumları ...	67
Tablo 12 Mevsimlik Tarım İşçisi Çocukların Eğitime Devam Durumları.....	68
Tablo 13 Mevsimlik Tarım İşçisi Çocukların Eğitim Açığını Telfi Etme Çabaları	69
Tablo 14 Mevsimlik Tarım İşçiliğinin Çocukların Eğitime Etkileri	71
Tablo 15 Mevsimlik Tarım İşçisi Çocukların Polatlı’da Eğitime Ulaşamama Nedenleri ...	73
Tablo 16 Mevsimlik Tarım İşçisi Çocukların Ailelerinden Beklentileri	75
Tablo 17 Mevsimlik Tarım İşçisi Çocukların Okullarından Beklentileri	76
Tablo 18 Mevsimlik Tarım İşçisi Çocukların Devletten Beklentileri.....	78

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

İHD	İnsan Hakları Derneği
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
UNICEF	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
AB	Avrupa Birliği
IPEC	Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programı
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
ÇSGB	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
METİP	Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Yaşam Koşullarının İyileştirilmesi Projesi
AÇSHB	T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
ECLSA	Mevsimlik Tarımda Çocuk İşçiliğinin Ortadan Kaldırılması Operasyonu
PIKOLO	Eğitim Kültür Gençlik ve Spor Kulübü Derneği
STK	Sivil Toplum Kuruluşları

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde problem durumu, araştırmanın amacı, önemi, varsayımları, sınırlılıkları ve tanımlar yer almaktadır.

Problem Durumu

Eğitim bireyin gelecek yaşantısı için önemli iken bir toplumun geleceği için de önemlidir. Yani eğitim kişinin kendisinin gerçekleşmesini sağlarken toplumun da gelişmesini sağlamaktadır. Bu yüzden bir ülkenin gelişmişlik düzeyi üzerinde o ülkenin eğitim seviyesi de etkilidir. İyi ve kaliteli bir eğitim, yoksulluğun azalmasında, ekonominin gelişmesinde, bireylerin sosyalleşmesinde, topluma uyum sağlanmasında, var olanın korunmasında ve fırsat eşitliğinde oldukça etkilidir (Topsakal, Merey ve Keçe, 2013). Ayrıca eğitim farklı kültürlerin birbirleriyle uyum içinde yaşayabilmelerine de katkı sağlamaktadır. Farklılıkların kabullenmesi, karşılaşılan zorlukların en aza indirgenmesi veya aşılmasında eğitim önemli bir etkidir. Bu yüzden tüm insanların eğitim hakkından yararlanması gerekmektedir.

Eğitim hakkı insanların bütün yönlerinin gelişmesine imkân veren, kişinin yeteneklerini ortaya çıkaran, toplumların varlıklarını sürdürebilmesi ve devamlılığını sağlayabilmesi için koşulsuz şartsız herkesin yararlanması gereken bir haktır. Ayrıca bireyler eğitim hakkıyla

birlikte var olan yaşama hakkı, kişi hürriyeti, dilekçe hakkı, yerleşme ve seyahat hakkı gibi diğer haklarının da kullanılmasına ve geliştirilmesine imkân bulurlar (Güngör, 2009). Eğitim hakkının diğer hakların ulaşımına imkân vermesi onu oldukça önemli kılmakta ve zorunlu hale getirmektedir. Ülkemizde de vatandaşların eğitimi ülkenin gelişimi, refahı ve sosyal haklara erişimi için zorunludur.

Zorunlu eğitim, devlet olma sürecinin önemli bir parçasıdır. Eğitim, toplumların ulusallaşma sürecinde resmi ideolojisini benimsetmek ve vatandaşlık bilincini aşılacak için gereklidir. Bunun için ülkemizde anayasamız ile eğitim zorunlu kılınmıştır (Altunya 1997). Anayasamızda eğitim ve öğrenim hakkı 42. maddede kız ve erkek tüm vatandaşlar için zorunlu tutulmuştur. Bireylerin eğitim hakkından yoksun bırakılması mümkün değildir. Eğitim tüm vatandaşlar için, ulaşılabilir ve ücretsizdir. Maddi durumu yeterli olmayan başarılı öğrencilere devlet burs vererek eğitim öğretimlerini gerçekleştirmekle yükümlüdür. Eğitim ve öğretim ülkemizde devlet gözetimi altında çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmak için Atatürk'ün ilke ve inkılapları ışığında yapılmaktadır. Ayrıca yurt dışında bulunan ülke vatandaşlarının eğitimi de anayasamızla korunmuştur (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982).

Eğitimin ülkemizde zorunlu olması ve tüm bireylerin ulaşabilmesi için eğitime erişimin tam olması gerekmektedir. Eğitime erişim bir topluluğun parçası olan ancak birbirlerinden farklı özellikleri ve gereksinimleri olan kişilerin ayırım göstermeksizin tamamının eğitim olanaklarından eşit düzeyde faydalanmasıdır (Büyükhan, 2019, s. 26). Eğitime erişim okul çağındaki çocukların tamamının sahip olduğu bu haktan yararlanabilmeleri için eşit hak ve imkânlarla sahip olup eğitime ulaşabilmeleridir (Kılıç, 2022). Eğitimde fırsat eşitliği sayesinde toplumdaki her kesim bireyin yetenekleri, ilgi alanları ve becerileri doğrultusunda kendini geliştirmesi sağlanabilmektedir. Ülkemizde eğitim zorunlu olup tüm vatandaşların ulaşabilmesi için ücretsizdir. Bu durum eğitime herkesin ulaşabileceğini göstermekle birlikte tek başına yeterli değildir. Çünkü ekonomik zorluklar, ulaşım, göç gibi etkenler eğitimde fırsat eşitliğine engel olmaktadır. Maddi durumu yüksek olan

ailelerin çocukları eğitimden üst düzeyde faydalanırken, geçim sıkıntısı yüksek olan ailelerin çocukları eğitim yerine çocukların bir an önce para kazanabilecekleri meslekleri edinmesini sağlamaktadır. Özellikle ülkemizde sayısı yaklaşık bir milyonu bulan mevsimlik tarım işçileri mevsimlik göç, eğitim bölgelerine ulaşım zorluğu, geçim sıkıntısı gibi nedenlerle çocuklarını okula gönderememektedir.

Mevsimlik tarım işçiliği Osmanlı Devleti döneminde başlamış olup günümüzde de devam etmektedir. Mevsimlik tarım işçileri bulundukları bölgelerden tarım arazilerinin olduğu bölgelere yılın beş altı ayı geçici olarak çalışmak için göç etmektedir. Göç ettikleri yerlerde genellikle çadırlarda kalan aileler şehir merkezlerinden uzak tarım arazisinde konaklamaktadır. Bu durum çocuklarını eğitim hakkından faydalandırmalarını engellemektedir.

Mevsimlik tarım işçileri göç ettikleri yerlerde tarlalarda çocuklarını çocuk işçi olarak çalıştırmaktadır. 18 yaşın altındaki herkes ülkemizde ve Dünya’da çocuk olarak kabul edilmekte olup bu yaş grubunda çalışanlar çocuk işçi statüsündedir. Çocukların çalışmak için 14 yaşını doldurmuş ve ilköğretimini tamamlamış olması gerekmektedir. (İş Kanunu, 2003). 138 Sayılı Asgari Yaş Sözleşmesine göre de gelişmekte olan çocukların işe başlama yaşı 14 olarak belirlenmiştir (ILO, 1973). Çocuk işçiler ailelerinin geçimine yardımcı olmak için koşulları fark etmeksizin çalışmakta veya çalıştırılmaktadır. Ülkemizde anayasamızla, kanun ve yönetmeliklerimizle Dünya’da ise uluslararası antlaşmalar, kurum ve kuruluşlarla çocuk işçiliği önlenmeye çalışılmıştır. Fakat ülkemizde TÜİK (2019) verilerine göre 5-17 yaş arasında olup çalışan çocuk sayısı 720 bindir. Çalışan çocukların 216 bini bahçe ve tarla işlerinde çalışmaktadır. Çocuk işçilerin 247 bini eğitime devam edememektedir.

Mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan çocukların eğitim hayatlarını sağlıklı bir şekilde devam ettirebilmeleri için sosyal becerilerinin geliştirilmesi ve eğitim haklarından tam olarak faydalanmaları gerekmektedir. Ancak ulusal ve uluslararası çalışmalar, bu çocukların eğitim haklarına erişimde ve kaliteli eğitim almada yaşadıkları zorlukları ortaya

koymuştur. Bu araştırma, mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan okul çağındaki çocukların eğitim haklarına erişim ve çalışma zorluklarına odaklanmayı amaçlamaktadır. Bu çalışma ile mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitime ulaşıp ulaşamaması, eğitime ulaşamayanların ulaşamama nedenleri ve eğitime ulaştırılmasının sağlanması için nelerin gerekli olduğu araştırılmaktadır. Ayrıca çocukların tarlada yaşadıkları zorluklar, barınma ve yaşam koşulları ile eğitime ulaşabilmeleri için beklentileri belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı mevsimlik tarım işçisi çocukların bugüne kadar yapılan çalışmalar sonucu eğitime erişimlerini belirlemektir. Bu çocukların neden çalışmak zorunda olduklarının belirlenmesi, eğitime erişim düzeylerini ve eğitime ulaşabilmeleri için yapılan çalışmaları ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu amaca yönelik aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Mevsimlik tarım işçisi çocukların çalışma nedenleri nelerdir?
2. Mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitime devam etme durumları nasıldır?
3. Mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitime devamı için yapılan çalışmalar nelerdir?

Araştırmanın Önemi

Bir toplumun gelişebilmesi ve daha iyiye ulaşabilmesi için en temel gereklilik eğitimidir. Bu yüzden eğitime erişimin herkes için olması gerekmektedir. Mevsimlik tarım işçisi çocukların en kötü şartlarda çalışan çocuklar olarak değerlendirildiği günümüz koşullarında yapılan çalışmalara rağmen eğitime erişimlerinin yetersiz olduğunu göstermektedir. Bu çalışma mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitime erişimlerinin ne düzeyde olduğunu, yapılan çalışmaların ne derece etkili olduğunu ve eğitime erişimin maksimum düzeyde olması için neler yapılabileceğini göstermesi açısından oldukça önemlidir.

Bu çalışmanın karar mercilerine, zorunlu eğitim çağında olmasına rağmen mevsimlik tarım işçisi olarak çalıştırılan çocukların eğitim hakkına erişim durumları ve eğitime ulaşamama nedenleri hakkında bilgi sağlaması beklenmektedir. Bu beklenti doğrultusunda, eğitim politikacılarının bu grup çocukların eğitim haklarına erişimlerini iyileştirmek için politikalar geliştirmelerine rehberlik edilmesi düşünülmektedir. Bu sorunla ilgili farkındalık oluşturulması ve yerel düzeyde önleyici önlemler geliştirilmesine yol gösterme amacıyla paydaş okul, ilçe ve il yönetimlerinin etkin rol almasını sağlaması beklenmektedir.

Araştırmanın Varsayımları

Bu çalışmada çocuklara görüşmenin içeriği ve uygulanması hakkında yeterli düzeyde bilgi verildiği ve çocukların sorulara içten ve doğru cevaplar verdiği kabul edilmiştir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma 2023-2024 Eğitim-Öğretim yılı Ankara ili Polatlı ilçesi Sarıoba mahallesine yaz döneminde mevsimlik tarım işçisi olarak gelen aileler ve bu bölgedeki çalışmaları kapsamaktadır. Çalışma bu bölgedeki mevsimlik tarım işçilerinin ailelerinin ve çocuklarının sorulan sorulara verdikleri cevaplar ile sınırlıdır.

Tanımlar

Eğitim Hakkı: Bir toplumun devamlılığının sağlanması ve gelişmesi için tüm vatandaşlarına koşulsuz olarak sağlaması gereken en temel haktır (Güngör, 2009).

Mevsimlik Göç: İnsanların yılın belirli zamanlarında çalışmak için ikamet ettikleri yerlerden farklı yerlere geçici süre ile gitmeleridir (Şen ve Altın, 2018).

Mevsimlik Tarım İşçiliği: Tarım işlerinde yılın belirli zamanlarında geçici süre ile çalışmaktır (Görücü ve Akbıyık, 2010).

Çocuk: 18 yaşını doldurmamış her birey çocuktur (Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, 1989). Henüz kendi kararlarını almak için yeterli olmayan, gelişimini tamamlamış küçük yaştaki kız ya da erkek bireylerdir (Sağlam ve Aral, 2016).

Çocuk İşçi: 14 yaşını tamamlamış çalışan kişileri ifade etmektedir (Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, 2004).

Genç İşçi: Çalışan çocukların 15 yaşını tamamlamış olanları 18 yaşına kadar genç işçi olarak adlandırılır (Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, 2004).

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde mevsimlik tarım işçiliği, çocuk işçiliği ve çocuk işçilikle mücadele ile ilgili kavramsal çerçeve yer almaktadır.

Mevsimlik Tarım İşçiliği

Mevsimlik Göç

Mevsimlik göç, bireylerin yılın belirli zamanlarında bulundukları yeri değiştirmeleri olarak tanımlanmaktadır (Demir, 2021, s.11). İnsanlar belirli dönemlerde çeşitli sebeplerle ülkenin farklı bölgeleri arasında yer değişikliği yapabilmektedir. Mevsimlik göç tarımsal faaliyetler, turizm, inşaat, hayvancılık gibi sebeplerle gerçekleşmektedir. Ülkemizde mevsimlik göç genellikle tarımsal faaliyetlerin yapıldığı dönemlerde bölgenin özelliğine göre gerçekleşmektedir. Bölgenin çapalama, ekim, sulama, hasat zamanı gibi dönemlerinde göçler geçici olarak yapılmaktadır (Sağlam, 2006).

Mevsimlik Tarım İşçiliği

Mevsimlik tarım işçiliği yılın belirli dönemlerinde yapılan tarımsal faaliyetlerde gereken iş gücünü karşılayan işçilik türüdür. Mevsimlik tarım işçileri bulundukları yörenin civarına gidebildikleri gibi yoğunlukla farklı bölgelere gitmektedirler. Gittikleri bölgede yaklaşık olarak 3-8 ay arası kalmakta ve işleri bittiğinde de evlerine dönmektedirler. Mevsimlik tarım işçilerinin büyük çoğunluğu gittikleri bölgelerde çadırlarda kalmaktadır. Bu çadırlar yoğunlukla çeşme yakınlarında veya diğer su kaynaklarının yakınında olmakla beraber şehir merkezlerinden uzak alanlara kurulmaktadır (Özbekmezci ve Sahil, 2004).

Mevsimlik tarım işçileri yoğunlukla bulundukları bölgelerden fındık hasadı için Sakarya ve Batı Karadeniz'e, pamuk tarımı için Çukurova ve Harran'a, sebze ve narenciye hasadı için Adana Bölümüne, fındık hasadı için Doğu Karadeniz'e, nohut, kimyon, soğan tarımı için İç Anadolu Bölgesine göç etmektedir (Büke ve Çetinkaya 2009). Mevsimlik tarım işçileri bu bölgelerde, çapa, ekim, hasat gibi işlerde çalışmaktadır. Genellikle sabahın çok erken saatlerinde başlayan iş çoğu zaman günün geç saatlerine kadar devam etmektedir. Ailenin neredeyse tüm fertlerinden oluşan çalışma ekibi zor ve yoğun şartlar altında tarlalarda, bahçelerde, bağlarda çalışmakta ve gün bitiminde çadırlarında dinlenmektedir. Yemeklerini ve ihtiyaçlarını kendileri karşılamaktadır (Karaman, 2013, s. 15).

Mevsimlik tarım işçiliğinde toprak sahipleri ile işçiler arasında iletişimi kuran ve işi bağlayan kişiler aracılardır. Aracılar yapılacak işin niteliğine ve gerekli kişi sayısına göre tarla sahibinden aldıkları avans ile işçilerle anlaşmaktadır. İşçiler gerekli eşyalarla birlikte iş zamanı bölgeye göç ederler (Beydili Gürbüz ve Yılmaz, 2021).

Mevsimlik Tarım İşçiliğinin Tarihi

Osmanlı Dönemi

Osmanlı devletinde kuruluşundan itibaren tarımda tımar sistemi kullanılmaktadır. Tımar devletin görevlendirdiği kişiye devletin maaş vermek yerine, kişinin görev alanından

topladığı vergilerin bir kısmını vermesidir (Akdağ, 1945). Bu sistemle toprak devletin sayılırdı ve araziler sipahilere dağıtılırdı. Sipahiler görev alanlarındaki tarımsal faaliyetlerin devamından ve savaş zamanı asker toplamaktan sorumluydu. Bu sistemde tarım arazilerini aileler işletmekte olup tımarlı sipahiler vergi toplamaktadır. Bu şekilde tarımda süreklilik sağlanmış, tarımda büyük işletmelerin oluşması engellenmiş, halkın topraksız kalmasının önüne geçilmiştir (Pamuk, 2009, s. 37).

1550li yıllardan itibaren Osmanlı Devleti'nde tımar sistemi bozulmaya başlamıştır. Saray halkı ve diğer nüfuslu kişiler toprak vergilerini zapt etmiş ve sipahiler yerine vergileri kendileri toplamıştır. Bu durum sipahileri zor duruma düşürmüş ve sipahilerin bölgelerinden göç etmelerine neden olmuştur. Ayrıca nüfus artışı, ekilecek arazilerin sınırlarına ulaşmak köy halkına toprak yetmemesine ve topraksız kalmasına neden olmuştur. Hızlı nüfus artışı ve arazi vergilerinin el değiştirmesi ile birlikte kendisine ekecek arazi bulamayan köylüler ve tımarları ellerinden alınan sipahiler bölgelerini terk ederek şehirlere göç etmiştir. Şehir nüfusu artarken köy nüfusu bu yıllarda azalmıştır. Celali isyanları ile birlikte şehir ve köy nüfusunda ciddi düşüşler meydana gelmiştir.

16. yüzyılın sonlarına doğru tımar sisteminin bozulması ve savaşlar için para ihtiyacı ile birlikte tımar sistemi yerini iltizam sistemine bırakmıştır. Bu sistemde devlet toprak arazilerinin vergilerini toplama işini genellikle on yıllığına açık artırma ile mültezim adı verilen kişilere vermiştir. Mültezimler on yıllık vergiyi devlete verip halktan daha fazlasını toplamıştır. İltizam sistemiyle birlikte devlette tehlikeli ve güçlü bir sınıf oluşmuştur. Mültezimler tımar sisteminin devam ettiği arazileri de rüşvet ve tehdit gibi yollarla kendilerine bağlamıştır. 17. Yüzyılın sonlarına gelindiğinde iltizam sistemi ülkede yaygınlaşmıştır (İnalçık, 2018, s. 320).

İltizam sistemi tımar sistemine göre üretici halkı daha çok zorlayan bir sistemdi. Mültezimler üreticilerden hızlı para kazanmak için üreticileri ağır vergilere maruz bıraktı. Üreticiler ağır vergileri ödeyebilmek için tefecilere borçlandı, bölgelerini terk etti. Oysa

tımar sisteminde sipahiler asker yetiştirdiği için halkla iyi geçinmek zorundaydı. Bu açıdan tımar sistemi halkı koruyan bir sistemdi (Pamuk, 2009, s. 128).

17. yüzyılın sonlarında ağır savaşların etkisiyle oluşan para ihtiyacı kredi ile çözülmek istenmiştir. İltizam sisteminin kısa dönem krediye uygun olması malikane sistemini beraberinde getirmiştir. Malikâne sisteminde de iltizam sisteminde olduğu gibi açık artırmayla toprakların vergisi satılmıştır. Ancak bu sistemde iltizam sisteminden farklı satılan bölgelerde devletin sözleşmeyi istediği zaman bozması yer almamaktadır. Ayrıca iltizam sisteminde mültezimler genellikle taşrada yer alırken malikane sisteminde hak sahipleri İstanbul'da bulunan üst düzey yetkililerdi. Bu durum halkın daha çok vergi altına girmesine, borçlanmasına ve büyük çiftliklerin oluşmasına neden olmuş, üretici köylü sömürgeye uğramıştır (Altın, 2014, s. 73).

18. yüzyılda malikane sistemi birçok köylüyü çiftlik sahiplerine karşı borçlandırmış ve topraksız bırakmıştır. Bu dönemde toprağı olmayan ya da verimsiz ve az toprağı sahip olan köylüler bu çiftliklerde kahyaların emrinde yıl boyu veya mevsimlik işçi olarak çalışmıştır (Genç, 2022, s. 93).

19. yüzyılda Balta Limanı Ticaret Anlaşması ile birlikte ithalat gümrük vergileri düşük, ihracat vergileri ise yüksek olarak belirlenmiş ve Osmanlı Devleti'nin "her malın üretildiği bölgede tüketilmesi" anlayışı değiştirilmiştir. Böylelikle Osmanlı Devleti'nde yetiştirilen her ürün yabancılar tarafından satın alınabilmesine olanak kılınmıştır (Genç, 2022, s. 95).

1839 Tanzimat fermanı ile Osmanlı Devleti, toprak vergilerini devlet memurlarının toplamasını getirmiş ancak başarılı olamayıp mültezim sistemine geri dönmüştür. Ayrıca arazi hukuku ile devlet topraklarını alım satıma açmıştır. Bu durum köylülerin işlediği topraklarını almasını gerektirirken toprakların çoğunluğunu büyük arazi sahipleri almış ve güçlerini artırmışlardır (Tezel, 2012, s. 78).

19. yüzyılda nüfus 16. Yüzyıl sonlarındakinden daha az ve toprak bol olduğu için köylü halkın eli, büyük çiftlik sahiplerine karşı biraz da olsa güçlenmiştir. Toprağın fazla, nüfusun az olması bu dönemde mevsimlik işçilere ihtiyaç bırakmamıştır. Bu dönemde

arazinin %82'si köylüye aittir. Yıllar ilerledikçe bu oran gittikçe düşmüştür (Evrin Önal, 2010, s. 51).

Cumhuriyet Dönemi

Osmanlı devletinden mültezimlerin, büyük toprak sahibi kişilerin, küçük toprak sahibi kişilerin, tefecilerin ve savaşa gitmiş topraksız köylü halkın olduğu bir sistem devletimize miras olarak aktarılmıştır. Bu mirasta herkes kendi kurduğu düzene göre tarımsal faaliyetlerini gerçekleştirmektedir. Köylü ve devlet arasında vergi ve askerlik dışında neredeyse hiçbir iletişim bulunmamaktadır. Halk kendi üretimini kendisi kullanmakta, tüccar ve tefeciler ticaretle uğraşmaktadır. Tarımsal faaliyetler insan gücü ile ilerlemekte ve pulluk bile modern teknoloji olarak görülmektedir (Altın, 2014, s. 79).

Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde ilk olarak toprak edindirme işlemi 1923 yılında Mübadele, İmar ve İskan Kanunuyla kabul edilmiş ve bu kanunla birlikte mübadele ile ülkemize geri dönen halkın toprak sahibi olması sağlanmıştır (Doğru, 2021).

1923 İzmir İktisat Kongresinde ülkenin tarım sorunu çözülmeye çalışılmış ve her kesimden çalışan kongreye çağırılmıştır. Bu kongre mültezimlerin tarım ürünlerinden %10 oranında aldığı verginin (öşür vergisi) kaldırılması, topraksız köylüye arazi verilmesi, köylünün tarımsal faaliyetler konusunda bilinçlendirilmesi, modern tarım araçlarının getirilmesi, düşük faizli tarım kredilerinin getirilmesi gibi tarımsal faaliyetleri düzenleyecek kararlar içermektedir (Alkan, 1992).

İzmir İktisat Kongresi ile birlikte kaldırılan öşür vergisi devletin gelirinin önemli bir bölümünü oluşturuyordu. Boratav'a göre verginin kaldırılmasıyla oluşan açık şeker ve gaz ya yağından alınan vergilerin artırılmasıyla kapatılmıştır (2004). Yani halkın cebinden çıkan vergi oranı değişmemiştir.

1925 yılında Bütçe Kanunu ile birlikte toprağa ihtiyaç duyanlara ülke toprakları on sene taksitli ve toplamda 200 dönümü geçmeyecek şekilde dağıtılması kararlaştırılmıştır. Ancak

somut adımlar atılamamıştır. Çiftçi halkı korumaya yönelik adımlar Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren atılmaya başlanmıştır. 1927 yılında yapılan toprak sayımında tarım arazilerinin %65'i çiftlik sahiplerinde bulunmakta olup çiftçi köylünün toprakları üç ile altı hektar arasında değişmekteydi. Bu rakamlar çiftçinin sahip olduğu toprakların ne kadar yetersiz olduğunu göstermektedir (Doğru, 2021).

1929 yılı itibariyle Dünya'da yaşanan ekonomik krizin de etkisiyle tarım ürünlerinin fiyatlarında düşüş yaşanmış ve çiftçilerin zarar görmesine, aşar vergisiyle zaten zamanında güçlenmiş olan toprak ağalarının daha da güçlenmesine yol açmıştır. Bu dönemde tarlasız çiftçi sayısı daha da artmıştır. Bu durum toprak reformuna zemin hazırlamıştır. Toprak reformu toprağı olmayan ya da yeterli olmayan çiftçilere büyük arazilerin paylaşılması anlamına gelmektedir (Pamuk, 2009).

Atatürk, 1923-1930 yılları arasında ülkenin tarım arazileri sorunu görmüş, çözüm yollarını göstermiş ve çiftçi halk için yasa ve kanunlar çıkartmıştır. Ancak yapılan gelişmeler yeterli olmamış, somut adımlar atılamamıştır. 1935 yılında Cumhuriyet Halk Partisi de toprağın çiftçiye dağıtılmasını partisinin amaçlarına almıştır. Ancak başlatılan toprak reformu Atatürk'ün vefatı ve II. Dünya Savaşının başlamasıyla kesintiye uğramıştır (Tezel, 2012, s. 380).

1945 yılında “Çiftçiye Toprak Dağıtılması ve Çiftçi Ocakları Kurulması Hakkında Kanun Tasarısı” meclisten geçirilmek istenmiş ancak fikir ayrılıkları yüzünden amacına ulaşamamıştır. Tarımsal faaliyetlerde geri kalmışlığın nedeninin çiftçinin topraksız olup, başka tarlalara işçiliğe gitmesi mi yoksa tarım arazilerinin sabanla sürülüp pulluğa bile geçemeyecek kadar gelişmemiş mi olduğu en büyük tartışma sorunu olmuştur. Sonuçta çiftçi yine tarla sahibi olamamış, kendi tarlasını işleyememiş, büyük çiftliklerde mevsimlik veya sürekli olarak çalışmaya devam etmiştir (Doğru, 2021).

1950li yıllardan itibaren Amerika'nın ekonomik kalkındırma planı (Marshall Yardımı) ile birlikte tarımda makineleşmeye gidilmiştir. Bu durum büyük toprak sahiplerinin daha da güçlenmesine yol açmıştır (Evrin Önal, 2010). 1955 yıllarında ülkede artan biçerdöver ve

traktör sayısı toprağı hazırlama ve sürmede insan gücü ihtiyacını büyük ölçüde azaltmıştır. Ama çapalama ve toplamada özellikle pamukta mevsimlik işçi ihtiyacı artmıştır (Keyder, 1983). Traktör ve biçerdöverin girmediğı küçük arazilerde ve el emeğı gerektiren işlerde mevsimlik işçiler kullanılmaya devam etmiştir. Bu dönemde topraksız kalan, üretimde kendine pay bulamayan çiftçi köyden kente göç etmiştir. Şehirlere göç eden çiftçiler daha çok inşaatlarda mevsimlik işçi olarak çalışmıştır. 1960lı yıllarda sanayileşmenin artmasıyla birlikte artan iş kolları nedeniyle köyden şehre göç artmıştır. Göçlerdeki artışın nedenleri arasında çiftçinin topraksızlaşması, geçim sıkıntısı, eğitim düzeyindeki artış, şehirdeki iş imkanları gösterilebilir (Sevinç, Davran ve Sevinç, 2018).

1969 yılında Köykent Projesi Cumhuriyet Halk Partisinin seçim propagandasında yer almış ve bu dönemde Köy İşleri Bakanlığı kurulmuştur. Köykent Projesinde köy yaşamını şehir yaşamı kalitesine çıkarmak hedeflenmiştir. Yani köy halkını kültürel, sosyal, ekonomik ve kamusal alanda şehir halkıyla eşitlemek amaçlanmıştır. Bunun için bölgenin şartlarına uygun olarak bölgede sanayileşmeyi sağlayarak istihdam alanı oluşturulmak istenmiştir (Erdönmez, 2005).

Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgelerinde büyük çiftliklerin ve ağaların egemenliğı devam ediyordu. Geleneksel yöntemlerle devam eden tarım üretim için olup ticaret amaçlı değildi. Bu bölgeler için atılmış en önemli proje Güneydoğu Anadolu Projesidir. GAP ile tarım arazilerinin sulamasını artırmak ve elektrik üretmek amaçlanmıştır (Bilgen, 2018).

1980'den itibaren tarım ve sanayi politikalarında önemli bir dönüşüm gerçekleşmiştir. Tarım ve sanayi sektöründeki projeler Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası liderliğinde yürütölüp denetlenmiştir. Bu dönemde tarım sektöründe üretici destekleri kaldırılmış “doğrudan gelir desteğı”ne geçilmiştir. Sanayi sektöründe ise ihracatın desteklenmiştir. Bu durum tarım desteğini kaldırmış, çiftçiyi zor duruma düşürmüştür. Bu sistem zorlanan çiftçinin köyden şehre göç yolunu açmıştır. Ayrıca ihracatın desteklenmesi yeni fabrikaların açılmasına ve çiftçinin bu fabrikalara kaymasına neden olmuştur (Yılmaz, Göktürk ve Kök, 2007).

2000-2008 yılları arasında Tarım Reformu Uygulama Projesi uygulanmıştır. Bu uygulamayla tarım sektörü baştan sona değiştirilmek istenmiştir. Ancak istenilenin tersine bu proje küçük büyük tüm çiftçiyi olumsuz etkilemiştir. Yapılan tüm projelerden merkezden yapılmış olup yerelin dahil olup olmaması önemsenmemiştir. Bu yüzden küçük çiftçiler ya köylerinden şehre göç etmiş ya da büyük çiftçilerin yanında kalıcı veya mevsimlik işçi olarak çalışmıştır. Bu süreçte bazı büyük çiftçiler de yıkıma uğramış ve göç etmiştir (Tabcu, 2015, s. 23).

Mevsimlik Tarım İşçiliğinin Nedenleri

Yoksulluk

Ülkemizde açlık sınırı Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonuna (Türk-İş) göre dört kişilik bir ailenin sadece sağlıklı ve dengeli beslenmek için gıda harcamalarını içermekte olup 2023 yılında 8.864,48 TL'dir (2023). Yoksulluk sınırı ise yine dört kişilik bir ailenin beslenme, barınma, sağlık, ulaşım, eğitim gibi zorunlu ihtiyaçlarını içeren minimum geçinme miktarıdır. Yine Türk-İş'e göre 2023 yoksulluk sınırı ülkemizde 28.874,55 TL'dir (2023). Ülkemizde asgari ücret 2023 yılında 8.506,80 TL'dir. Tüm bu veriler ülkemizdeki asgari ücretin açlık ve yoksulluk sınırının altında olduğunu göstermektedir.

TÜİK'in mevsimlik işçilerin gündeliği ile 2022 ve 2023 yıllarında bir verisi bulunmamaktadır. Ama TÜİK 2021 verilerine göre mevsimlik işçilerin günlük yevmiyesi ortalama olarak 2021 yılında 127 TL'dir. 2021 yılında asgari ücret net olarak 2.825,90 TL'dir (Tarımsal işletme işgücü ücret yapısı, 2022). Her aileden en az üç kişinin mevsimlik tarım işçisi olduğu tahmin edilmektedir (Akçıl ve Bayramoğlu, 2022). Buna göre mevsimlik işçi olan bir ailenin aylık kazancı net olarak haftada altı gün çalışırsa 9.144 TL'dir. Mevsimlik işçilerin senenin altı ayı çalıştığı düşünülürse bu ücret haftalık 4.572 TL'ye düşer. Bu ücretin asgari ücretin üstünde olması ailelerin tüm bireyleri ile çalışmasına ve daha kısa sürede daha çok para kazanmasına neden olmaktadır. Bu durum

yoksul aileleri cezbetmektedir. Tüm aile halkı mevsimlik işçi olarak göç etmektedir. Ailesinin ihtiyaçlarını karşılayamayan insanlar para kazanmak için mevsimlik işçiliği kabul etmektedir. Sevinç ve Davran'ın Çukurova'da yaptıkları araştırmaya göre mevsimlik işçilerin %15'i yoksulluktan dolayı bu mesleği seçmiştir (2015, s. 77).

İşsizlik

Çalışmak, geçimini sağlamak, ihtiyaçlarını karşılamak isteyen ancak ihtiyaçları doğrultusunda ücret veren işin arayıp da bulunamaması işsizliği tanımlamaktadır (Yılmaz, 214). İşsizlik günümüzde psikolojik, sosyal ve ekonomik sorunlara yol açmaktadır. İş olmayan çoğu birey parasızlık nedeniyle zamanla psikolojik ve fizyolojik sağlık sorunlarına sahip olmaktadır (Yılmaz, Fidan ve Karataş, 2004).

Tablo 1

Türkiye'deki Yıllara Göre İşsizlik Oranları

Yıl	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
İşsizlik Oranı (%)	10.8	10.9	10.9	10.9	11	13.7	13.2	12	10.3

Ülkemizde işsizlik oranı 2010-2013 yılları arasında yaklaşık olarak %9,6 olarak hesaplanmıştır. 2014 yılı itibari ile işsizlik oranında önemli bir artış olmuş ve bu oran Tablo 1'e göre 10.8'e ulaşmıştır. 2014-2018 yılları arasında işsizlik oranı pek fazla değişmemişken bu oran 2019 yılında zirveye ulaşmış ve 13.7 olmuştur. 2022 yılında TÜİK verilerine göre işsizlik oranı 10.3'e düşmüştür. Fakat bu rakam da oldukça yüksek olup 3 milyon 445 kişidir (İşgücü İstatistikleri, 2022). Ülkemizde bu kadar çok işsiz olmasının halkın bulabileceği ilk işe şartlarına bakılmaksızın sarılmasına neden olmaktadır. Ülkemizdeki işsizlik oranının yüksek olması, insanların mevsimlik tarım işçiliğinin şartlarına ve zorluklarına bakmadan bu işi kabullenmesine, yılın belli zamanlarında çalışmanın bir iş olarak görülmesine, kaybında işsizlik oranının yüksekliğinden işsiz kalma korkusuna neden olmaktadır. Bu yüzden mevsimlik işçiler her koşulda çalışmaya devam etmektedir.

Gelenekler

Mevsimlik tarım işçiliği 18. yüzyılda malikâne sisteminin yaygınlaşmasıyla köylü halkın toprak kaybetmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Toprağı olmayan ya da yetersiz olan halk çareyi büyük toprak ağalarının arazilerinde sürekli ya da mevsimlik olarak çalışmakta bulmuştur. Yüzyıllardır devam eden bu durum birçok aile için artık geleneğe dönüşmüştür. Aile halkının tamamının çalışabilmesi ve nesillerdir devam etmesi mevsimlik tarım işçiliğinin tercih nedenleri arasındadır (Yavuz, 2019, s. 29).

İşsizliğin fazla olduğu ülkemizde iş bulmakta zorlanan gençler kendilerine en yakın olan babadan gördükleri mevsimlik tarım işçiliğini seçmektedir. Kadınlar da mevsimlik tarım işçisi olarak büyüdükleri için yaşamlarının devamında da bu mesleği devam ettirmektedir. Ancak ailede okuyan bir çocuk olduğunda genellikle iş kolu değişmekte ve okuyan kişinin eşi de tarım işçiliğinden ayrılmaktadır. Bu şekilde tarım işçiliğinden ayrılan ailelerin çocukları da tarım işçisi olmamakta ve gelenek bu tarz ailelerde son bulmaktadır.

Toprak Sahibi Olmama

Osmanlı Döneminde tımar sistemiyle halkın toprağı olmamıştır. Osmanlı Devleti'nin tarım politikalarıyla da köylü halkın çoğunluğu topraksız kalmış, büyük arazi sahibi toprak ağaları oluşmuştur. Cumhuriyet Döneminde de halka toprak dağıtılmaya çalışılmış ancak Atatürk'ün vefatı, II. Dünya Savaşı, ekonomik kriz, büyük toprak ağalarıyla geçinme derdi, iktidar hırsı gibi sebeplerle halk toprakla yeterince buluşturulamamıştır. Topraksız olan ya da yeterince toprağı olmayan köylü halk geçimini sağlayamamıştır. Halk eğitim, barınma, ulaşım, beslenme gibi temel ihtiyaçlarını karşılamak için ya şehre göç etmiş ya da büyük toprak sahiplerinin arazilerinde mevsimlik işçi olarak çalışmıştır.

Çiftçiliğin temel iş olduğu köy yerlerinde toprağı verimsiz olan ya da var olan toprağı ile geçinemeyen halk bildiği tek işi çiftçiliği devam ettirmiştir. Ya da geçimini zor sağlayan bazı çiftçiler büyük umutlarla şehirlere göç etmiş ancak buralarda umduğunu

bulamadığında köyüne geri dönmüştür. Köye ger dönen halkın toprağı da kalmadığı için yine bilindik meslekleri çiftçiliğe dönme arzusu ağır basmaktadır. Kendi toprağı olmayan ya da az olan halk bu sebeplerden dolayı büyük toprak sahiplerinin arazilerinde mevsimlik tarım işçiliğini sürdürmektedir.

Çocuk İşçiliğı

En Kötü Biçimlerde Çocuk İşçiliğı

Toplumumuzda çocuk, ailesiyle birlikte yaşayan, ekonomik özgürlüğünü sağlayamayan, ailesine bağımlı birey olarak görülmektedir (Ağcabay, 2012). TDK'ya göre ise çocuk bebeklik ile ergenlik dönemi arasındaki kız veya oğlana verilen isimdir. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu 6/1-c maddesine göre ise “18 yaşını doldurmamış kişi çocuktur.” 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun 3/1-a maddesine göre de “erken yaşta ergin olsa bile, 18 yaşını doldurmamış kişi çocuktur.” Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi madde 1'e göre de “18 yaşına kadar olan her birey çocuk kategorisindedir”. Tüm bu tanımlar birleştirildiğinde ülkemizde ve Dünya'da 18 yaşına kadar bireyler çocuk olarak adlandırılmaktadır.

Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'e göre çocuk işçi, 14 yaşını bitirmiş, 15 yaşını doldurmamış ve ilköğretimini tamamlamış çalışanları ifade etmektedir. 18 yaşına kadar çocuk kabul edilen bireylerin 15 yaşını tamamlamış ancak 18 yaşını tamamlamamış olanları genç işçi olarak kabul edilmektedir (2004).

Çocuk işçiliğı, ILO'nun Çocuk İşçiliğı ile Mücadele Programına göre çocukların çocuk olmasına izin vermeyen, onlara psikolojik ve fizyolojik olarak zarar veren işlerde çalıştırılmasıdır (2021). Ülkemizin 1998 yılında imzaladığı 138 Sayılı Asgari Yaş Sözleşmesine göre çocuklar için en erken çalışmaya başlama yaşı ülkemizde 14 olup mecburi eğitimi aksatmadan gerçekleştirilmelidir (ILO, 1973) Yani çocuk işçiliğı

çocukların gelişimlerine zarar veren, onların okula ulaşmasına engel olan, çocuklar için tehlikeli olan işlerde çalıştırılmalarıdır.

En kötü biçimlerde çocuk işçiliği çocukların istemeleri dışında çalıştırılması, savaşa zorlanması, köleleştirilmesi, cinsel içerikli materyallerde kullanılması, uyuşturucuların üretim ve ticaretinde kullanılmasını ifade etmektedir. Çocukları korumak için ülkemiz ILO'nun "182 No'lu En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesi"ni 2001 yılında kabul etmiştir. Bu sözleşme, herhangi bir ülke farkı gözetmeksizin tüm ülkelerin 18 yaşın altındaki tüm bireyleri kapsayıp çocukların sağlığına, hayatına, güvenliğine ve ahlaki değerlerine zarar verebilecek türden işlerde çalışmalarını önlemeyi amaçlar. (ILO, 1999).

Çocuk işçiliğinin ülkemizde önlenmesi amacıyla "Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programı (IPEC)" ÇSGB ile ILO'nun işbirliği ile 1992 yılında ülkemizde başlatılmıştır. Bu program ile en kötü biçimlerde çalışan çocuk işçilerin çalışmalarının engellenmesi ve çocukların var olan haklarının korunarak iyileştirilmesi amaçlanmıştır.

Günümüzde Dünya'da 5 ile 17 yaş arası çalışan 152 milyon çocuk bulunmaktadır. Bu çocukların 73 milyonu tehlikeli işlerde çalışmaktadır. 75 milyon çocuk ise kendi ailesi tarafından ailesi için ücretsiz olarak çalıştırılmaktadır. Türkiye'de ise 720 bin çocuk işçi bulunmaktadır (ILO'nun Çocuk İşçiliği İle Mücadele Programı, 2021).

Ülkemiz anayasasında Ailenin Korunması ve Çocukların Hakları kısmında "her çocuk, korunma ve bakımdan yaralanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir" (1982). Bu maddeye göre çocuğun çalışması değil korunması ve bakılması bunu da ailenin gerçekleştirmesi gerekmektedir. Yine anayasamızın 42. maddesinde kız ve erkek her çocuğun eğitiminin zorunlu olduğu yer almaktadır. Çocukların işçi olarak çalışması eğitim haklarından mahrum kalmasına neden olmaktadır.

Çocuk işçiliğinin nedenleri arasında yoksulluk, işsizlik, geleneksel bakış açısı, ucuz işgücü, meslek sahibi olma, göç gibi faktörler yer almaktadır:

Yoksulluk; çocuk işçiliğinin nedenleri arasında ilk sırada yer almaktadır. Genellikle ailelerin kalabalık olması ve kazanılan gelirlerin yeterli gelmemesi ev halkının çalışmasını gerekli hale getirmektedir. Ailenin ekonomik sıkıntılar içerisinde olması, çocuklarının temel ihtiyaçlarını, ailenin barınma, ulaşım, beslenme gibi temel gereksinimlerini karşılayamaması ailedeki herkesin çalıştırılmasına neden olmaktadır (Sağır, 2020, s. 23).

İşsizlik; aile bireylerinin düzenli bir işinin olmayışı ya da yeterli kazanç sağlayamaması durumunda psikolojik ve ekonomik çöküntüye neden olmaktadır. Bu durumda ailedeki her birey çalışmak zorunda kalmaktadır. İşsizliğin beraberinde getirdiği yoksulluk çocukların da aile geçimine katkı sağlamasını gerektirmektedir (Yavuz, 2019, s. 26).

Geleneksel bakış açısı; bazı ailelerde çocuğun ailesi ile birlikte çalışması ailenin geleneksel değerlerinin çocuğa aktarılması olarak kabul edilmektedir. Çocuğun ileriki hayatında ev geçindirmeye, sorumluluk almaya hazırlanması aile reisinin görevi olarak kabul edilmektedir. Ayrıca çocuğun çocuk olarak görülmediği küçük yetişkin olarak da görüldüğü durumlarda aileler yetişkinlerin yapması gereken işleri çocuklardan da beklemektedir. Kendisi de çocukken çalışmış olan aile büyükleri bunun kendilerine katkı sağladığını düşünüp çocuklarının da aynısını yapmalarını olağan karşılamaktadır (Karaman, 2013, s. 10).

Ucuz işgücü; çalışma hayatında işverenler işçilerine çoğunlukla az para verme eğilimi içerisindeyler. Bunu da genellikle kadınların ve çocukların çalıştırılmasıyla yaparlar. Kadınlar ve çocuklara çoğu iş kolunda daha az ücret verilmektedir. Ucuz işgücü olan çocuklar işverenler için ilk tercihi oluşturabilmektedir. İşverenler piyasanın şartları, ekonomik problemler gibi nedenlerle ucuz ve uysal olduğunu düşündükleri çocukları çalıştırır. Özellikle küçük işletmelerde yaşanan ekonomik krizlerin çözümünde haklarını arayamayan, her ücreti kabul eden çocuklar öncelikli olarak çalıştırılmaktadır (Tabcu, 2015, s. 54)

Meslek sahibi olma; aileler çocuklarının büyüdüklerinde refah içinde yaşamalarını istemektedir. Bunun için de çocuklarının eğitim almalarını sağlamaktadır. AB İstatistik

Ofisinin verilerine göre Avrupa ülkelerinde eğitim seviyesi arttıkça işsizlik oranı düşmektedir. Fakat ülkemizde lisans mezunu olan işsizlerin oranı, ilköğretim mezunu işsizlerin oranından yüksektir. Bu durum ailelere çocuklarının eğitim aldıklarında işsiz kalabileceği korkusunu yaşatmaktadır. Aileler çocuklarının büyüdüklerinde iş sahibi olabilmeleri için bazen çocuklarını küçük yaşlarda okul yerine iş öğrenmesi, meslek edinmesi amacıyla işe verebilmektedir. Çocukların erken yaşta meslek edinmeleri onlara büyüdüklerinde işsiz kalmamaları konusunda yardımcı olduğu düşünülmektedir (Tabcu, 2015, s.55)

Göç; köyden kente göç sonucu şehirlerde nüfus artışı olmuş bu durum iş kollarında yetersizliğe neden olmuştur. Ayakkabı boyacılığı, çöp toplayıcılığı, işportacılık, temizlikçilik, hamallık gibi güvencesi olmayan iş kollarının oluşmasına neden olmuştur. Aile geçini sağlamak için çocuklar bu iş kollarında çalışmaya başlamıştır. Ülkemizde TÜİK İçgöç İstatistiklerine göre 2021 yılında ülkemiz nüfusunun %3,28'i yani 2 milyon 777 bin 797 kişi iller arasında göç etti (2022). Bu göçlerin nedenlerine bakıldığında % 20,5'i hanedeki fertlerden birine bağımlı olarak, % 9,6'sı tayin/iş değişikliği, % 7,7'si iş aramak/bulmak nedeniyle göç etmiştir. Bu verilere göre ailesine bağımlı olarak göç eden veya iş bulmak isteyenler şehir hayatındaki zorluklar karşısında iş garantisi olmadan ve şehrin imkanlarından faydalanamadan yaşamaktadırlar. Bu sebeple ev halkının tamamını özellikle çocukları çalıştırmaktadır (Bor, 2014).

Mevsimlik Tarım İşçisi Olarak Çocuk

Dünya'da 152 milyon çalışan çocuktan 108 milyonu tarım işçisidir. Ülkemizde ise 720 bin çocuk, işçi olarak çalışmakta olup bu çocukların %30,8'i tarım sektöründedir. Yani ülkemizde yaklaşık olarak 221 bin mevsimlik tarım işçisi çocuk bulunmaktadır (ILO'nun Çocuk İşçiliği İle Mücadele Programı, 2021). Bu çocukların 94 bini 5-14 yaş, 128 bini 15-17 yaş aralığındadır (Çocuk İşgücü Anketi Sonuçları, 2019). Mevsimlik tarım işçiliği

çocukların her yönden gelişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Tarım işçiliğinin şartları oldukça ağır ve çalışma süresi uzundur. Bu durum çocukların fiziksel olarak zarar görmesine neden olmaktadır. Mevsimlik tarım işçisi çocuklar genellikle akranlarına göre daha fiziki olarak daha zayıf kalmaktadır. Ayrıca mevsimlik tarım işçiliği çocukların aileleriyle birlikte göç etmesine de neden olduğundan çocukların sosyal hayatını, eğitim kalitesini, yaşam standartlarını değiştirmektedir (Şahan, 2003).

Mevsimlik tarım işçisi çocuklar kayıt dışı olarak çalışmaktadır. Bu durum onların sosyal bir güvencelerinin olmamasına, iş güvenliğinden uzak kalmalarına neden olmaktadır. Ayrıca bu çocuklar işverenlerin kötü muamelelerine ses çıkaramamakta ve özellikle ücretlerini alma konusunda haklarını arayamamaktadırlar. Yetişkin mevsimlik tarım işçileri kadar çok çalışmakta ancak onlardan az ücret almaktadırlar. Yaralandıklarında ya da sakatlandıklarında ücret alamamakta ve tedavi imkanlarından uzak kalmaktadırlar (Gülçubuk, 2012).

Mevsimlik Tarım İşçisi Çocukların Sorunları

Barınma

Mevsimlik tarım işçileri göç ettikleri yerlerde işverenler tarafından kendilerine gösterilen yerlerde ikamet etmektedirler. Bu alanlar genellikle köylerden uzak tarlalara yakın çeşmeye veya nehir kıyısına yakın alanlar olmaktadır. Bunun nedeni ise işçilerin tarlaya ötürülmesinde yakıt masrafının oluşmasını engellemektir. İşçiler buralarda çoğunlukla çadırlarda kalmaktadır. Çadırların bulunduğu alanlarda bir alt yapı bulunmamaktadır. Bu çadırları işverenler temin edebildiği gibi duruma göre çiftçiler de getirmektedir. Genellikle her bir aile bir çadırda kalmaktadır. Çadırların içerisinde yer yatağı, yorgan ve çiftçilerin gerekli eşyaları bulunmaktadır. Tuvalet ve banyo genellikle etrafı naylonla çevrili bir alan olmakla beraber nadiren duvarla çevrili olup ortak kullanım alanıdır (Demir, 2021, s.15).

Barınma alanları çoğunlukla su kenarlarında olduğundan sivrisinekle mücadele oldukça fazladır. Çadırlarda soğuk ve sıcak da sorun teşkil etmektedir. Arazide konaklama yılan ısırması ve akrep sokması gibi tehlikeleri de beraberinde getirmektedir. Çocukların güvenliği tehlike altında olup çadırlarda güvensizlik içinde korkuyla büyümektedirler.

Ailenin tüm bireyleri aynı çadırdaki kaldığından çocukların kendilerine ait bir kişisel alanları bulunmamaktadır. Bu durum çocukların bağımsız bir birey olarak gelişmelerine engel olmaktadır. Tüm gün tarlada çalışan çocuğun küçük bir çadırdaki ailesi ile birlikte dinlenebilmesi çok da mümkün değildir. Çocukların çadırlarda yaşaması onlar için güvenli değildir. Çocuklar bu alanlarda aşırı yağmur ve sel gibi tehlikelere de maruz kalmaktadır.

Çadırların köylerden ve şehirlerden uzak alanlarda olması çocukların parklardan, okullardan ve kendilerini geliştirebilecekleri alanlardan uzak kalmalarına da neden olmaktadır. Bu durum çocukların kendilerini dışlanmış hissetmelerine de neden olmaktadır. Çocuk doğası gereği oyun oynama arzusu içerisinde olup bu alanlarda oyun alanlarından mahrum kalmaktadır. Bu durum çocukların gelişimini de olumsuz yönde etkilemektedir.

Beslenme

Mevsimlik tarım işçileri gelir düzeyinin yeterli olmaması, yemek hazırlamak için yeterli vaktin olmaması gibi nedenlerle yetersiz beslenmekte ve düşük gıda güvenliği ile mücadele etmektedirler. Düşük gıda güvenliği, vücut için önemli olan besinlerin eksiliğinden vücudu koruyacak kadar besini az çeşitte tüketmektir. Çok düşük gıda güvenliği ise aile halkından en az birinin besinlerin yetersiz olması nedeniyle beslenme alışkanlığını değiştirmesi ya da beslenmesini azaltması olarak tanımlanmaktadır. Gıda güvensizliği ise aile bireylerinin aç kalmamak için beslenmesidir. Yani ailenin maddi imkansızlıklar nedeniyle besine yeterince ulaşamamasıdır (Kiehne, & Mendoza, 2015). Düşük gıda güvenliği ya da gıda güvensizliği yetişkin ve çocuklarda birçok probleme neden olmaktadır. Stres, kaygı

bozuklukları, depresyon, düşük özgüven bunların başlıcalarıdır (Koruk, Şimşek, Tekin Koruk, Doni ve Gürses, 2010).

Mevsimlik tarım işçileri göç etmeden önce genellikle günlerce emek vererek ekmeklerini (yufka benzeri) kendileri yapar ve bu ekmekleri yanlarında götürür. Tarlada ve iş bitiminde yeterli imkanları ve zamanları olmadığından dolayı genellikle bulgur pilavı ve çorba gibi düşük maliyetli, pratik yemekler yerler (Yılmaz, 2020, s. 73).

Mevsimlik tarım işçileri düşük gelir, zaman kısıtlılığı, düzenli ve yeterli beslenme, araç gereç eksikliği gibi nedenlerle beslenme ile ilgili ciddi sorunlar içerisinde oldukları görülmektedir. Beslenme eksiklikleri işçilerin zayıf düşmesine, vücut dirençlerinin azalmasına ve dolaylı olarak iş hayatlarını ve iş güvenliğini etkilemektedir. Mevsimlik tarım işçileri fiziki çalışmayı gerektiren bir işte çalıştıkları için ağır iş kategorisinde bulunmaktadır. Bu durum işçilerin almaları gereken kalori miktarını artırmaktadır. Çalışan çocukları düşündüğümüzde zaten gelişim çağındaki olan çocukların bu ağır şartlarda daha iyi beslenmeleri gerekirken beslenme düzeyleri yaşlarına göre daha kötü durumdadır. Bu yüzden tarım işçisi çocuklarda demir ve B12 vitamini eksikliği görülmektedir. Gelişim çağındaki çocukların protein ağırlıklı beslenmesi gerekirken mevsimlik tarım işçisi çocukların gıda güvensizliği yaşadığı aşıkardır (Fereli, Aktaş ve Güneş, 2016).

Sağlık

Sağlığın korunmasında temel gereklilik hijyendir. Çünkü hijyenik olmayan şartlar bakteri ve virüslerin üremesine, hastalıkların oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Temizliğin yeterli olmadığı koşullarda enfeksiyon hastalıklar ateş, bulantı, halsizlik, ishal ve baş dönmesi gibi belirtilerle kendini göstermektedir (Sağır, 2020, s. 18).

İşçilerin kaldığı çadırlarda alt yapının olmaması, tuvalet ve temizlik gibi temel ihtiyaçların sağlıksız karşılanmasına neden olmaktadır. Yeterli temiz su kaynağı olmayan çadırlarda ise bu sorun daha büyüktür. Özellikle çocukların suya ulaşımının zorlu olması, el yıkama

zamanlarının azalmasına neden olmaktadır. Aynı tuvalet ve banyonun herkes tarafından kullanılması, iyi temizlenememesi oluşan hastalıklarda bulaşıcılığı artırmaktadır. Bu dönemlerde çocuklarda özellikle ishal, idrar yolu enfeksiyonu vaka sayıları artmıştır.

Mevsimlik tarım işçilerinin tek sorunu hijyen değildir. Aşırı sıcak zamanlarda bile tarlada güneş altında çalışmaları güneş çarpmalarına da neden olmaktadır. Ayrıca çadırların sıcak ve soğuğu yeterince engelleyememesi de grip, soğuk algınlığı, uçuk, cilt hassasiyeti gibi hastalıkları artırmaktadır.

Çadırların su kaynaklarının yakınlarına kurulması havanın aşırı sıcak olduğu zamanlarda özellikle çocukların su kanallarına veya nehirlerle serinlemek için girmelerine neden olmaktadır. Bu durum boğulmalara sebebiyet verebilmektedir. Ayrıca çadırların nehir yataklarına yakın olması sivrisinek sorununa haliyle cilt hastalıklarına da neden olmaktadır. Akrep sokması ve yılan ısırması da işçilerin diğer bir sorunudur.

Mevsimlik tarım işçileri tarım arazilerinde kullanılan kimyasal gübre ve ilaçlara da maruz kalmaktadır. Bu kimyevi maddeler özellikle çocukların sağlığını tehdit etmekte ve gelişme çağındaki vücut yapısını bozmaktadır. Kimyasal ilaçların çocukların üzerindeki etkileri yakın gelecekte ortaya çıkacaktır (Yavuz, 2019).

Çapalama, pamuk toplama gibi faaliyetleri yapan mevsimlik tarım işçilerinde çoğunlukla bel ve boyun ağrısı, egzama gibi hastalıklar oluşmaktadır. Çocuklar ve kadınlar için ağır çalışma gerektiren bu işler vücudu zorlamaktadır. Oluşan kas ve iskelet sistemi hastalıkları çocukların gelişim çağında olmasından dolayı daha risklidir.

Mevsimlik tarım işçilerinin şehirlerden uzak alanlara yerleştirilmesi hastane ve sağlık ocaklarına ulaşımı zorlaştırmaktadır. Bu durum birçok hastalık da doktora gitmeyi engellemekte ve hastalıkların ilerlemesine sebep olmaktadır.

Çocukların fiziksel gelişimini sağlıklı bir şekilde tamamlayabilmesi, büyümelerinin gerçekleşmesi için bu vücutlarını zorlayan ağır işlerde çalışmaması gerekmektedir. Ancak çiftçilik çocuklar için oldukça ağırdır. Ekimde kullanılan kimyasal ilaçlar ve ağır şartlar çocukların büyümesini yaşlılarının gerisine çekmektedir.

Gelişim

Çocukların kendilerini tanıyım bu hayatta yer edinebilmeleri için fiziksel, sosyal ve zihinsel olarak her yönden gelişmesi gerekmektedir.

Fiziksel gelişim; Fiziksel gelişim için fiziksel aktivite doğal bir ihtiyaç olup çocukların gelişimi için oldukça önemlidir. Çocuklar çevrelerini ve kendilerini eylemlerle tanırlar. Bu eylemler sayesinde kendi güçlü ve zayıf yönlerini tanıyıp, hareketleriyle düşünceleri arasında bağ kurabilirler. Ancak bu hareketin çocuklarda aşırı zorlayıcı, baskıcı ve sınırlayıcı olmaması gerekmektedir (Orhan, 2019). Oysaki mevsimlik tarım işçisi çocukların tarlalarda ağır şartlarda çalışması onların fiziksel gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir. Beslenmenin de yetersiz olması ile birlikte çocukların büyümesi yaşlarına oranla daha düşüktür. Bu çocuklarda kas ve iskelet sistemi daha güçsüz ve gelişimi daha zayıftır. Kendi isteği doğrultusunda hareket edemeyen çocukların özgüveni de gelişmeyecektir.

Zihinsel gelişim; insan zihninin birçok engelleri aşarak gelişmesidir. Zihinsel gelişim için okulun önemi oldukça büyüktür. Okuldaki matematiksel, mantıksal ve sözel faaliyetler çocuğun zihnini geliştirmektedir. Ayrıca çocuğun yaşam alanında özgür olması, aile bireylerinin çocukla ilgilenmesi, çocuğun hayal kurması da zihinsel gelişimi artırmaktadır. Ama mevsimlik tarım işçisi çocukların çalışma hayatı onların zihinsel özgürlüğüne bir engeldir (Şahan, 2003). Çocukların fikirleri önemsenmeyip sadece çalışan bir işçi olarak görülmesi onların hayatı sorgulamalarına, düşünmelerine, eleştirmelerine büyük engel olacaktır.

Sosyal gelişim; çocukların bir bütün olarak gelişimlerini tamamlayabilmeleri için sosyalleşmeleri de gerekmektedir. Sosyal gelişim bireylerin yaşadıkları topluma uyum sağlayıp bütünleşmelerini sağlamaktadır. Bulunduğu ortamda konuşmaya başlama, konuşmayı sürdürme, etkili iletişim içerisinde olma, karşısındakini anlayabilme, empati kurabilme, yardımlaşma ve kurallara uyabilmek için sosyal gelişim çok önemlidir. Sosyal gelişimin kritik dönemi çocukluk çağıdır (Çağdaş, 2009).

Mevsimlik tarım işçisi çocuklar yılın 5-6 ayını şehirden ve yaşam merkezlerinden uzak çadırlarda geçirirler. Toplumdan uzak olan bu yapılar çocukların sosyal olarak gelişmesinden de çocukların uzak kalmasına neden olur. Bu çocuklar ağır çalışma şartlarından birbirleriyle fikir alışverişinde bulunamaz, kendi yaşlarıyla oyun oynayamaz, hayal kuramaz, karar veremez, sadece çalışırlar. Bu durum çocukların toplumda kendilerine bir yer bulmalarını zorlaştırır. İçine kapanık, insanlarla konuşmakta zorlanan, fikirlerini ifade etmekten korkan birer birey olurlar. Ayrıca mevsimlik işçi olarak çalıştıkları yerlerden kendi memleketlerine döndüklerinde de arkadaş çevreleri tarafından dışlanmaya maruz kalabilirler. Bu durum onların daha çekingen ve utangaç olmalarına sebebiyet vermektedir (Pekdoğan, 2016).

Eğitim

Eğitim, çocuklar için ülkemizde ilköğretim ve ortaokul için örgün, lise eğitimi için örgün veya açık öğretim şeklinde olup zorunludur. Eğitim çocukların en önemli hakkıdır. Ancak mevsimlik tarım işçiliğinin göçü gerekli kılması öğrencilerin okullarının bulunduğu yerlerden aylarca uzak kalmalarına neden olmaktadır. Mevsimlik tarım işçisi ailelerin genellikle eğitim seviyesinin düşük olması, eğitimin önemsenmeyişi gibi nedenlerle çocukların okula devamları çok önemsenmemektedir.

Anayasamızın 42. maddesiyle eğitim öğretimin kız ve erkek çocuklar için zorunlu ve parasız olduğu, devletimizin çocukların eğitiminde ailenin maddi imkansızlıklar içinde olması durumunda çeşitli yollarla yardım sağlayacağı belirtilmiştir. Anayasamızın 62. maddesi ile yurtdışında yaşayan vatandaşlarımızın çocuklarının da eğitim hakkı korunmuştur (1982). Eğitim sadece ülkemizde değil Dünya’da da birçok evrensel bildirgeyle korunmaya çalışılmıştır. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, çocukların eğitim haklarını korumak için yayınlanmış ve ülkemiz Bakanlar Kurulu tarafından 6 Nisan 1949’da onanmıştır (1948). Çocuk haklarını savunan, eğitimin zorunluluğunu ve

devamlılığını öne süren Çocuk Haklarına Dair Sözleşme de Birleşmiş Miller Örgütü tarafından 20 Kasım 1989’da kabul edilmiş, Türkiye ise 9 Aralık 1994’te onaylanmıştır (1989).

Ülkemizde ve Dünya’da çocukların eğitim hakkı anayasa ve bildirgelerle korunmaya çalışılırken mevsimlik tarım işçisi çocukların okula devamı bu kapsamda önemlidir. Eğitim bireylerin ülkelerine yararlı olmaları, toplumla uyum sağlayabilmeleri, kendilerini geliştirmeleri için en önemli yapıdır (Keskin, 2020, s. 20). Hiçbir çocuk bu eğitimden mahrum bırakılamaz.

Çocuk İşçiliği ile Mücadele

Çocuk İşçiliği ile Mücadele Eden Ulusal Kuruluşlar

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB)

Türkiye’de çocuk işçiliğini önlemede önemli bir rol oynar. Bakanlık, çocuk işçiliğinin önlenmesine yönelik politika ve stratejiler geliştirir ve uygular. Ülkemizde ÇSGB çocuk işçiliğinin önlenmesinde birçok ulusal ve uluslararası kuruluş ile işbirliği içerisinde çalışmaktadır. Çocuk işçiliği ile mücadelede projeler hazırlayıp paydaşlarla birlikte bu projeleri yürütmektedir. ÇSGB bünyesinde “Çocuk İşçiliği İle Mücadele Ulusal Eylem Planı” hazırlanmış, Geleceği Hasat Etmek Türkiye’de Tarımda Çalışan Mevsimlik Gezici ve Geçici İş Gücünün İşe Alım Süreçlerinin ve Çalışma Koşullarının İyileştirilmesi Projesi”, “Mevsimlik Tarımda Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi Projesi” ve “Türkiye’de Çocuk Haklarının Desteklenmesi Projesi” gibi projelerde paydaşlarıyla birlikte rol almıştır.

Çocuk İşçiliği İle Mücadele Ulusal Eylem Planı (2017-2023), ÇSGB Çalışma Genel Müdürlüğü İstihdam Politikaları Daire Başkanlığı tarafından yürütülmektedir (2017). Bu programda amaç tüm kamu kurum ve kuruluşlarının çocuk işçiliği ile mücadelede üzerlerine düşen görevi yapmalarını ve birlikte hareket etmelerini sağlamaktır. Bu kapsamda planlanan çalışmalar çocuk işçiliği ile ilgili mevzuattaki eksikleri belirlemek,

düzenlemek ve uygulanmasını denetlemek, çocuk işçiliğini izleme mekanizması oluşturmak, ülke genelinde farkındalık oluşturmak, eğitimler vermek, medyayı kullanmak, başarılı uygulamaları ülke geneline yaymak, tüm kuruluşların birbirleriyle iletişim içinde olmasını sağlamak, çocuk işçiliğinin temelindeki yoksulluğu giderici önlemler almak, sağlık hizmetlerine ve sosyal hizmetlere ulaşmaktır.

Geleceği Hasat Etmek Türkiye’de Tarımda Çalışan Mevsimlik Gezici ve Geçici İş Gücünün İşe Alım Süreçlerinin ve Çalışma Koşullarının İyileştirilmesi Projesi kapsamında mevsimlik tarım işçiliğinde insanların iş yaşamına katkı sağlaması ve çocuk işçiliğinin önüne geçilmesi amaçlanmıştır (2019). Bu amacı gerçekleştirmek için tarım araçları belgelendirilmiş, tedarikçiler ile görüşmeler düzenlenmiş, sahada işgücü haritası ve veri toplanmıştır.

Mevsimlik Tarımda Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi Projesi ile ÇSGB kamu kurum ve kuruluşları ile STKlar aracılığı ile mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan çocuklar için 16 ilde proje çalışmıştır (2020). Bu proje ile ilgili kuruluşları güçlendirmek ve birbirleriyle iletişimlerini sağlamak, mevsimlik tarım işçisi ailelerinin yaşam kalitelerini yükseltmek, aileleri bilinçlendirmek ve çocukların eğitime, sağlık sistemine ve sosyal faaliyetlere ulaşmalarını sağlamak amaçlanmıştır.

Türkiye’de Çocuk Haklarının Desteklenmesi Projesi ile ülkemizde çocuklar için gerekli hakların yer aldığı politikaların uygulanabilmesi için ÇSGB’nin desteklenmesi, çocukların koşullarının iyileştirilmesi ve çocuk işçiliğini önlemesi amaçlanmıştır (2020). Çocuk bakımına yönelik eylemlerin koordinasyonu sağlanarak, çocuk istismarı ve çocuk işçiliği gibi sömürü durumlarının önlenmesinde ilerleme kaydedilmesi; çocuk hakları ve çocuk işçiliği konularında faaliyet gösteren kamu kurumları, sosyal taraflar ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliği ve iletişimin güçlendirilmesi; özellikle engelli ve kronik hastalıklara sahip çocuklar için bakım hizmetlerini iyileştirecek yeni araç ve mekanizmaların devreye sokulması; çocuk bakım hizmetlerinin izlenmesi ve değerlendirilmesi konusunda kapasitenin artırılması sağlanmaya çalışılmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)

Milli Eğitim Bakanlığı, çocuk işçiliğini önlemeye yönelik çeşitli projeler ve programlar yürütmektedir. Bu projeler, çocukların eğitim sürecinde kalmalarını sağlamak, eğitim kalitesini artırmak ve çocuk işçiliği ile mücadelede etkin çözümler sunmak amacıyla tasarlanmıştır. MEB'in bu konudaki projelerinden bazıları İkna Projesi, Taşınmalı Eğitim Programı, Mesleki Eğitim ve Beceri Kazandırma Projeleri, Okul Destek Projesi (ODP), Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi Ulusal Programı (ÇİNOP), Mevsimlik Tarım İşçileri İçin Mobil Okullar ve Kız Çocuklarının Okula Devam Oranlarını Artırma Projesidir.

İkna Projesi, özellikle mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarını hedef alır. Proje kapsamında, bu çocukların eğitimlerine devam etmeleri için aileler ikna edilir ve çocukların okula geri kazandırılması sağlanır. Ayrıca, çocukların okuldan kopmasını önlemek amacıyla çeşitli destek hizmetleri sunulur.

Taşınmalı Eğitim Programı, MEB, kırsal bölgelerde ve yerleşim yerlerinden uzak okullara erişimi zor olan çocuklar için taşınmalı eğitim hizmeti sunar. Bu program, çocukların okula devam edebilmeleri için gerekli ulaşım hizmetlerini sağlayarak, çocuk işçiliğini önlemeye katkıda bulunur.

Mesleki Eğitim ve Beceri Kazandırma Projeleri, MEB, özellikle dezavantajlı gruplardan gelen çocuklar için mesleki eğitim programları sunar. Bu programlar, çocukların hem eğitim almalarını hem de iş gücüne bilinçli ve güvenli bir şekilde katılmalarını sağlar. Böylece, çocukların erken yaşta iş gücüne katılmaları yerine, mesleki beceriler kazanarak geleceklerini inşa etmeleri teşvik edilir.

Okul Destek Projesi (ODP), sosyal ve ekonomik açıdan dezavantajlı çocukların eğitim sürecinde kalmalarını desteklemeyi amaçlar. Proje kapsamında, öğrencilere çeşitli eğitim materyalleri ve sosyal destek hizmetleri sunulur. Bu sayede, çocukların eğitimden kopmaları ve iş gücüne katılmaları önlenir.

Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi Ulusal Programı (ÇİNOP), MEB, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile işbirliği yaparak bu ulusal programı destekler. Program, çocuk

işçiliğinin önlenmesine yönelik ulusal politika ve stratejilerin uygulanmasını sağlar. MEB, bu program kapsamında çocukların eğitim sürecinde kalmalarını destekleyici projeler geliştirir ve uygular.

Mevsimlik Tarım İşçileri İçin Mobil Okullar, MEB, mevsimlik tarım işçileriyle birlikte göç eden çocukların eğitimden kopmalarını önlemek amacıyla mobil okullar projesini hayata geçirmiştir. Bu okullar, göç edilen bölgelerde eğitim hizmeti sunarak, çocukların okuldan geri kalmalarını ve iş gücüne katılmalarını engeller.

Kız Çocuklarının Okula Devam Oranlarını Artırma Projesi, özellikle kız çocuklarının eğitimine devam etmelerini sağlamak ve çocuk işçiliğini önlemek amacıyla geliştirilmiştir. Proje kapsamında, kız çocuklarının okula devam etmeleri için çeşitli teşvikler ve destekler sağlanır.

Bu projeler ve programlar, çocuk işçiliğinin önlenmesinde MEB'in oynadığı önemli rolü göstermektedir. Eğitim yoluyla çocukların gelişimlerinin desteklenmesi, onların iş gücüne erken yaşta katılmalarının önüne geçer ve daha sağlıklı, bilinçli bireyler olarak yetişmelerine katkı sağlar.

Sivil Toplum Kuruluşları (STK)

Çocuk işçiliği ile mücadele eden sivil toplum kuruluşları (STK'lar), çocukların haklarını korumak ve çocuk işçiliğini önlemek amacıyla çeşitli çalışmalar yürütmektedir. Bu STK'lar, farkındalık yaratma, eğitim, hukuki destek sağlama ve doğrudan müdahale gibi alanlarda aktif olarak rol alır. Türkiye'de ve dünya genelinde bu alanda çalışan bazı önemli STK'lar şunlardır:

Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı (TEGV)

1995 yılında kurulmuştur. TEGV, dezavantajlı bölgelerdeki çocukların eğitimine katkıda bulunmak amacıyla kurulmuştur. Vakıf, çocukların temel eğitim süreçlerinde daha aktif ve

başarılı olmalarını sağlamak için çeşitli eğitim programları düzenler. TEGV, çocuk işçiliği ile mücadelede çocukların eğitimine destek sağlayarak, onları eğitimde tutar ve çocuk işçiliğini önler. Özellikle risk altındaki çocuklar için eğitim olanaklarını artırmayı hedefler. Eğitimde başarıyı teşvik ederek, çocukların okulu bırakıp iş hayatına atılmalarını engellemeye çalışır.

Kalkınma Atölyeleri

2004 yılında kurulmuştur. Kalkınma Atölyeleri Eğitim Atölyeleri, Çocuk Hakları Atölyesi, Kalkınmaya Katkı Verenler, İnovasyon Atölyesi, Barış ve Kalkınma Atölyesi, Arı Dostu Kent atölyesi, Yaşlılık Atölyesi ve Kooperatifçilik Atölyesinden oluşmaktadır. Eğitim Atölyelerinin politikasında ülkelerin gelişmişlik seviyelerini yansıtan göstergeler arasında vatandaşların yaşam koşulları, eğitim seviyeleri, ekonomik durumları, sosyal ve kültürel mirasları yer almaktadır. Kalkınmanın desteklenmesinde ve sürdürülebilir kılınmasında sosyal sermayenin önemi büyüktür. Eğitim, hem sosyal sermayenin geliştirilmesinde hem de bireylerin mutluluk ve kendini gerçekleştirilmesinde kilit bir rol oynamaktadır. Hem bireysel ihtiyaçlar hem de toplumsal gelişim için hayati önem taşıyan eğitim, yakın gelecekte ülke politikalarının odak noktası olmaya devam edecektir. Eğitim Atölyesi, Kalkınma Atölyesi Kooperatifi'nin ilkeleri doğrultusunda, nitelikli eğitimi ülkenin toplumsal ve beşeri sermaye gelişiminin anahtarı olarak görmektedir. Bu çerçevede, Eğitim Atölyesi,

- Eğitim kalitesinin iyileştirilmesi için saha çalışmaları yaparak, veri ve kanıtlara dayalı raporlar hazırlayan,
- Sahada elde edilen bilgi ve sonuçları eğitim ve politika paydaşlarına ileten,
- Disiplinler arası iş birliklerini kullanarak eğitim araştırmaları ve model uygulamalar gerçekleştiren,
- Fon kaynaklarını sosyal sermaye gelişimine dönüştüren eğitim projeleri uygulayan,

- Ulusal ve uluslararası kamu ve tüzel kuruluşlarla işbirlikleri kurarak sonuç odaklı çalışmalar yapan,
- Personelin yetkinliklerini geliştirmek için öğrenme olanakları sağlayan,
- Eğitimi sosyal inovasyon süreci olarak benimseyen ve toplumsal ve bireysel gelişim için çalışan bir grup olarak faaliyet göstermektedir.

Hayata Destek Derneği

2005 yılında kurulmuş olup doğal afetler, mülteci krizi ve çocuk işçiliği gibi kriz durumlarında insani yardım sağlar. Dernek, özellikle mevsimlik tarım işçileri ve onların çocukları için eğitim ve koruma projeleri geliştirir. Dernek, mevsimlik tarım işçilerinin çocuklarına yönelik eğitim destekleri sunarak, onların tarlada çalışmasını önlemeyi hedefler. Çocukların eğitim süreçlerine katılımını sağlamak için ailelerle işbirliği yapar ve bilinçlendirme çalışmaları yürütür. Çocukların eğitimden kopmaması ve güvenli bir ortamda büyümeleri için farkındalık yaratır ve çocuklara yönelik destek programları sunar.

Genç Hayat Vakfı

2008 yılında kurulmuştur. Bu vakfın amaçları çocuk işçiliği konusunda farkındalık oluşturmak, çocuk işçiliğiyle mücadele etmek ve çocuk işçilerin haklarını korumak adına çeşitli çalışmalar yürütmektedir. Genç Hayat Vakfı, çocuk işçiliği konusunda toplumda farkındalık yaratmak amacıyla çeşitli seminerler, konferanslar, paneller düzenlemekte ve bilgilendirici içerikler paylaşmaktadır. Çocuk işçiliği konusunda yapılan araştırmalar ve raporlarla toplumu bilgilendirmek ve politika yapıcılarına öneriler sunmak amacıyla çalışmalar yapmaktadır. Genç Hayat Vakfı, çocuk işçiliğiyle mücadele etmek için sahada çalışmalar yürütmekte ve çocuk işçilerin yaşadığı sorunları tespit ederek çözüm önerileri sunmaktadır. Çocuk işçiliği mağdurlarına hukuki destek sağlamak ve haklarını korumak amacıyla çalışmalar yapmaktadır. Diğer sivil toplum kuruluşları, devlet kurumları ve

uluslararası kuruluşlarla işbirliği yaparak çocuk işçiliği konusunda ortak projeler yürütmektedir. Genç Hayat Vakfı, çocuk işçiliğiyle mücadelede kararlılıkla çalışmalarını sürdürmekte ve çocuk işçiliğinin önlenmesi ve sonlandırılması amacıyla çeşitli stratejiler geliştirmektedir.

Pikolo Eğitim Kültür Gençlik ve Spor Kulübü Derneği

2014 yılında Ordu ilinde 12 eğitimci tarafından kuruldu. Pikolo'nun temel amacı, toplumda dezavantajlı konumda olan bireylerin insanca yaşama koşullarına erişimini sağlamaktır. Merkezi Ordu'da bulunmasına rağmen, Ankara, Adana ve Şanlıurfa illerinde de temsilcilikleri bulunmaktadır. Hedeflerini gerçekleştirmek için Türkiye'nin dört bir yanında faaliyetlerini sürdürmektedir. 2014 yılından bu yana, özellikle çocuklar, kadınlar ve gençler gibi toplumun dezavantajlı gruplarına insanca yaşama koşullarına erişimlerini sağlamak amacıyla çalışmalarını sürdüren Pikolo Derneği, bu amaç doğrultusunda kamu kurumları, ulusal ve uluslararası kuruluşlar, sivil toplum örgütleri ve özel sektörle işbirliği yapmaktadır. Pikolo Derneği, programlarını uygulama, savunuculuk, yaygınlaştırma ve politika geliştirme faaliyetleri çerçevesinde yürütmektedir.

PİKOLO tarafından yürütülen “Mevsimlik Tarımda Fındık Hasadında Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerinin Sona Erdirilmesi Projesi” ÇSGB Çalışma Genel Müdürlüğü ve ILO ile FERRERO şirketi tarafından finansa edilmektedir. Bu proje kapsamında ülkemizde Trabzon, Samsun, Zonguldak, Şanlıurfa ve Ordu’da fındık işçiliğinde çalışan çocuklar tespit edilerek gıda, kırtasiye ve servis desteği ile yaz okulları düzenlenmektedir. Bu okullarda çocuklara yaygın eğitim, ailelerine de bilinçlendirme eğitimleri verilmektedir.

PİKOLO’nun Haziran 2021 tarihinde başlattığı “Mevsimlik Tarımda Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi Projesi” ÇSGB Çalışma Genel Müdürlüğü ile ILO iş birliğinde AB kaynaklarıyla “Şanlıurfa, Mardin, Adıyaman, Diyarbakır, Adana, Mersin, Hatay, Ankara, Konya, Malatya, Ordu, Bursa, Düzce” de yürütülmektedir. Bu proje kapsamında

mevsimlik tarım işçisi çocuklar için yaz döneminde yaygın eğitim, kış döneminde ise örgün eğitim faaliyetleri düzenlenmektedir. Sadece çocuklara değil ailelere, üreticilere ve tarım iş araçlarına da eğitimler düzenlenmektedir. Bu eğitimler “Hijyen, Sağlık ve Güvenlik Eğitimleri, Genel Aile Eğitimleri ve İş Sağlığı Güvenliği Eğitimleri” dir. Bu programa katılan çocuklar çocuk izleme sistemi(hane arama ve ziyaretleri, okul görüşmeleri) ile takip edilmektedir. Çocuklara kırtasiye, kıyafet ve beslenme yardımı ile çocukların ailelerine alışveriş kartları ile destekte bulunmaktadır. Çocuklar her yönden desteklenmekte ve bunun için yerel paydaşlarla sürekli iletişim halinde bulunmaktadır.

Çocuk İşçiliği ile Mücadele Eden Uluslararası Kuruluşlar

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)

ILO, İtilaf Devletleri ile Almanya arasında 1. Dünya Savaşına son veren Versay Antlaşması kapsamında 1919 yılında kalıcı bir barışı sağlamanın sosyal adaletin ışığında olması gerektiği düşüncesiyle Milletler Cemiyeti bünyesinde kurulmuştur. II. Dünya Savaşından sonra Birleşmiş Milletlerin ilk özerk kuruluşu olmuştur. Örgütün amacı, çalışanların temel hak ve özgürlükleri, fırsat eşitliği, iyi muamele, zorla çalıştırmanın engellenmesi gibi konuları tüm ülkeler için belli standartlarda tutmaktır. Aynı zamanda çocuk işçiliğini önleme, çalışan çocukları ve haklarını koruma konusunda faaliyetlerde bulunmaktadır (ILO, t.y.).

Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF)

UNICEF, 1946 yılında merkezi New York olarak kurulmuştur. Dünya ülkeleri arasında imzalanan Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS) çerçevesinde faaliyet gösteren UNICEF, çocuk haklarına kalıcı etik ilkeler kazandırmak ve çocuklara yönelik davranışları uluslararası standartlara çevirmek için çaba gösterir. Çocukların yaşatılması, korunması ve

gelişimi, insanlığın ilerlemesinde evrensel bir zorunluluktur ve UNICEF bunu vurgular. Siyasal kararlılığı ve maddi kaynakları kullanarak gelişmekte olan ülkelerin kapasitelerini artırmaya çalışarak çocuklara ve ailelerine gerekli hizmetleri sağlamaya yardımcı olur. En dezavantajlı çocuklara özel koruma sağlama konusuna büyük önem verir ve olağandışı durumlarda çocukların haklarını korumak için harekete geçer, diğer BM örgütleri ve insani yardım kuruluşlarıyla iş birliği yapar. Taraf tutmaz ve ayrımcılık yapmaz, en acil durumları ve en dezavantajlı çocukları öncelik olarak benimser. UNICEF, çocuk işçiliğini sona erdirmek için ulusal ve uluslararası düzeyde çeşitli programlar uygular. Hükümetler ve STK'larla işbirliği yaparak çocukların eğitime erişimini artırmayı ve çocuk işçiliğini önlemeyi amaçlar.

Birleşmiş Milletler (BM)

Birleşmiş Milletler, 1945 yılında devletlerin ortak problemlerini konuşup birlikte çözüm üretmen amacıyla kurulmuştur. Toplamda 193 üye devletten oluşmaktadır. Bu amaç doğrultusunda çocukların haklarına saygı gösterilmesini ve korunmasını teşvik etmek için bir dizi çalışma yürütmektedir. BM'nin çocuklar için yaptığı çalışmalar arasında şunlar bulunmaktadır:

- Çocukların eğitim haklarının korunması ve desteklenmesi.
- Çocuk işçiliği ve çocuk köleliği gibi istismar biçimlerine karşı mücadele.
- Çocukların sağlık hizmetlerine erişimlerinin sağlanması.
- Savaş, yoksulluk, doğal afetler gibi durumlar nedeniyle mağdur olan çocukların korunması ve desteklenmesi.
- Çocukların cinsel istismar ve şiddete karşı korunması.
- Çocukların refahlarının korunması ve iyileştirilmesi için politika ve programların geliştirilmesi ve uygulanması.

BM'nin çocukları korumadaki amacı, çocukların fiziksel, duygusal ve zihinsel sağlıklarını korumak, haklarını desteklemek ve onları istismar, ihmal ve şiddetten korumaktır. Ayrıca, çocukların eğitim, sağlık ve refah haklarına erişimlerini güçlendirmek ve onları gelecekle için güçlü ve sağlıklı bireyler olarak yetiştirmeyi hedeflemektedir.

Çocuk İşçiliği ile İlgili Ulusal Mevzuat

Anayasa

1982 Anayasası 50. maddeye göre hiç kimse yaşına ve fiziki şartlarına uygun olmayan işlerde çalıştırılmaz. Kadınlar, çocuklar ve engelli bireyler iş hayatında özel olarak korunmaktadır. Dinlenme eylemi her çalışanın hakkıdır. Anayasamıza göre çocukların kendilerine uygun olmayan koşullarda çalışması uygun değildir. Bu madde ILO'nun sözleşmelerinde vurgulanan çocukların en kötü şekilde çalıştırılmaması konusundaki hassasiyetin ülkemiz tarafından da paylaşıldığını göstermektedir.

Anayasamızın 41. maddesinde devletin anne ve çocukların korunmasını, ailenin mutluluğunu ve refahını sağlamakla yükümlüdür. Çalışan çocukların ve kadınların devlet tarafından korunması gerektiği açıkça anayasamızda belirtilmiştir.

Anayasamızın 42. maddesi kimsenin eğitim öğretim hakkının elinden alınamayacağı, eğitimin ücretsiz olduğu, maddi durumu yeterli olmayanlara devletin yardım edeceği yer almaktadır. Bu bağlamda çocuk işçilerin eğitim ve öğretimlerine devam etmelerinin zorunlu olduğu görülmektedir.

Anayasamızın 62. maddesinde devletin yurtdışında yaşayan Türk vatandaşlarının çocuklarının da eğitim ve öğretim haklarını korumakla yükümlü olduğu görülmektedir.

Anayasamızın ilgili maddelerinde çocukların korunması ve eğitimlerinin zorunlu olması gerektiği açıkça belirtilmiştir. Anayasamız uluslararası imzaladığımız sözleşmelerle uyumlu olup anayasamızın 90. maddesi ile de uluslararası sözleşmelerin öncelikli olması vurgulanarak sözleşmeler korunmuştur (1982).

İş Kanunu

4857 Sayılı İş Kanuna göre çalışanların çalışma ortamlarını ve çalışma koşullarını düzenlemek için 2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir. İş Kanunu ile Çocuk ve genç işçi ayrımı yapılmıştır. 71. madde 15 yaşını doldurmamış çocukların çalışmasını yasak kılmıştır. Fakat 14 yaşını doldurmuş ve zorunlu ilköğretimini tamamlamış çocuklar gelişimlerine engel olmayacak ve okula devam edenleri okula engel olmayacak şekilde hafif işlerde çalışabilir. 14 yaşını doldurmamış çocuklar ise gelişimlerine ve okula devam edenlerin okula engel olmayacak şekilde sanat, reklam ve kültür faaliyetlerinde her biri için izin alıp sözleşme oluşturma şartıyla çalışmalarına izin verilmiştir. Çocuk ve genç işçilerin çalışmalarında özellikleri dikkate alınırken, okullarına ve mesleki eğitimlerine engel olmaması zorunlu tutulmuştur (2003).

İş Kanunun 71. maddesinde zorunlu ilköğretimini tamamlamış ve okula devam etmeyen çocukların çalışma süresinin günde 7 haftada 35 saati; sanat, kültür ve reklam işinde olan çocukların ise günde 5 haftada 30 saati aşmaması gerekmektedir. 15 yaşını doldurmuş çocuklar ise günde 8 haftada 40 saatten fazla çalışmamaları gerekmektedir. Okul öncesi ve okula devam eden çocukların çalışma süresi okullar açıkken günde 2 haftada 10; okullar kapalı iken günde 7 haftada 35 saatten fazla olamaz (2003).

İş Kanunun “Yer ve Su Altında Çalıştırma Yasağı”nın yer aldığı 72. maddesine göre 18 yaşını doldurmamış bireylerin madenlerde, kablo döşeme işlerinde, kanalizasyon ve tünel inşaatı gibi yer ya da su altında çalıştırılması yasaktır (2003).

İş Kanunun “Gece Çalıştırma Yasağı” olan 73. maddesine göre 18 yaşını doldurmamış bireylerin sanayide gece çalıştırılması yasaktır (2003).

Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik

4857 Sayılı İş kanunun 71. maddesine istinaden çocuk ve genç işçilerin çalışma usullerini belirlemek, gelişimlerini ve öğrenimlerini engellemeden çalıştırılmalarını sağlamak amacıyla yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmelik çocuk işçiyi ilköğretimini tamamlamış 14 yaşını doldurmuş ancak 15 yaşını tamamlamamış çocuklar, genç işçi ise 15 yaşını doldurmuş ancak 18 yaşını tamamlamış bireyler olarak tanımlamaktadır. Hafif işi ise çocukların gelişimine ve eğitimlerine engel olmayan iş olarak tanımlamaktadır (2004).

Bu yönetmelikle çocuk işçiler sadece hafif işlerde çalıştırılabilir. Çocuk işçilerin çalıştırılabileceği hafif işler arasında meyve, sebze ve çiçek toplama işi yer alıp, çapalama işi yer almamaktadır. Ayrıca 4857 sayılı İş Kanununda yer alan çocuk ve genç işçilerin çalışma saatleri bu yönetmelikte de yer almaktadır. Çalışma sürelerinde 2-4 saat arası işlerde 30 dakika; 4-7,5 saat arası süren işlerde işin ortasında bir saat dinlenme zamanı verilmesi gerekmektedir. Çocuk ve genç işçiler bu yönetmelikte bağımlılığa sebep olabilecek, tehlikeli madde içeren, aşırı sıcak veya soğuğa maruz kalabileceği, çok gürültülü, meslek hastalığına sebep olabilecek, prim ödemesi olan, radyasyona maruz kalabileceği, uzun süre aralıksız ayakta kalınmayı gerektiren, iş sonunda ailesinin yanına dönemediği (eğitim amaçlı işler hariç), işyeri hekimi raporu ile gelişiminin üzerinde olan işlerde çalıştırılmazlar.

Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik kapsamında işveren, çocuk ve genç işçilerine çalışacakları iş, işin riskleri ve önemleri konusunda eğitim vermekle yükümlüdür. Ayrıca okula devam eden öğrencilerinden öğrenci belgesi alması gerekmektedir. İşveren ve çalışan çocuğun vasisinin iş sözleşmesi yapması zorunludur (2004).

Mesleki Eğitim Kanunu

3308 Sayılı Mesleki Eğitim Kanununa göre aday çırak, çırak, kalfa ve ustaların eğitim ve mesleki eğitimleri için 1986 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu kanunla aday çırak ilköğretimini bitirmiş çıraklık yaşını doldurmamış bireylerin çırak olana kadar bir iş kolunu öğrenebilmek için bir işyerinde eğitilmesidir. Çırak ise en az ortaokul mezunu ve gelişimi çalışacağı işe uygun olan kişileri kapsamaktadır. Aday çırak ve çırakların öğrenciliği devam etmekte olup bulundukları yerlerde çalışan sayınsa dahil edilemezler. Bu öğrenciler pratik eğitimlerini işyerlerinde, eksik kalan kısımları ise okullarında alır. Aday çırak ve çıraklara haftada en az sekiz saat olmak üzere genel ve mesleki eğitim verilir. Eğitim süresince öğrenciler ücretli izinli sayılır. Çıraklık eğitimi için 19 yaşını doldurmamış öğrencilerin velisi ile iş yeri sahibi arasında sözleşme yapılması zorunludur (1986).

Mesleki Eğitim Kanununa göre çıraklar işe başlamadan önce en az bir ay en çok üç olmak üzere deneme eğitimine alınır. Deneme eğitiminde çıraklar ücret alırlar. Deneme döneminin bitiminde sorun olmaması halinde sözleşme devam eder ve deneme eğitimi çıraklık eğitiminden sayılır. Aday çıraklık yapmış olup çırak olanların deneme dönemi bulunmamaktadır (1986).

Umumi Hıfzıssıhha Kanunu

1593 Sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu halkın sağlığını korumak ve gelecek neslin sağlıklı yetişmesini sağlamak amacıyla 1930 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun yedinci bölümünde çocuk işçiliği yer almaktadır. Umumi Hıfzıssıhha Kanuna göre 12 yaş altı çocukların imalathane ve fabrikalarda çalışması yasaktır. 12-16 yaş arası çocuklar günde en fazla sekiz saat çalıştırılabilir ve akşam sekizden sonra çalışmaları yasaktır. 18 yaş altı çocukların gazino, bar gibi mekanlarda çalıştırılması yasaktır (1930).

İlköğretim ve Eğitim Kanunu

222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununun 54. maddesine göre öğrencilere cenaze, düğün bağ, bahçe, tarla işlemleri için okul yönetimince en fazla on beş gün izin verilir. Ayrıca çocuğun okula devam etmesi sağlanır. Aile göndermiyorsa idari para cezası her gün için on beş lira olarak çocuğun velisine kesilir. İdari para cezasına rağmen çocuğunu okula göndermek istemeyen veliye beş yüz lira daha para cezası kesilmektedir. 59. maddeye göre de ilköğretim çağındaki çocukların okula gidip gitmemesine bakılmaksızın herhangi bir işte çalıştırılması yasaktır. Ancak öğrenciliğini kanıtlayanlar okul saatleri dışında okulunu aksatmayacak şekilde çalışabilir. Bu maddeye uymayanlara dört yüz lira ile bin lira arasında idari para cezası verilebilmektedir (1961).

Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu

2559 Sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanununun 12. maddesine göre eğlence mekanlarında veya içkili mekanlarda on sekiz yaşından küçüklerin çalıştırılması yasaktır. Bar, pavyon, kahve gibi mekanlarda velileriyle birlikte bile bulunmaları yasaklanmıştır. Bu maddeye uymayan işletme sahiplerine beş yüz milyon ile bir milyar lira arasında ceza verilir. Bir sene içerisinde cezanın tekrarı halinde bu para cezası her defasında bir kat artırılarak uygulanır. Çocukları bu mekanlara getirenler de karakola götürülerek adliyeye sevk edilir (1934).

Sendikalar Kanunu

2821 Sayılı Sendikalar Kanununa göre on altı yaşını doldurmuş çocuk çalışanlar işçi sendikalarına üye olabilir. Fakat on altı yaşından küçük olanlar bir sendikaya üye olabilmek için velisinin yazılı izni gerekmektedir (1983).

Genelgeler

Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi Genelgesi, mevsimlik tarım işçilerinin barınma, ulaşım, beslenme, eğitim, sağlık gibi sorunlarını belirlemek ve çözüm üretmek amacıyla 2010 yılında resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu genelge ile birlikte “Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri İzleme Kurulu” oluşturulmuştur. Mevsimlik tarım işçilerinin kaldığı alanların güvenli hazine arazilerinden seçilmesi sağlanacaktır. Seyyar kolaylık tesislerinin kurulması planlanmıştır. Bu tesislerde tuvalet, banyo, bulaşık ve çamaşır yıkama, pişirme, derslik gibi temel ihtiyaçların giderilmesi sağlanacaktır. Çadırlara düzenli olarak sağlık taraması yapılarak bulaşıcı hastalıkların önüne geçilmesi planlanmıştır. Ayrıca zorunlu eğitim çağındaki çocukların bulundukları yerlerde veya göç ettikleri bölgelerde yatılı bölge okullarında misafir öğrenci olarak kayıtlarının yapılması ya da taşınmalı veya mobil eğitimden faydalanması sağlanacaktır. Çocuk işçiliğinin önüne geçmek önemli amaçlardan biridir. Başbakanlık Genelgesi kapsamında Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Yaşam Koşullarının İyileştirilmesi Projesi (METİP) Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından oluşturulmuştur. METİP I ve II olarak iki aşama gerçekleşmiştir. METİP I 2010-2013 yılları arasında tamamlanmıştır. METİP I, kapsamında mevsimlik tarım işçilerinin sorunlarının belirlenmesi ve çözülmesi amaçlanmıştır. Bunun için 96.242.021 TL bütçe ayrılmıştır. METİP I’ın temel kapsamı mevsimlik tarım işçilerinin “ulaşım, barınma, eğitim, sağlık, güvenlik ve sosyal çevre ile ilişkiler” sorunlarıdır. Proje kapsamında 38 ilde geçici yerleşim alanları oluşturulmuş ve öğrencilerin okula gitmelerine öncelik verilmiştir. METİP I kapsamında 328.039 kişiye ulaşılmıştır (2010).

2016/5 Sayılı “Mevsimlik Tarım İşçileriyle Göçer ve Yarı Göçer Ailelerin Çocuklarının Eğitime Erişimi Genelgesi” MEB tarafından yayınlanmıştır (2016). Genelgeye göre göç veren veya göç alan il ve ilçelerde İl/İlçe Milli Eğitim Müdürlüklerince dört kişilik bir Takip Ekibi kurulması planlanmıştır. Bu takip ekipleri bulundukları il ve ilçelerdeki kuruluşlarla beraber öğrenim çağındaki çocukların takibinden sorumlu tutulmuştur.

Çocukların ayrıldıkları okullardan gittikleri bölgelerde hangi okullara gittikleri, devam devamsızlık takipleri yapılması kararlaştırılmıştır. Bu öğrencilerin en kısa sürede tespiti okul müdürlükleri tarafından yapılacak ve İlçe Milli Eğitim Müdürlüklerine bildirmesi sağlanacaktır. Takip ekipleri ayrıca bu bölgelerdeki çocukların ailelerini ziyaret ederek bilgilendirme çalışmaları yapması da görevleri arasındadır. Genelgeye göre öğrencilerin bulundukları bölgede yatılı bölge okulu olması halinde yatılı bölge okullarına, olmaması durumunda ise gittikleri yerlerde taşınmalı eğitim kapsamına alınması, e-okula “Mevsimlik Tarım İşçisi Öğrencisi” nedeniyle nakil şeklinde naklinin alınması sağlanacaktır. Öğrencilerin memleketlerine döndüklerinde ise telafi eğitimlerinin yapılması planlanmıştır. Öğrencilerin geldikleri bölgelere mobil ya da prefabrik okulların yapılarak buralara öğretmen görevlendirilmesi, ihtiyaç halinde bu öğretmenlerin eğitimler alması sağlanacaktır. Tüm bu çalışmalar takip ekipleri tarafından altışar aylık dönemlerle raporlanarak Milli Eğitim Bakanlığına gönderilmesi sağlanacaktır (Gülcan, 2021).

2018/3 sayılı “2018 Çocuk İşçiliği ile Mücadele Yılı” konulu Genelge ile 2018 yılı çocuk işçiliği ile mücadele yılı seçilmiştir (2018). Bu kapsamda tüm kamu kurum ve kuruluşlarının önceliğini çocuk işçiliği ile mücadeleye vermesi ve takip sisteminin yılda iki kez İzleme ve Değerlendirme Toplantılarıyla yapılması kararlaştırılmıştır.

Mevsimlik Tarım İşçileriyle İlgili 2024/5 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesine göre Valilikler tarafından geçici yerleşim alanları mevsimlik tarım işçileri için oluşturulacaktır. Bu yerlere elektrik ve su temin edilip kullanım bedelleri ödenekten veya kullanıcılardan karşılanacaktır. Düzenli aralıklarla ilaçlama yapılarak haşerelere karşı önlem alınacaktır. Kamu kuruluşlarına ait araçlar ve gelen ödenekler METİP için kullanılması planlanmıştır. ÇSGB tarafından ihtiyaç görülürse izleme ekipleri kurularak saha ziyaretleri ile eylem planlarına uyulup uyulmadığı kontrol edilecektir. Mobil sağlık ekipleri ile ihtiyaç duyulan her türlü sağlık taramalarına kolay erişim sağlanacaktır. İl sağlık müdürlükleri personel sayısını artırıp çalışma saatlerini maksimum yarar için düzenleyecektir. İl Milli Eğitim Müdürlükleri ise eğitim ve sosyal faaliyetler için kurulan alanları eğitim odağı olarak

kullanacaktır. Çocukların ihtiyaçları karşılanacak ve memleketlerine döndüklerinde telafi eğitimleri yapılacaktır. Okuma yazma bilmeyenlere de protokol imzalanan kuruluşlar vasıtasıyla eğitim verilecektir. Okul çağında olmayan çocuklar için Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri tarafından personel görevlendirilmesi yapılması ve ailelere eğitimler vermesi planlanmıştır. Ayrıca e-Metip aktif olarak kullanılarak aile bilgileri ve eylem planları sisteme işlenmesi öngörülmüştür.

Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sorunlarının Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu 2015 yılında TBMM'den geçmiştir. Raporda mevsimlik tarım işçilerinin sorunları, sorunların çözüm önerileri, yapılan projeler, tarım işçiliği ile ilgili ulusal mevzuat ve uluslararası sözleşmeler, çocukların eğitim sorunları, çocuk işçiliği ile mücadele konularına yer verilmiştir (2015). Bu rapora göre METİP II projesi 2017-2020 yılları arasında faaliyet göstermiştir. METİP II'nin kapsamına "ulaşım, barınma, eğitim, sağlık, güvenlik ve sosyal çevre ile ilişkiler" e olarak takip ve izleme eklenmiştir. Proje için ayrılan bütçe 50.499.742 TL olarak belirlenmiştir. Mevsimlik Tarım İşçileri Bilgi Sistemi (e-METİP) oluşturulmuş ve mevsimlik tarım işçilerinin belirlenmesi sağlanmıştır. Proje mevsimlik tarım işçilerinin yoğun olarak bulunduğu 17 ilde faaliyet göstermiştir.

On İkinci Kalkınma Planı

On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028) ile birlikte çocuk işçiliği ile mücadele devam etmektedir (2023). Kalkınma planına göre çocuk işçiliği hakkında bilgilendirme kamu kurum ve kuruluşlarında, özel sektörde ve ülke halkında artırılması planlanmaktadır. Merkezde alınan karar ve planlamaların, yerel düzeyde uygulanması sağlanacaktır. Çocuk işçiliği ile mücadelede tüm kurum ve kuruluşların işbirliği içerisinde çalışması sağlanarak denetim mekanizmasının aktif bir şekilde çalışması sağlanacaktır. Mevsimlik tarım işçisi ailelere eğitimler verilerek, desteklenecektir.

Uluslararası Sözleşmeler

ILO çocuk işçiliği ile mücadele kapsamında “138 Sayılı Asgari Yaş Sözleşmesi”, “182 No’lu En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesi” ve “En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılması için Acil Eyleme İlişkin Tavsiye Kararı” yayınlamış, Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programı (IPEC) başlatılmıştır (ILO, t.y.).

138 Sayılı Asgari Yaş Sözleşmesi

ILO’nun 138 Sayılı Asgari Yaş Sözleşmesi, 6 Haziran 1973 yılında Uluslararası Çalışma Bürosu Yönetim Kurulu tarafından oluşturulmuştur. Ülkemiz bu sözleşmeyi 21 Haziran 1998 tarih ve 23379 sayılı Resmi Gazete’de yayınlamış kabul etmiştir. Bu sözleşmede amaç çocuk işçiliğini ortadan kaldırmak ve çalışmak için gereken minimum yaştan gençlerin gelişimini engellemeyecek şekilde belirlenmesidir. Bu sözleşme ile birlikte asgari çalışma yaşı zorunlu eğitimi aksatmayacak şekilde ve en az 15 olarak belirlenmiş olup henüz gelişmemiş ülkeler için bu yaş 14’e çekilmiştir. Ancak gençlerin güvenliğini, hayatını, ahlakını bozabilecek işlerde çalışmak için yaş en az 18 olarak belirlenmiştir (ILO, 1973).

182 No’lu En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesi

ILO’nun 182 No’lu En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesi 17 Haziran 1999 tarihinde oluşturulmuş ve ülkemiz tarafından 27 Haziran 2001 tarih 24445 sayı ile Resmi Gazetede yayınlanarak kabul edilmiştir. Bu sözleşmenin amacı en kötü biçimdeki çocuk işçiliğinin kaldırılmasıdır. En kötü biçimdeki çocuk işçiliği çocukların istekleri dışında çalıştırılması, savaştırılması,

köle edilmesi, cinsel içerikli yayınlarda, uyuşturucu maddelerin üretimi ve ticaretinde kullanılmasıdır. Bu sözleşmede çocuk kavramı 18 yaşın altındaki bireyleri kapsamaktadır. Bu sözleşme ile gelişmiş veya gelişmemiş ülke ayrımı olmayıp tüm ülkelerin çocukların sağlığına, hayatına, güvenliğine, ahlakına engel olabilecek işlerde çalışması engellenmek istenmiştir (ILO, 1999).

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (1989), 20 Kasım 1989 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilmiş olup Türkiye’de 4 Mayıs 1995’te yürürlüğe girmiştir. Sözleşmenin ülkemizde uygulanmasını takip etmekten Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu sorumludur. Bu sözleşme, 18 yaşından küçükleri çocuk olarak tanımlamaktadır. Bu sözleşmeyi imzalayan devletler çocukların tehlikeli işlerde çalıştırılmamasını, çocukların ekonomik katkıda kullanılmamasını, çocukların eğitimlerine ve gelişimlerine engel olunmamasını, sözleşme maddesine uymayanların cezalandırılmasını kabul etmiş olur.

“Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile ilgili İhtiyari Protokol” ile “Çocukların Silahlı Çatışmalara Katılmalarına İlişkin İhtiyari Protokol” 25 Mayıs 2000 tarihinde BM tarafından oluşturulmuş olup ülkemiz tarafından 8 Eylül 2000 tarihinde onaylanmıştır. Bu sözleşmelere ek olarak “Çocuk Haklarının Uygulanmasına Dair Avrupa Sözleşmesi” ve “Kadın ve Çocuk Ticareti Olmak Üzere İnsan Kaçakçılığının Önlenmesi, Bastırılması ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol” de ülkemiz tarafından kabul edilmiştir (MFA, t.y.).

Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programı (IPEC)

Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programı (IPEC), 1992 yılında Brezilya, Hindistan, Endonezya, Kenya, Tayland ve Türkiye’de başlatılmıştır. Toplamda 74 ülkede

bu program uygulanmaktadır. Bu programın amacı uzun vadede çocuk işçiliğinin kaldırılmasını sağlamaya çalışırken kısa vade de çalışan çocukların haklarını korumaya ve çalışma ortamlarını iyileştirmeye çalışmaktadır. Programın uygulanabilmesi için Ülkelerin çocuk işçiliğinin bitirilmesini politikalarına almaları gerekmektedir.

IPEC uygulamasında çocuk işçiliği ile mücadele kamu ve sivil kuruluşlar, işverenler, sendikalar, iş teftiş kurulları, medya, eğitimciler, aileler ve çocuklar ile birlikte yürütülmektedir. Ülkemizde ÇSGB İş Teftiş Kurullarına bu bağlamda çok iş düşmektedir. IPEC'in uygulanmasında ÇSGB İş Müfettişleri işyerlerini denetleyerek mevzuatın uygulanmasını, çalışma ortamının koşullarını denetlemektedir. Fakat denetim tek başına yeterli gelmemektedir. Çünkü çocuk işçiliği tek boyutlu olmayıp tüm taraftarların katılımıyla çözülebilecek bir sorundur. İş Müfettişleri bu kapsamda projeyi uygulamada “gözlemek ve dinlemek”, “değerlendirmek ve anlamak” ve “politika ve strateji” olmak üzere üç aşamalı bir yöntem uygulamıştır. Gözlemek ve dinlemek aşamasında sorunlar belirlenip durum analizi yapılmaktadır. Değerlendirmek ve anlamak aşamasında sorunların taraftarları ile iletişime geçilip acil ve önceliği bulunan problemler belirlenmektedir. Son aşamada ise belirlenen sorunlar için çözümler ve stratejiler belirlenerek İş Müfettişlerinin çalışma yöntemleri oluşturulmaktadır (ÇSGB, t.y.).

ÇSGB İş Teftiş Kurulunun 1993-2007 yılları arasında IPEC kapsamında tamamlamış olduğu projeler (ÇSGB, t.y.):

- İş Müfettişlerinin Çalışan Çocuklar Konusunda Eğitimi (1993 – 1994)
- Çocuk Emegi Hakkında İş Denetim Politikalarının Uygulanması (1995 – 1996)
- İş Müfettişleri tarafından hazırlanan “Çalışan Çocuğun Bir Günü” filminin diğer ülkelerde kullanılmak üzere çoğaltılması (1996)
- Çocuk Emegi Hakkında İş Denetim Politikalarının Uygulanması (1997 – 1999)
- Kimyasalların Çalışan Çocuklar Üzerindeki Etkisi (1995 – 1999)
- Yapıştırıcı Üreticilerine Duyarlılık Kazandırılması (1996 – 1999)
- Yapıştırıcı Üreticilerinin Duyarlılıklarının Arttırılması (1996 – 1999)
- Çocuk İşgücünün En Kötü Biçimlerinin İzmir’de Seçilen Sınai Meslek Dallarında 2003 Yılı İtibariyle Sona Erdirilmesi (2000 – 2004)
- Mobilya Sektöründe Çocuk İşçiliğine Yönelik Araştırma (2004-2007)

ILO ve ÇSGB’nin birlikte yer aldığı diğer projeler (ILO, t.y.)

- “Türkiye’deki Mevsimlik Fındık Tarımında En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesine Yönelik Kapsamlı Model Projesi (2012-2023)
- Mevsimlik Tarımda Fındık Hasadında Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerinin Sona Erdirilmesi (2020-2024)
- Mevsimlik Tarımda Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi Projesi (2020-2023)”

ILO ve ÇSGB’nin birlikte yürüttüğü projeler neticesinde 1994 yılında % 15,2 olan çocuk işçi oranı 2021 yılında %4,4’e düşürülmüştür (ÇSGB, 2021).

Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ortak Deklarasyonu

ÇSGB, ilgili bakanlık ve taraflar ile ILO arasında “Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ortak Deklarasyonu” 2019 yılında imzalanmıştır. Buna göre ülkenin çocuk işçiliği konusunda bilinçlenerek, çocuk işçiliğine karşı mücadele etmesi ve bu konuda hassasiyetlerinin artması amaçlanmıştır. Ayrıca çocuk işçiliği ile mücadelede gerekli kurum ve kuruluşlar tarafından maksimum seviyede destek sağlanarak mücadelenin önceliğe alınması amaçlanmıştır (ÇSHB, 2019).

Mevsimlik Tarımda Çocuk İşçiliğinin Ortadan Kaldırılması Operasyonu (ECLSA)

Mevsimlik Tarımda Çocuk İşçiliğinin Ortadan Kaldırılması Operasyonu (ECLSA) Avrupa Topluluğu Koordinasyon Dairesi Başkanlığı İnsan Kaynaklarını Geliştirilmesi Program Otoritesi tarafından 2020-2023 yılları arasında faaliyet göstermektedir. ECLSA’nın temel amacı en kötü biçimli mevsimlik çocuk tarım işçiliğini ortadan kaldırmak ve risk altındaki ailelere ve çocuklara yardımda bulunmaktır. Bu kapsamda işçiler, öğretmenler, okul müdürleri, kamu kurum ve kuruluşları, ÇSGB çalışanları, imamlar ve muhtarlarla işbirliği yapılması sağlanmıştır. ECLSA ile bugüne kadar yaklaşık 11 bin çocuk eğitim hizmetlerine yönlendirilmiştir. Ayrıca çocukların sosyal, kültürel faaliyetlere katılmaları

sağlanmış, çocuklara öz bakım ve güvenlik eğitimleri verilmiş, gezi ve üniversite ziyaretleri gerçekleştirilmiştir. Yaklaşık 7 bin çocuğa kıyafet, kırtasiye, beslenme, servis desteği verilmiş, beş bin çocuğun da hijyen kitlerinden faydalanması sağlanmıştır. Mevcut METİP alanlarında geliştirme çalışmaları da devam etmektedir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, katılımcılar, veri toplama araçları ve verilerin analizine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim çalışması kullanılmıştır. Nitel araştırma bir olay ya da durumun var olduğu ortamda gerçekçi ve bütünüyle ele alınmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Olgubilim çalışması bir olay, durum veya grubun farkında olunan ancak detaylarının ayrıntılı bir şekilde bilinmediği durumları ele almaktadır. Olgubilim çalışmalarında veri kaynakları araştırmanın merkezinde yer alan, araştırma konusunu yaşayan ve bunu dışarıya yansıtabilen bireylerdir. Araştırmacı katılımcılarla güvenilir ve empati içeren bir yaklaşımda bulunarak katılımcıların bile farkında olmadığı yaşantıları ve birikimleri ortaya çıkarabilmektedir (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2008, s. 268).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Ankara ili Polatlı ilçesinde mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan çocuklar oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise amaçsal örnekleme yöntemlerinden benzeşik örnekleme ile seçilen mevsimlik tarım işçisi çocuklar oluşturmaktadır. Amaçsal örnekleme çalışmanın amacına yönelik olarak, bilgi açısından zengin durumların seçilerek ayrıntılı bir araştırma yapılmasına olanak sağlayan bir uygulama yöntemidir. Amaçsal örnekleminin bir alt stratejisi olan benzeşik örnekleme ise evrenden geliştirilmiş araştırma problemiyle ilgili olarak benzer bir alt grup veya çözümler seçilerek bu belirli odak noktasının gerçekleştirilmesini ifade eder. Araştırmanın özelliklerine bağlı olarak anlam verilen benzer alt grup seçimi mümkündür (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2008, s. 88).

Araştırmanın çalışma grubunu ortaokul düzeyi 17 kız ve 15 erkek toplam 32 öğrenci oluşturmaktadır.

Tablo 2

Katılımcıların Cinsiyet ve Sınıflara Göre Dağılımı

	5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf	Toplam
Kız	5	5	4	3	17
Erkek	4	2	5	4	15
Toplam	9	7	9	7	32

Veri Toplama Araçları

Verilerin elde edilmesinde yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme bireylerin duygu, düşünce, görüş, tutum, tecrübe ve fikirlerini elde etmede kullanılan yüz yüze veya farklı iletişim araçlarıyla gerçekleştirilen bir nitel araştırma tekniğidir (Karasar, 2008, s. 166). Yapılandırılmış görüşme ise araştırmacının önceden hazırladığı soruları katılımcılara aynı sıra ve şekilde sorduğu sorulara verdiği cevapları ele alır. Bu çalışma mevsimlik tarım işçisi çocukları tanımak için demografik sorulardan ve çocukların eğitim sorunlarını öğrenmek amacıyla oluşturulan soruları içermektedir.

Literatürün taranması sonucunda araştırma sorularına yönelik 40 görüşme sorusu araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Bu sorular alanında uzman iki öğretim üyesi tarafından incelenmiştir. Uzmanlardan biri öğrenci seviyesine uygun olmayan ve araştırmada yer almasına gerek olmayan soruları çıkarmıştır. Diğer uzman çocukların daha çok eğitimi ve yaşam koşullarının derinlemesine incelenmesine imkan sağlayacak sorulara yer verilmesi önerisinde bulunmuştur. Alanında uzman öğretim üyeleri görüşleri doğrultusunda sorularda gerekli düzeltmeler yaparak sorular şekillendirilmiştir. Ardından görüşme soruları mevsimlik tarım işçisi dört çocuğa sorulmuştur. Sorularda çocuklara göre anlaşılmayan yerler not alınarak gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Türkçe öğretmenlerinin işbirliği ile yazım ve dil kontrolleri yapılmış ve son halini almıştır.

Görüşme formunun başında araştırma ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Formda mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan çocukların cinsiyet, yaşadıkları yer, öğrenim durumu ve yaş gibi demografik sorularla birlikte toplam 35 açık uçlu soru yer almaktadır.

Geçerlik ve Güvenirlik

İç güvenilirlik için, çalışmadaki kontrollerin nasıl gerçekleştirildiği konusunda ayrıntılı açıklamalara yer verilebilir. Bu açıklamalar, okuyucuyu tatmin edecek şekilde açık ve net olmalıdır. Araştırma sonuçlarının benzer ortamlara genellenebilmesi için tüm aşamalara ilişkin ayrıntılı bilgiler sunulmalıdır. Dış güvenilirlik için veri toplama ve analiz yöntemleriyle ilgili ayrıntılı açıklamalar yapılmalıdır. Bu, araştırmacının geliştiricilerin dışsal uygulamalarını değerlendirmesine olanak tanır. İç güvenilirlik için örneklem seçimiyle ilgili olarak yeterli büyüklükteki bir aralık seçilmelidir. Ayrıca konu birçok araştırmacı tarafından ele alınmalı, çeşitli kaynaklara ve görüşlere başvurulmalıdır. Elde edilen veriler iyi bir şekilde saklanmalı ve güvenilir bir şekilde yönetilmelidir. Ayrıca, çalışılan ortam ve araştırmacının konumu tam olarak belirtilmelidir. Bu, araştırma sürecinin şeffaf ve güvenilir olmasını sağlar. Bu kapsamlar iç ve dış geçerliliği

güçlendiren unsurlardır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu çalışmada da iç ve dış güvenilirliği sağlamak için bu adımlar kullanılmıştır.

Verilerin Toplanması

Araştırmanın etik açısından uygunluğu için Gazi Üniversitesi Etik Komisyonundan 836305 sayılı ve 28.12.2023 tarihli etik onay alınmıştır (Ek 2). Ardından Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğünden öğrencilerle çalışılmak için gerekli izinler alınmıştır (Ek 3). Araştırma verileri 2023 yılı Nisan ve Haziran ayları arasında mevsimlik tarım işçisi çocukların barındıkları çadırlardan toplanmıştır. Araştırmacı tarafından mevsimlik tarım işçilerinin kaldıkları çadırlara gidilmiş çocukların velilerinden alınan izinlerle birlikte bizzat araştırmacı tarafından çocuklarla görüşülmüştür. Görüşme verileri araştırmacı tarafından çadırlarda öğrencilerle yüz yüze yapılan görüşmelerden elde edilmiştir.

Verilerin Analizi

Bu çalışmada içerik analiz yöntemi kullanılmıştır. Betimsel içerik analizi bir durum ya da konunun derinlemesine incelenip düzenlenmesidir. Düzenleme esnasında araştırmacı kendi görüş ve yorumlarını katmadan elde ettiği verileri daha önce belirlenmiş olan kategorilere göre düzenler. Verilerin analizinde öncelikle alınan notlar ve görüşmeler düzenlenir, kodlanır, özetleme yapılır ve yorumlanır (Ültay, Akyurt ve Ültay, 2021).

Nitel araştırmalarda, toplanan verilerin analizine başlamak için öncelikle veriler düzenlenir, ardından bu veriler kodlanır ve kodlanmış veriler belirlenen temalar altında gruplandırılır. Daha sonra düzenlenmiş bu veriler, tablolar, grafikler, yorumlar ve tartışmalarla birlikte okuyucuya sunulur. Bu bağlamda, araştırma kapsamında elde edilen veriler yazılı olarak düzenlenir, kodlanır, temalara indirgenir ve en son olarak tablolar aracılığıyla literatürle ilişkilendirilerek yorumlanıp tartışılır (Creswell, 2020, s. 182.).

Araştırmacı ilk olarak yapılan görüşmeleri Microsoft Word belgesi olarak bilgisayarında yazılı olarak hazırlamıştır. Katılımcıların bilgilerinin korunması ve araştırma ilkeleri neticesinde katılımcılara “” kodu verilerek katılımcılarda 1’den 32’ye kadar sıra oluşturulmuştur. Toplanan veriler kodlandıktan sonra temalar belirlenmiş ve bu temalar altında gruplandırılmıştır. Son olarak tablolar oluşturulmuş ve literatür taranarak yorumlanmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

Demografik Özellikler

Araştırmada yer alan çocukların demografik özellikleri Tablo 3’de verilmiştir. Tablo 3’e göre araştırma kapsamında öğrenciler 17 kız ve 15 erkek çocuktan oluşmaktadır. Çocukların 9’u 5. sınıf, 7’si 6. sınıf, 9’u 7. sınıf ve 7’si 8. sınıf öğrencisidir. Bu çocukların evlerinde birlikte yaşadıkları kişi sayısı 7-9 arası olan 12, 10 kişi ve üzeri bireyden oluşan 20 çocuk bulunmaktadır. Ailesinde düzenli geliri bulunan bir birey olan çocuk bulunmamakla birlikte mevsimlik tarım işçiliği dışında ailesinde düzensiz gelire sahip 1 birey olan çocuk sayısı 4 ve 2 birey olan çocuk sayısı ise 1 olduğu ortaya çıkmıştır. Ailesinde mevsimlik tarım işçiliği dışında hiçbir geliri olamayan çocuk sayısı 27 çocuk olduğu görülmektedir. Çocukların ailelerinin oldukça kalabalık olmasına rağmen ailede düzenli olarak çalışan kişi sayısının oldukça az olduğu, bu yüzden de ekonomik olarak ailelerin durumunun iyi olmadığı görülmektedir.

Tablo 3

Araştırmaya Katılan Çocukların Demografik Özellikleri

Katılımcı Kodu	Cinsiyet	Sınıf	Ailede Yaşayan Kişi Sayısı	Ailede Çalışan Kişi Sayısı	Sosyoekonomik Durum
Ö1	Kız	5. sınıf	7-9	1	Kötü
Ö2	Kız	7. sınıf	10 ve üzeri	1	Kötü
Ö3	Erkek	8. sınıf	10 ve üzeri	-	Kötü
Ö4	Kız	8. sınıf	7-9	-	Kötü
Ö5	Erkek	7. sınıf	10 ve üzeri	-	Kötü
Ö6	Kız	5. sınıf	10 ve üzeri	-	Kötü
Ö7	Kız	7. sınıf	10 ve üzeri	2	Orta
Ö8	Kız	7. sınıf	10 ve üzeri	-	Kötü
Ö9	Kız	6. sınıf	7-9	-	Kötü
Ö10	Erkek	8. sınıf	7-9	-	Kötü
Ö11	Kız	5. sınıf	10 ve üzeri	-	Kötü
Ö12	Erkek	6. sınıf	10 ve üzeri	-	Kötü
Ö13	Erkek	8. sınıf	7-9	-	Kötü
Ö14	Kız	5. sınıf	10 ve üzeri	-	Kötü
Ö15	Erkek	8. sınıf	10 ve üzeri	-	Kötü
Ö16	Kız	6. sınıf	10 ve üzeri	1	Orta
Ö17	Erkek	7. sınıf	7-9	-	Kötü
Ö18	Erkek	7. sınıf	10 ve üzeri	-	Kötü
Ö19	Erkek	5. sınıf	7-9	1	Orta
Ö20	Erkek	6. sınıf	10 ve üzeri	-	Kötü
Ö21	Kız	7. sınıf	10 ve üzeri	-	Kötü
Ö22	Kız	8. sınıf	7-9	-	Kötü
Ö23	Kız	6. sınıf	10 ve üzeri	-	Kötü
Ö24	Kız	8. sınıf	10 ve üzeri	-	Kötü
Ö25	Erkek	5. sınıf	10 ve üzeri	-	Kötü
Ö26	Kız	6. sınıf	7-9	-	Kötü
Ö27	Erkek	7. sınıf	7-9	-	Kötü
Ö28	Kız	5. sınıf	10 ve üzeri	-	Kötü
Ö29	Erkek	7. sınıf	10 ve üzeri	-	Kötü
Ö30	Erkek	5. sınıf	7-9	-	Kötü
Ö31	Erkek	5. sınıf	7-9	-	Kötü
Ö32	Kız	6. sınıf	10 ve üzeri	-	Kötü

Çocuklardan ailelerinde çalışan bireylerin olup olmamasına ilişkin verdikleri cevaplardan

özel ve önemli görülenler çocukların ifadeleri ile aşağıda verilmiştir:

Ö3: Bizim evde çalışan hiç kimse yok. Zaten çalışacakları iş yok. İşi kim kaybetmiş de biz bulalım. Biz fakiriz, bize memlekette iş yok. Dedemin memlekette hiç çalıştığını görmedim, babamın da çalıştığını görmedim. Abilerim de çalışmıyor. Ben de çalışmayacağım.

Ö16: Bizim ailede memlekette bir tek abim çalışıyor. O da briket fabrikasında çalışıyor. Yazın gittiğimiz tarlalarda kazandığımız parayı kışın kullanıyoruz. Babam tarlada çok para var hep çalışmaya gerek yok, yazın çalış kışın ye diyor. Evde abilerim, ablalarım, yengem, anam ve babamla kalıyoruz.

Ö19: Babam su tesisatçısı benim. Dükkanı var ama kirası da var. Dükkanda beş altı ay ancak çalışır. Mevsimlik zamanı gelince dükkanı kapatırız, buraya geliriz. Tarım işçiliğin de daha çok para var. Dükkan o kadar para kazandırmıyor.

Ö26: Babam Urfa'da çalışmıyor hep kahvehanede oturuyor. Çalışacak iş yok diyor ama hiç iş aradığını da görmedim. 7 kardeşim var hiçbiri de çalışmıyor. Abilerim hep sokakta dolaşıyor. Babam buraya gelince de çalışmıyor ben çok çalıştım biraz da siz çalışın diyor.

Ö32: Bizim evde on iki kişi yaşıyor. Çalışan hiç kimse yok. Annem arada temizliğe gidiyor. Babam kahvede arkadaşlarıyla oyun oynar. Yengem yeğenlerime bakıyor. Abilerim de çarşıda, pazarda dolaşır. Ben ve abamlar ev işlerini yaparız. Ama ev işleri çalışmaktan sayılmıyor herhalde. Para kazanmıyoruz sonuçta. İşe de gerek yok zaten yazın para kazanıyoruz, o yetiyor.

Mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan ailelerin genel olarak düzenli bir gelire sahip olmadıkları, buna sebep olarak yaşadıkları yerlerde iş olmadığını ifade ettikleri gözlenmiştir. Ailedeki kadınların ev işleri yaptıkları ancak erkeklerin genellikle vakitlerini çalışmak dışında değerlendirdikleri ortaya çıkmıştır. Ayrıca bir hanede yaşayan kişi sayısının da oldukça fazla olduğu görülmüştür. Bu durum da geçim kaygısı ve yaşam mücadelesini artırmaktadır.

Mevsimlik Tarım İşçisi Olarak Çocuk

Çalışmaya Başlama Yaşı

Çocukların mevsimlik tarım işçisi olarak çalışmaya başlama yaşları Tablo 4'de verilmiştir. Kız çocuklardan mevsimlik tarım işçisi olarak tarlada çalışmaya başlama yaşı 7 yaş ($n=1$), 8 yaş ($n=4$), 9 yaş ($n=7$) ve 10 yaş ($n=5$) olarak bulunmuştur. Erkek çocuklar da ise 7 yaş ($n=5$), 8 yaş ($n=4$), 9 yaş ($n=3$) ve 10 yaş ($n=3$) olarak belirlenmiştir.

Tablo 4

Çocukların Tarlada Çalışmaya Başlama Yaşları

Cinsiyet	Başlama Yaşı	Katılımcı	n
Kız	7 yaş	Ö7	1
	8 yaş	Ö1, Ö6, Ö11, Ö22	4
	9 yaş	Ö2, Ö4, Ö8, Ö9, Ö14, Ö16, Ö21	7
	10 yaş	Ö23, Ö24, Ö26, Ö28, Ö32	5
Erkek	7 yaş	Ö10, Ö12, Ö15, Ö20, Ö25,	5
	8 yaş	Ö3, Ö5, Ö19, Ö29	4
	9 yaş	Ö17, Ö27, Ö28	3
	10 yaş	Ö13, Ö30, Ö31	3

Çocukların mevsimlik tarım işçisi olarak tarlada çalışmaya başlama yaşı oldukça küçük olduğu görülmüştür. Çocukların 2. ile 5. sınıf düzeyi arasında çalışmaya başladıkları ortaya çıkmıştır. Kız çocuklarının erkek çocuklarına göre daha azının erken yaşta çalışmaya başladığı belirlenmiştir.

Çalıştırılma Nedenleri

Çocukların aileleri tarafından tarlalarda çalıştırılma nedenleri Tablo 5'te verilmiştir. Çocukların mevsimlik tarım işçisi olarak tarlada çalıştırılma nedenleri para kazanma (n=16), aile geleneği olarak çalışma (n=10), ailede çalışan bir bireyin eksilmesi (n=3) ve alınan ev ya da araba borcunun ödenmesi (n=3) olarak belirlenmiştir. Çocukların verdikleri cevaplar ailelerin daha çok gelir elde etmek için çocuklarını çalıştırdığını göstermektedir. Ayrıca mevsimlik tarım işçiliğinin ailelerin bir geleneği olduğu ortaya çıkmıştır.

Tablo 5

Çocukların Mevsimlik Tarım İşçisi Olarak Çalıştırılma Nedenleri

Çalıştırılma Nedenleri	Katılımcı	n
Para kazanma	Ö2, Ö5, Ö8, Ö10, Ö12, Ö15, Ö17, Ö18, Ö20, Ö22, Ö23, Ö24, Ö28, Ö29, Ö31, Ö32	16
Aile geleneği	Ö4, Ö9, Ö13, Ö14, Ö16, Ö19, Ö21, Ö26, Ö27, Ö30	10
Ailede çalışan bir bireyin eksilmesi	Ö1, Ö3, Ö6,	3
Alınan ev, arabanın borcu	Ö7, Ö11, Ö25,	3

Çocukların tarlada çalıştırılma nedenlerinden özel ve önemli olanlar çocukların ifadeleriyle aşağıda verilmiştir:

Ö1: Abim bu sene askere gitti. Babam onun yerine beni çalıştırdı. Abim askerden gelince ben çalışmayı bırakacağım. Ailedeki çalışan kişi sayısı değişmemeli.

Ö5: Abim evlenecek, düğün dernek kurulacak, eşya alınacak. Para lazım hep. İyi de para veriyorlar. Ama bana yarım yevmiye veriyorlar. Yine de babam çalış diyor. Şimdiden öğren, ilerde sen de bu işi yapacaksın hem abinin düğünü yapacağız diyor babam. Haklı da parayı kazanmamız lazım.

Ö7: Geçen yaz minibüs aldık. Babam onun borcu bitene kadar herkes çalışacak dedi. Ben normalde tarlada çalışmıyordum. Tarlaya gidip bebelere bakarım ben. Ama bu sene borcumuz var. Bu yüzden tarlaya gidip çalışıyorum. Bebelere de hamile yengem bakar. Borç bitince ben gene bebelere bakarım, çalışmam öyle diyor babam.

Ö18: Urfa'da iş yok, para yok. Aileyi kim geçindirecek. Erkeklerin çalışması lazım. Para kazanmazsak kışın eve kim bakacak. Para vardı da ben mi çalıştım. Hem bana da yevmiye veriyorlar. Para kazanmak güzel.

Ö26: Benim dedem tarlada çalışmış. Polatlı'ya gelirmiş hep. Ağa ona iyi bakarmış. Babama da iyi bakıyor. Biz de herkes tarlada çalışıyor. Ağa bize iş vermiş, aş vermiş, para vermiş, yer vermiş. Dedemden babama babamdan bana devam edecekmiş ağa yarı yolda bırakılır mı? Bizim kaderimiz soğan toplamakmış, çapa yapmakmış. Böyle gelmiş böyle gidecek değişmez bu devran. Hem dedem kızıyor bırakırsak. Bu iş ata mesleği diyor.

Ö28: Ben çalışmak istemiyorum ama babam para lazım eve kim bakacak diyor. O yüzden beni de tarlaya götürüyor. Hem tarlaya gitmeyip de ne yapacağız çadırdaki bizi bi başımıza bırakmazlar ya. Hem bu işte çok para varmış, yazın çalış kışın yat diyor babam. Urfa'da iş de yok zaten.

Ö30: Tarladan başka iş bilmez bizim sülale. Hep tarlada çalışmışlar, hala da çalışıyorlar. Benim çocuğum da tarlada çalışacakmış. Başka türlü olamaz. Başka türlüünü de bilmeyiz biz zaten. Bu iş için varız. En iyi de biz yaparız.

Tarlada çalışmanın daha çok maddi kazanç sağlamak için olduğu görülmüştür. Ailede çalışmaya ara veren bireylerin yerine çocuklar kullanılmış ve yeni alınan her eşyanın borcu çocuklara da yüklenmiştir. Mevsimlik tarım işçisi olan aileler nesilden nesile tarlada çalışmış ve bu çalışma bir aile geleneği haline gelmiştir. Öğrencilerin ifadelerinden de anlaşılacağı üzere bu gelenek benimsenmiş ve yıkılması oldukça güç görülmektedir.

Çalışma İsteği

Çocuklara mevsimlik tarım işçisi olarak çalışmayı isteyip istemedikleri ve nedenleri sorulmuştur. Çocukların verdikleri cevaplar Tablo 6’da verilmiştir. Tarlada çalışmak istemeyen çocukların çalışmak istememe nedenleri okuma isteği ($n=11$), çocuğun vücuduna verdiği zarar ($n=7$), fiziki şartların yetersizliği ($n=5$), işin zorluğu ($n=5$) ve tarlada çalışmak için yetenekli olmama ($n=1$) olarak belirlenmiştir. Tarlada çalışmak isteyen çocukların çalışmak isteme nedenleri ise ailesini geçindirme isteği ($n=5$), kendi ihtiyaçlarını karşılama ($n=3$) ve tarlada çalışmayı sevme ($n=2$) olarak elde edilmiştir.

Tablo 6

Çocukların Mevsimlik Tarım İşçisi Olarak Çalışma İsteği

Çalışma İsteği	Çalışıp Çalışmama Nedeni	Katılımcı	<i>n</i>
Çalışmak İstemeyenler	Okuma isteği	Ö1, Ö2, Ö4, Ö6, Ö7, Ö8, Ö14, Ö16, Ö17, Ö29, Ö30	11
	Çocuğun vücuduna verdiği zarar	Ö4, Ö6, Ö9, Ö11, Ö21, Ö28, Ö31	7
	Fiziki şartların yetersizliği	Ö17, Ö22, Ö23, Ö24, Ö26	5
	İşin zorluğu	Ö9, Ö21, Ö32, Ö29, Ö30	5
	Tarlada çalışmada yetenekli olmama	Ö19	1
Çalışmak İsteyenler	Ailesini geçindirme isteği	Ö3, Ö10, Ö13, Ö20, Ö27	5
	Kendi ihtiyaçlarını karşılama	Ö5, Ö12, Ö18	3
	Tarlada çalışmayı sevme	Ö15, Ö25	2

Çocukların çoğunun tarlada çalışmak istememesi ve buna rağmen çalışmaları zorla çalıştırıldıklarının bir göstergesidir. Bu çocukların tarlada çalışmak yerine okumayı tercih etmeleri, ortam şartlarını ve işin zorluğunu bilmeleri tarladan uzak kalmak istemelerinin önemli nedenleridir. Çocukların tarlada çalışırken vücutlarının da zarar görmesi ve zorlanması gelişimlerini de olumsuz yönde etkilemektedir. Tarlada çalışmak isteyen çocukların öncelikle para kazanma isteğinin olması geçim derdinin çocukların üzerine de yüklendiğini göstermektedir. Çocukların kendi ihtiyaçlarını karşılamak için çalışması ailenin çocuklarına bakmak zorunda olmadığını kendi çocuklarına hissettirmesidir.

Çocukların yanıtlarına göre özel ve önemli olanlar aşağıda listelenmiştir:

Ö1: Ben çalışmak istemiyorum tarlada. Ben okula gitmek istiyorum. İngilizce öğretmeni olmak istiyorum. Ama buraya geldiğimizde beni tarlaya götürüyorlar, okula götürmüyorlar. Okula gideyim dediğimde de okul uzak para lazım kızlar okumaz diyorlar. Tarlaya gitmediğim günlerde de çadırdaki işleri yapıyorum. Bebelere bakıyorum. Okul daha güzeldi bence herkes okula gitmeli. Okumaya herkesin hakkı yok mu?

Ö5: Ben tarlada çalışmak istiyorum. Para kazanıyorum, okul harçlığım çıkıyor. Okulda herkes bir şeyler alırken ben bakmayı sevmiyorum. Ben de almak istiyorum.

Ö10: Tarlada çalışmak istiyorum. Para lazım. Ben şimdi çalışmasam kışın evi kim geçindirecek. Parayı kışın nerden bulacağız. O yüzden yazın herkes çalışmalı. Ben de çalışmak zorundayım. Hayat pahalı evimiz kira. Çalışmak şart.

Ö12: Tarım işçisi olmak bir iştir. Ben de yevmiye alıyorum. Babam benim yevmiyemin yarısını bana veriyor. Para kazanmaya çoktan başladım. Kazandığım paramı da istediğim gibi harcıyorum. Kimse bana karışamaz. Canım ne isterse kendi paramla alıyorum. Bu yaz çalıştığım ve kazandığım para ile kendime yeni cep telefonu alacağım. Eskisi iyi çalışmıyor, kendi kendine kapanıyor, açılmıyor. Babama yeni telefon al bana dedim. Çalış, kazan kendin al dedi. Haklı da ben on bir yaşındayım. Kendi paramı kendim elde edebilirim. Bu iş dışında benim çalışabileceğim başka bir iş var mı? Yok tabi ki.

Ö19: Ben çapa yapmayı beceremiyorum. Teklerken kalması gerekene zarar veriyorum ya da toprağı iyi kaldıramıyorum. Babam bana çok kızıyor, bağırıyor. Tarlada çalışmak bana göre değil, beni aşıyor bu iş. Ben futbolcu olsam daha iyi, bacaklarım iyi çalışıyor ellerim değil.

Ö21: Güneş tarlada çok sıcak yapıyor. Ellerim, ağzım hep kuruyor. Belim de çapa yapmaktan çok ağrıyor. Tarlada çalışmak çok zor. Ben çadırdaki kalıp çalışmasam da yemek yapmam gerekiyor. Yemek yapmak daha kolay. Ama bana da yarım yevmiye veriyorlarmış ondan beni de götürüyorlar. Yağmur yağdığında çok seviniyorum. Tarlaya gidemiyoruz çamur olduğu için ama o zaman da dinleniyorum. Yoksa her gün gidince belim ve bacaklarım çok ağrıyor.

Ö24: Ben çadırdaki kalmak istemiyorum. Çadır çok kalabalık oluyor. Tarlada da çalışmak istemiyorum. Buraya gelince iyi yemek de yiyemiyoruz. Her istediğimi yiyemiyorum yok çünkü. Tuvalet gitmek de sorun oluyor. Bir de sivrisinekler olmasa. Yağmur yağınca her yer çamur oluyor. Temizlemek çok zor.

Ö25: Ben tarlada çalışmayı seviyorum. Çok zevkli. Çalışırken birbirimize toprak atıyoruz. Gerçi o zaman ağa biraz kızıyor. Ama ben aldırış etmiyorum. Tarlada çalışmasam okula gitmem lazım. Okul daha zor. Tarlada eğleniyoruz.

Ö29: Tarlada çalışmak çok zor. Sabah erkenden tarlaya gidiyorsun ve geç geliyorsun. Hep çalışıyorsun. Çapa yapmak çok yorucu. Daha kolay bir iş olsaydı keşke. Okusak belki kolay bir işte çalışırdık.

Tarladaki yaşam koşulları, çadırdaki yaşamak, elektrik ve suyun olmaması, kişisel bakımın zorluğu, yetersiz beslenme, eğitime ulaşamama gibi nedenler çocukların tarlada çalışma isteklerine engel olmaktadır. Bu çocuklar zorlu şartlarda çalışmak istememekte ve daha iyi

yaşam koşullarına ulaşmayı beklemektedirler. Çocukların bir kısmı ise maddi nedenlerden dolayı tarlada çalışmayı istemekte ve ailesinin kendi kazandığı parayı istediği gibi harcamasına izin vermesini kendinde yeterli görmektedir. Bu durum bu çocukların para kazanmak için her türlü zorlu işte çalışabileceğini de göstermektedir.

Çalışmanın Zorlukları

Çocuklara mevsimlik tarım işçisi olarak çalışmanın çocuklar için uygun olup olmadığı sorulduğunda çocukların tamamı tarlada çalışmanın çocuklar için uygun olmadığını ancak kendileri için uygun olduğunu buna rağmen birtakım zorlukları içerdiğini ifade etmişlerdir. Çocukların tarlada çalışmasının verdiği zorluklar Tablo 7’de listelenmiştir. Çocukların yanıtlarından tarlada çocukların çalışmasının uygun olmaması ancak kendilerinin çalışmalarının uygun olması çocukların kendilerini çocuk olarak görmediklerinin bir göstergesidir.

Tablo 7

Çocukların Mevsimlik Tarım İşçisi Olarak Çalışmasının Zorlukları

Tarlada Çalışmanın Zorlukları	Katılımcı	n
Havanın çok sıcak olması	Ö1, Ö2, Ö4, Ö5, Ö6, Ö9, Ö11, Ö14, Ö15, Ö17, Ö22, Ö24, Ö27, Ö29, Ö32	15
Çalışma saatlerinin çok olması	Ö2, Ö6, Ö8, Ö10, Ö15, Ö18, Ö24, Ö22, Ö28, Ö32	10
Kalınan yerin imkanlarının yetersiz olması	Ö12, Ö13, Ö14, Ö17, Ö22, Ö26, Ö30	7
Bel ağrısı	Ö2, Ö6, Ö11, Ö16, Ö17, Ö19,	6
Sivrisineklerin çok olması	Ö7, Ö8, Ö17, Ö20, Ö21,	5
İşin çok yorucu olması	Ö3, Ö15, Ö26, Ö30, Ö31	5
Çavuşun istememesi	Ö11, Ö19, Ö25,	4
İstenilen yemekleri yiyememe, aç kalma	Ö23, Ö24, Ö26, Ö27	4

Tarım işçisi olmanın getirdiği zorluklar havanın çok sıcak olması (n=15), çalışma saatlerinin çok olması (n=10), kalınan yerin imkânlarının yetersiz olması (n=7), bel ağrısına neden olması (n=6), sivrisineklerin çok olması (n=5), işin çok yorucu olması

(n=5), çavuşun istememesi (n=4), istenilen yemekleri yiyememe ve aç kalma (n=4) olarak belirlenmiştir.

Çocukların mevsimlik tarım işçisi olarak çalışmanın verdiği zorluklara ilişkin yanıtlarından çarpıcı olanlar aşağıda verilmiştir:

Ö2: Çocuklar küçük tarlada yorulur. Bizim yaşımıza gelsinler o zaman çalışacaklar. Polatlı çok sıcak, hava hep güneşli. Tarlada çalışırken her yerini kapatmak zorunda kalıyorsun. Yoksa Güneş çok yakıyor, canın acıyor sonra. Çok çalışıyorsun. Günde 12-14 saat çalışıyorsun. Belin ağrıyor çapa yaparken. Çok saat çapa yapıyorsun. Benim boyum uzun biraz. Çok eğilmek zorunda kalıyorum. Doğrulurken belimden ses geliyor. Annem yapacak bir şey yok dedi. Babam da alışsın zamanla bel ağrın kalmaz, tembellikten ağrıyor, zamanla düzelir diyor. Ama düzelmiyor. Bu kadar çok çalışmasak, boyum kısa olsa ağrımazdı.

Ö6: Çocuklar tarlada çalışamaz. Sabah güneş doğarken tarlada oluyorsun. Tarladan döndüğünde ikinci çoktan olmuş oluyor. Çok saat tarlada çalışıyorsun. Çok uzun saatler çapa yaptığın için belin çok ağrıyor. Çocuklar çok çabuk yoruluyor, becermiyor. Biz alıştık biz yapabiliriz ama çocuklar yapamaz.

Ö14: Tarlada çalışmak çocuklara göre değil ama bize göre. Tarlada çalışırken güneş çok yakıyor. Ağzım, ellerim kuruyor, çatlıyor, acıyor. Hatta bazen çatlaklar kanıyor. Sadece bu da değil. Çadırda elektrik yok, su yok. Su doldurmaya çeşmeye gidiyoruz. Genelde ben su doldurmaya gitmiyorum. Ama ablam gidiyor ve çok zorlanıyor. Su zor olduğu için kıyafetlerimiz kokuyor.

Ö17: Polatlı'da çöl sıcaklığı Güneş'i var. Urfa bile bu kadar sıcak değildi. Her yerde sivrisinek var. Yüzümü, ellerimi yiyor, sürekli kaşınıyorum. Bizim çadır Ankara çayı kenarında. O yüzden çok sivrisinek var. Her yerim şişti. Arı da çok. Konteynır olsa da iyi olurdu. Çadırda kalmak çok zor. Yıkanmak istiyorum ama istediğim zaman banyo yapamıyorum. Ayda bir yaparsam ne ala. Bir de benim bile belim ağrıyor çapa yaparken çocuklar nasıl çalışsın.

Ö19: Çapa yaparken belim ağrıyor. İyi de çapa yapamıyorum zaten. Çavuş beni istemiyor. Babama vermem bu çocuğa yevmiye diyor. Babam da bana kızıyor. Doğru düzgün çalış diye. Çavuşun yüzünden babamdan sürekli azar yıyorum. Zaten benim için yarım yevmiye veriyorlar. Çocuklar tarlada çalışmasın çavuş kızar. Ben de işi öğrenince daha iyi çalışabilirim.

Ö22: Çocuklar toz, toprak, pislik içinde büyüyor. Tarlada perişan oluyorlar. Bu iş onlara uygun değil. Bize uygun ama. Zorluğu var tabi. Mesela çadırda kalmak istemiyorum. Urfa'da odamız vardı. Ama ablalarımınla beraber kalırdık. Burada hep beraber uyumak güzel değil. Dedem çok horluyor, uyuyamıyorum. Bir de etraf çok pis. Herkes her yere çöp atıyor. Banyo yapmak çok zor. Elbiselerin kirlenince yıkanmıyor. Hava kararınca çok karanlık oluyor elektrik yok. Gündüz de tarlada Güneş rahatsız ediyor. Kavuruyor adeta. Keşke hep hava bulutlu olsa, Güneş olmasa.

Ö26: İstemediğim şeyleri yemek zorundayım. Her şey çadırda pişirilmiyor. Bazen yeterince yiyemiyorum aç kalıyorum. Urfa'da olsak annem hep doyururdu bizi. Burada bizimle ilgilenen

yok. Banyo da kolay yapılmıyor. Devlet çadır yeri yapmış, yanına tuvaletli banyo koymuş. Buraya gelenler hep hırsız. Banyonun borularını çalıp gidiyorlar. Su banyoya gelemiyor. Eskiden iyiydi şimdi hırsızlar yüzünden kötü. Tarlada çok yoruluyorum bir de gelince çadırı süpürüyorum. Çok yorucu çocuklar çalışamaz. Bize uygun ama.

Havanın çok sıcak olması çocukların, el ve dudaklarında ciddi çatlamalara yol açmaktadır. Çocukların bu durumdan rahatsız olarak acı çekmektedir. Çalışma saatleri çok uzun sürmekte ve çocuklara oyun oynamaları, dinlenmeleri ve arkadaşlarıyla vakit geçirmeleri için yeterli süreyi tanımamaktadır. Çocukların çadırlarda veya konteynirlarda kalması, elektrik ve sudan yeterince faydalanamama çocukların böyle bu çağda çektiği sıkıntılar arasındadır. Çocukların çapa yaparken belini incitmesi ve sağlık sorunları da çektikleri diğer sorunlar arasındadır. Yaşı daha küçük veya işini iyi yapamayan çocukları bölgeden sorumlu çavuş istememekte ve aileye sıkıntı yaşatmaktadır. Bu durum ailelerin çocuklarına daha iyi çapa yapmaları için baskı yapmasına neden olmaktadır. Çocukların yeterince beslenememesi de gelişim çağında oldukça önemli bir sorundur.

Tablo 8
Tarlada Çalışma Saatleri

Çalışılan Saat (Yolda geçen süreler dahil)	Katılımcı	n
11 saat	Ö3, Ö13, Ö14, Ö20, Ö24,	5
12 saat	Ö1, Ö2, Ö5, Ö7, Ö8, Ö10, Ö22,	7
13 saat	Ö4, Ö9, Ö12, Ö16, Ö17, Ö29, Ö21, Ö27, Ö31	9
14 saat	Ö6, Ö18, Ö26, Ö28, Ö30	5
15 saat	Ö11, Ö15, Ö23, Ö19, Ö25, Ö32	6

Çocukların sabah kalkıp tarlaya gitmek için yola çıkmalarından çadıra geri döndükleri zamana kadar geçen süreler Tablo 8’de verilmiştir. En az çalışan çocuğun 11 saat ($n=5$) diğerlerinin ise 12 saat ($n=7$), 13 saat ($n=9$), 14 saat ($n=5$) ve 15 saat ($n=6$) çalıştığı ya da çalışmak için harcadığı zaman olarak belirlenmiştir. Bu sürelerin bir çocuk için oldukça fazla olduğu, çocukların zamanın çoğunu yol ve çalışmak için harcadığı görülmektedir.

Barınma Koşulları

Çocuklara mevsimlik tarım işçisi olarak geldikleri Polatlı'da nerede kaldıkları ve koşulları sorulduğunda hepsinin çadırda kaldığı öğrenilmiş ve yanıtlara göre Tablo 9 oluşturulmuştur. Tablo 9'a göre elektrik ve suyu olanlardan banyo ve tuvalete sahip 10 çocuk, banyo ve tuvalete sahip olmayan 7 çocuk ile elektrik ve suyu olmayan ancak banyo ve tuvalete sahip 2, banyo ve tuvaleti de olmayan 13 çocuk olduğu görülmüştür. Aile bireylerinin tamamının birlikte bir çadırda kaldığı banyo ve tuvaleti olanların devletin yaptığı küçük birer odacık olduğu öğrenilmiştir.

Tablo 9
Mevsimlik Tarım İşçilerinin Barınma Koşulları

Elektrik-Su Durumu	Banyo-Tuvalet Durumu	Katılımcı	n
Elektrik-Su Olan	Banyo-Tuvalete Sahip	Ö1, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö15, Ö16, Ö21, Ö24, Ö25	10
	Banyo Tuvalet Yok	Ö6, Ö7, Ö20, Ö23, Ö27, Ö31, Ö32	7
Elektrik-Su Olmayan	Banyo-Tuvalete Sahip	Ö2, Ö5	2
	Banyo Tuvalet Yok	Ö3, Ö4, Ö12, Ö13, Ö14, Ö17, Ö18, Ö19, Ö22, Ö26, Ö28, Ö29, Ö30	13

Ö2: Elektrik yok. Suyu da tankerle getiriyorlar sıra ile alıyoruz. Banyo yapamıyorum, su az. Tuvalet banyo odası var. Onun yanına çadır kurduk. Çeşmenin yanında olanlar çok şanslı. Su taşımak zor. Hava kararınca ortalık çok karanlık oluyor. Yapılacak bir şey yok, sıkılıyor insan.

Ö10: Bizim çadırda elektrik ve suyumuz var çok şükür. Eskiden yoktu, hep taşırdık. Çalı ve naylondan tuvalet yapar, onu kullanırdık. Devlet birkaç sene önce buraya çadır alanları hazırladı. Tuvalet, banyo odası yaptı. Biraz rahatladık. Ama yine de çok kalabalık yaşamak zor.

Ö19: Çadırda elektrik ve suyumuz yok. Çeşme var ilerde suyu oradan dolduruyoruz. Tuvaleti kendimiz yaptık. Rüzgar esmezse çok sorun olmuyor. Evimizde olmayı isterdim. Geldim geleli bir kez yıkandım. O da yıkanmak sayılırsa.

Ö20: Belediye su ve elektrik çekmiş. Ama banyo ve tuvaletimiz yok. Kendimiz yaptık. Tuvaletin elektriği ve suyu yok ama. Kullanması çok zor oluyor. Birkaç çadır birlikte aynısu kullanıyoruz. Yol da yok. Yağmur yağınca hep çamur oluyor.

Çadırlarda elektrik ve su olmaması çocukların kişisel bakımlarını yeterince yapmalarına engel olmaktadır. Bu çocuklar suya ulaşmak için ortak olan çeşmeyi kullanmakta ve çoğunlukla da çadıra su taşımaktadır. Tuvalet ve banyo gibi özel ihtiyaçların birden çok

aile tarafından ortak kullanılması ve suyun kısıtlı olması hijyen, temizlik ve sağlık sorunlarını beraberinde getirebilmektedir. Elektrik ve suya ulaşım sağlayan çocukların da yine de evlerinde kalmayı istemeleri geldikleri yerlerde rahat bir şekilde barınamadıklarının bir göstergesidir.

Tarlada Çalışmak Dışında Yapılan İşler

Çocukların tarla dışında çalışıp çalışmadığı sorulmuş ve verilen yanıtlara göre Tablo 10 oluşturulmuştur. Çocukların çadırda yaptığı işler etrafı toplamak (n=11), yatak açmak (n=9), etrafı temizlemek (n=6), su taşımak (n=5), çocuk bakmak (n=4), bulaşık yıkamak (n=4), yemek yapmak (n=3) ve çamaşır yıkamak (n=2) olduğu ortaya çıkmıştır. Özellikle kız çocukların tarla dışında da birçok işinin olması çocukların yeterince dinlenemediğini ve yorulduğunu göstermektedir. Çocuklar bir yetişkin gibi birçok işi yapmaktadır. Ayrıca çadır işleri çocuklar tarafından kadın işleri olarak görülmekte ve erkek çocukları ile erkekler çadırda pek iş yapmamaktadır.

Tablo 10

Mevsimlik Tarım İşçisi Çocukların Tarla Dışında Yaptığı İşler

Yapılan İş	Katılımcı	n
Etrafı toplamak	Ö1, Ö2, Ö4, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö11, Ö14, Ö16, Ö21,	11
Yatak açmak	Ö4, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö11, Ö14, Ö16, Ö21,	9
Etrafı temizlemek	Ö14, Ö16, Ö21, Ö22, Ö23, Ö24,	6
Su taşımak	Ö2, Ö12, Ö13, Ö18, Ö29	5
Çocuk bakmak	Ö9, Ö21, Ö24, Ö32	4
Bulaşık yıkamak	Ö2, Ö16, Ö21, Ö24	4
Yemek yapmak	Ö4, Ö22, Ö24	3
Çamaşır yıkamak	Ö22, Ö24	2

Çadır dışında çocukların yaptıkları işlerden bazıları çocukların ifadesiyle aşağıda verilmiştir:

Ö2: Tarladan gelince ortalığı ben toplarım. Eşyaları yerli yerine koyarım. Akşam yemeğini yedikten sonra da bulaşıkları yıkarım, yerleştiririm. Dökme suyla bulaşık yıkamak çor oluyor. Zaten ellerim hep çatlak deterjan da değişince iyice acıyor. Ellerimiz tüm gün çapa yaparken

yoruluyor. Bu yüzden bulaşık yıkarken ellerimle tam kavrayamıyorum tabakları. Bazen düşürüyorum annem de kızıyor dikkatsizim diye. Ellerim yoruldu desem de benden başka kim yapacak. Bir de suyumuzu tankerden taşıyoruz. Ben de taşıyorum ablamla. Ağır oluyor, sulu bir yerde olsak iyiydi.

Ö4: Sabah çok erken kalkıyoruz. Yatakları topluyorum hemen. Ortalığa çeki düzen veriyorum. Erkekler yataklarını toplamaz zaten. Annem çocuklara bakar, çamaşır yıkar. Yemek yapmaya vakti kalmaz genelde. Akşam da gelince yemek yaparım çoğunlukla. Annem yemeği tarif eder ben de dediğini yaparım. O sıra erkekler de ya yatar ya da çadırın önünde muhabbet eder. Erkeklerin işi kolay sadece tarlada çalışıyorlar. Biz hem tarlada hem de çadırda çalışıyoruz. Onlara hizmet etmek bizim görevimiz. Yakında evlenecekmişim hazırlık olsun. Yatma vakti gelince de yatakları açarım. Herkes yatınca dinlenmeye ben de geçerim.

Ö13: Tarlada çalışmak dışında su taşırım. Çadırın yanında çeşme yok. Çeşme biraz ileride olduğu için her gün tarladan gelince suyu ben taşırım. Onun dışında yaptığım bir iş yok. Zaten çadır işleri kadın işidir. Ben yapacak değilim ya.

Ö21: Tarla dışında da birçok işim var. Kadınların işi zaten hiç bitmez. Sabah kalkınca yatakları ve etrafı toplarım. Çadırın içini ve dışarıyı süpürürüm. Süpürmezsen toz, toprak hep içeri girer. Akşam tarladan gelince yemek yaparım. Her türlü yemeği yapabilirim ama burada bazı yemekleri yapmaya imkan yok. Yemekler yendikten sonra bulaşık yıkarım. Ortalığı toplarım, yatma saatine kadar çocuklara bakarım. Yatma zamanı yatakları sererim. Ben de yatmaya geçerim.

Çocukların tarlada çalışmak dışında özellikle kız çocuklarının yaptıkları işler onları oldukça zorlamaktadır. Çocukların ev işlerine bu kadar hakim olması çocukluklarını yaşamak yerine bir ailenin sorumluluğunu almaya hazır olduklarının bir göstergesidir. Bu durum çocukların kendilerini birer çocuk yerine yetişkin olarak görmelerine neden olmaktadır.

Eğitim Durumu

Aile Bireylerinin Eğitime Devam Durumu

Çocuklara kardeşlerinin lisede okula devam edip etmediği sorulduğunda çocuklardan alınan yanıtlar ile Tablo 11 oluşturulmuştur. Tabloya göre 3 kardeşi okulu bırakan çocuk sayısı 8, 4 kardeşi bırakan 10, 5 kardeşi okulu bırakan 8 ve 6 kardeşi okulu bırakan çocuk sayısı 6 olduğu bulunmuştur. Buna göre çocuklardan sadece bir tanesinin abisinin lisede

okula devam ettiği, diğerlerinin kardeşlerinin okulu lisede devam ettirmediği ortaya çıkmıştır. Ortaokulu bırakan kardeşlerinin olmadığını ifade etmişlerdir.

Tablo 11:

Mevsimlik Tarım İşçisi Çocukların Kardeşlerinin Eğitime Devam Durumları

Okulu Bırakan Kardeş Sayısı	Düzenli Okula Devam Eden Kardeş Sayısı	Katılımcı	n
3	1	Ö1, Ö2, Ö8, Ö11, Ö19, Ö20, Ö21, Ö25, Ö6, Ö7, Ö15, Ö17, Ö18, Ö26, Ö27, Ö28, Ö29, Ö30,	8
4	-	Ö4, Ö5, Ö9, Ö10, Ö23, Ö24, Ö31, Ö32	10
5	-	Ö3, Ö12, Ö13, Ö14, Ö16, Ö22,	8
6	-		6

Ortaokulun zorunlu, lisenin açık öğretimden de okunabilir ve lisede devamsızlıktan kalma olması çocukların okulu bırakma durumunu etkilemektedir. Ailesinde okulu bırakan kişi sayısının fazla olması küçük çocuklara kötü rol örneği olmaktadır.

Ö11: Bizim ailede ilkokula da ortaokula da kimse sürekli gitmez ama bırakmaz da. Okul ara sıra da olsa okula gelmemizi ister. Liseye geçince de abilerim okuyamadı. Zaten temel yok. Okulu bıraktılar, tarlada çalışmaya devam ettiler. Ablalar da evlendi. Zaten kadın kısmı okuyup da ne olacak. Boşa zaman kaybı onlar için. Anlayacağın bizim ailede okuyan kimse yok.

Ö21: Bizde abim ve ablalarım lisede okumadı. Zaten ablalar okumayacaktı. İkisi de evlendi zaten. Diğer abim okuyor. Liseye gidiyor. Buraya da gelmedi. Ben okuyacağım dedi. Bir tek o okudu bakalım.

Ö5: Ablalarım liseye hiç başlamadı. Biri çok istemişti de dedem okumaz kadınlar dedi. Abilerimden ikisi devamsızlıktan atıldı. Diğer de hiç başlamadı.

Ö14: Ailemdeki hiçbir abim ve ablam okumadı. Okumalarına da gerek yok zaten. Tarlada çalışıyorlar. İsteselerdi de okuyamazlardı. Bunca işi kim yapacak. Dedemle babam zaten ablalarımı okula göndermek istemedi. Beni de okula göndermek istemiyorlar. Okuma yazma bilsem yetmiş.

Çocukların kendinden büyük kardeşlerinin düzenli olarak okula gitmedikleri ve lisede çoğunlukla okulu terk ettikleri görülmektedir. Bu durum küçük çocukların da aynısını yapmasına neden olmakla beraber kaçınılmaz bir sona dönüşmüştür. Çocukların kardeşlerinin okumamasının önemli olmadığını, ailelerinin de okumaya teşvik etmediğini ifade etmişlerdir. Bu durum okulun zaman kaybı olarak aksettirilmesine neden olmuştur.

Okula Devam Durumu

Çocuklara okula gitmek isteyip istemedikleri ve okula gittikleri süreler sorulmuştur. Çocukların yanıtlarıyla oluşturulan Tablo 12'ye göre okula gitmek isteyen çocuk sayısı 27 olup bu çocuklar memleketlerinde 5 ay ($n=14$) veya 6 ay ($n=12$) okula devam edebilmektedir. Okula gitmek isteyen çocuklardan sadece 1'i Polatlı'da 1 ay okula devam edebilmiştir. Okula gitmek istemeyen öğrenciler ($n=5$) de memleketlerinde 5 ay ($n=3$) veya 6 ay ($n=2$) okula devam etmekte ancak Polatlı'da hiçbiri okula gitmemektedir. Çocukların okula gitme süreleri oldukça az olup Polatlı'da okula gitmemeleri dikkat çekmektedir.

Tablo 12

Mevsimlik Tarım İşçisi Çocukların Eğitime Devam Durumları

Okula Gitme İsteği	Okula Gidilen Ay Sayısı (Memlekette)	Okula Gidilen Ay Sayısı (Polatlı'da)	<i>n</i>
Okula gitmek isteyenler	5	1	1
	5	-	14
	6	-	12
Okula gitmek istemeyenler	5	-	3
	6	-	2

Çocukların eğitim isteği ve eğitime devam durumları ile ilgili verdikleri yanıtlardan bazıları aşağıda verilmiştir:

Ö3: Ben memleketimde okumak isterdim. Ama mecbur çapaya gidiyoruz. Bizi orada bırakmıyorlar. Sürekli okuldan uzak kalınca da okuldan soğuyor insan. Konuları anlamıyorum. Yetişmeye çalışsam da olmuyor. Okuma yazmayı bile tam beceremiyorum ki matematik, fen yapayım. Beş ay okul 6 ay çapa böyle hayat mı geçer. Polatlı'da da okula gitmiyorum. Anlayacağınız okul bize hep uzak.

Ö15: Ben okula gitmek istemiyorum. Derste hiçbir şey anlamıyorum zaten. Dersler çok zor. Okula gitmek yerine çalışmayı tercih ederim. Çalışınca paran oluyor. Okuma yazma da bilmiyorum bir türlü öğrenemedim. Birinci sınıfta okumaya geçmeden çapaya gittik. Sonra da kimse öğretmedi.

Ö20: Ben okumak istiyorum ama bırakmıyorlar. Zorla buraya getiriyorlar. Çapa yapacaksın diyorlar. Ailene para lazım diyorlar. Urfa'da beş ay okula gittim. Polatlı'da da toplansan bir ay okula gittim. Onda da yağmurlu günlerde. İş varken okula mı gidilir? Okuyup da ne olacakmışım zaten. Hem Polatlı'daki okulda bizi dövüyorlar, istemiyorlar.

Çocukların çoğunluğunun okula gitmek istediği ancak toplamda beş altı ay okula gittiği görülmektedir. Çocuklar tarlada çalışmak yerine memleketlerinde okula gitmeyi umut

etmektedirler. Ayrıca bu çocuklar okuldan uzak kaldıkları için zamanla okuldan soğumakta ve derslerde zorluk yaşamaktadır. Polatlı’da da okula gitmenin zor bir eylem olduğu ortaya çıkmıştır. Okula gitmek istemeyen çocukların aslında okuldan uzakta kaldıkları dönemlerde okula uyum sağlayamadıkları için para kazanmayı tercih ettikleri görülmüştür. Bu durum okula devamın önemini göstermektedir.

Telafi Eğitimleri

Çocuklara okula gitmedikleri aylarda oluşan eğitim açığını kapatmak için yaptıkları telafi yöntemleri sorulmuş ve verilen cevaplara göre Tablo 13 oluşturulmuştur. Buna göre PİKOLO Derneğinin verdiği eğitimi alma ($n=25$), ders kitaplarından çalışma ($n=5$), test çözme ($n=2$), kitap okuma ($n=1$) ve okula gitme ($n=1$) çocukların telafi yöntemleridir. Eğitim açığını kapatmak için herhangi bir çalışma yapmayan çocuk sayısı 7 bulunmuştur.

Tablo 13

Mevsimlik Tarım İşçisi Çocukların Eğitim Açığını Telafi Etme Çabaları

Eğitim Açığını Kapatma Çalışmaları	Katılımcı	<i>n</i>
PİKOLO Derneğinden eğitim alma	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15, Ö16, Ö17, Ö18, Ö19, Ö20, Ö21, Ö22, Ö23, Ö24, Ö25	25
Ders kitaplarından çalışma	Ö7, Ö14, Ö20, Ö22, Ö24	5
Test çözme	Ö7, Ö22	2
Kitap okuma	Ö6	1
Okula gitme	Ö20	1
Herhangi bir çalışma yapmama	Ö26, Ö27, Ö28, Ö29, Ö30, Ö31, Ö32	7

Ortaokul çağına olmasına rağmen çocuklardan sadece birinin okula gitmesi zorunlu eğitimin gerçekleşemediğini göstermektedir. PİKOLO Derneğinin verdiği eğitime ulaşabilenler gerçek anlamda bir telafi eğitimine sahip olabilmektedir. Telafi adına hiçbir şey yapmayan çocukların eğitim açığı oldukça büyük olacaktır.

Çocukların eğitim açıklarını kapatmak için yaptıkları eğitim çalışmalarından bazıları aşağıda verilmiştir:

Ö6: Sarioba'da PİKOLO'ya gidiyorum. Kitap okuyorum. Birkaç tane kitap getirdim onları okuyorum. PİKOLO'da okumamızı geliştiriyoruz. Resim yapıyoruz. Okulu sevelim diye uğraşıyorlar. Ama bazıları sadece PİKOLO'yu seviyor. Okulu yine sevmiyor. PİKOLO'ya gittiğim için çapaya gitmiyorum. Küçük kardeşlerim de çapaya gitmiyorlar, PİKOLO'ya gidiyorlar. Güneşte çok yazık oluyorlardı onlara. PİKOLO onlara da iyi oldu. Urfa'da herhangi bir telafi yapmıyorum, yapılmıyor.

Ö10: Ben her gün çapaya gidiyorum. Havanın yağmurlu olduğu günlerde buradaki okulda PİKOLO'nun verdiği eğitimlere katılıyorum. Aslında her gün katılmak isterim ama çapaya gitmem gerekiyor. PİKOLO'nun eğitimleri dışında hiçbir şey yapmadım. Yapacak da vakit yok zaten. PİKOLO'da etkinlikler yapıyoruz, oyunlar oynuyoruz, ders yapıyoruz. Bize yemek de veriyorlar. Hatta bizi Mersin'e gezmeye götürecekler.

Ö14: Ben gelirken ders kitaplarımı da yanımda getirdim. Çadırda akşamları çalışıyorum. Ama genelde çok yorgun olduğumdan az çalışıyorum. Güneş çok yoruyor. PİKOLO'nun eğitimleri başlayınca çapaya gitmedim. Her gün eğitimlere katılıyorum ama bir ay sürecekmış. Keşke daha çok sürse de çapaya gitmek zorunda kalmasam. Orada boya yapıyorum, çubuklardan senin taktığın şapkayı yaptım. Türkçe işliyoruz, top oynuyoruz, yemek yiyoruz. Çok güzel yemekleri var bir de su veriyorlar. Başka da bir şey yapmıyoruz. Urfa'ya gidince de derslerden geride kalmış bir şekilde devam ediyoruz. Bize özel bir şey olmuyor.

Ö20: Ben Şabanözü'ndeki okula yaklaşık bir ay kadar gittim. Düzenli olarak gidemedim. Bir de PİKOLO'nun eğitimine gidiyorum. Sarioba'da başka bir şey yapmadım. Urfa'ya gittiğimizde bir üst sınıfta devam edeceğim. Arayı tamamlayacak bir şey yok.

Ö22: Ben test çözüyorum. Ders kitaplarımı okuyorum. Babam sen isteyene kadar seni evlendirmeyeceğim dedi. Ben okumak istiyorum. Liseye de gideceğim. İngilizce öğretmeni olacağım. Bir de PİKOLO var. Birkaç hafta önce eğitime başladılar. Onların okuluna gidiyorum. Çadırın yanında diye babam yolluyor. Keşke okul da yakın olsaydı da yollasaydı. PİKOLO eğitim veriyor ama herkes aynı sınıfta. Çok kalabalığız. Ama hiç yoktan iyi. Bizimle çok ilgileniyorlar. Ama haftaya bitecekmiş. Buraya geldiğim için çapaya da gitmiyordum.

Ö28: Hiçbir şey yapmıyorum. Çapaya gidiyorum. Urfa'da da telafi yapmıyorlar. Biz kaldığımız yerden devam ediyoruz. Ama onlar çoktan ilerlemiş oluyor. O yüzden konuları hiç anlamıyorum.

Ö31: Hiçbir şey yapılmıyor. Telafi eğitimini kim yapacak? Polatlı'da zaten her gün çapaya gidiyoruz. Urfa'da da telafi yapılmıyor. Ben kendi kendime çalışayım desem daha okuma yazma bilmiyorum neyin telafisi. Geçen çocukluğun telafisi var mı?

Çocukların aslında telafi eğitimi almak istedikleri ancak telafi eğitimi alabilecekleri bir ortamın devlet tarafından oluşturulmadığı görülmektedir. Bu büyük boşluk dernekler tarafından doldurulmaya çalışılsa da derneklerin imkanlarına ulaşamayan çocukların da olduğu aşikardır. Çocukların derneklerin eğitim faaliyetlerinden keyif aldıkları ve kendilerini çocuk olarak hissettikleri görülmektedir.

Mevsimlik Tarım İşçiliğinin Çocukların Eğitimine Zararları

Mevsimlik tarım işçiliğinin çocukların eğitimine verdiği zararlar Tablo 14'te verilmiştir. Tabloya göre çocukların eğitimine zarar veren etkenler derslerden geri kalma ($n=14$), okuma yazma sorunu ($n=12$), okula düzenli devam edememe ($n=11$), kendini dışlanmış hissetme ($n=10$), arkadaş ilişkilerinde zayıflık ($n=7$), okula gitmek istememe ($n=6$) ve sınavlara girememe ($n=4$) şeklinde olduğu ortaya çıkmıştır. Çocukların eğitim öğretimine mevsimlik tarım işçiliğinin zarar vermesi çocukların okullaşma oranını azaltmaktadır.

Tablo 14

Mevsimlik Tarım İşçiliğinin Çocukların Eğitimine Zararları

Çocukların Eğitimine Etkileri	Katılımcı	<i>n</i>
Derslerden geri kalma	Ö1, Ö5, Ö6, Ö7, Ö9, Ö10, Ö11, Ö14, Ö20, Ö21, Ö22, Ö27, Ö28, Ö29,	14
Okuma yazma sorunu	Ö5, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö13, Ö14, Ö28, Ö29, Ö30, Ö31, Ö32	12
Okula düzenli devam edememe	Ö3, Ö4, Ö6, Ö8, Ö12, Ö13, Ö14, Ö22, Ö24, Ö25, Ö26,	11
Kendini dışlanmış hissetme	Ö3, Ö6, Ö10, Ö11, Ö12, Ö18, Ö19, Ö20, Ö25, Ö28	10
Arkadaşlık ilişkilerinde zayıflık	Ö1, Ö2, Ö10, Ö12, Ö20, Ö23, Ö24	7
Okula gitmek istememe	Ö5, Ö12, Ö13, Ö15, Ö18, Ö25	6
Sınavlara girememe	Ö14, Ö21, Ö22, Ö24	4

Mevsimlik tarım işçiliğinin çocukların eğitim-öğretimlerine verdiği zararlar çocukların ifadeleri ile aşağıda verilmiştir:

Ö1: Matematik dersini anlamıyorum. Ben toplama çıkarma yapmayı bilmiyorum. Çarpmayı da bilmiyorum. Çarpım tablosunu da bilmiyorum. Her sene belki bu sene anlarım diyorum ama olmuyor. Matematik dersine yetişemiyorum. Ben hala parmaklarımla sayıyorum. Bir de en yakın arkadaşım ben yokken Ayşe ile arkadaş olmuş. Arkadaşımı da kaybettim. Yeniden benim arkadaşım olmaz ki.

Ö10: Ben dersleri hiç anlamıyorum çünkü okumam iyi değil yazmam da yok. Ben derste bir şey okuyunca benimle dalga geçiyorlar. Kendimi bildim bileli hep çapaya gittik. Derslerden hep uzak kaldık, yetişemedik. Zaten okuma olmayınca yetişmen de imkansız oluyor. Okuldan gidip okula geri döndüğünde sanki herkes değişmiş de başka biri olmuş gibi oluyor. Kaldığın yerden arkadaşlarınla muhabbet edemiyorsun. Baştan başlıyorsun. Sana farklı bakıyorlar gibi geliyor. Rahatsız oluyorsun.

Ö15: Küçük yaşta elin para tutuyor. Okusan kim bilir kaç sene sonra para kazanacaksın. Erken yaşta paranın tadını alınca insan daha da okula gitmek istemiyor. Zaten okulun amacı sonunda iş sahibi yapıp para kazandırmak değil mi? Ben şimdiden iş sahibi oldum. Ha diğer işlerden biraz zor olabilir ama para kazandırıyor.

Ö20: Okula diğerlerinden geç başlayıp erken bitiriyoruz. Bu yüzden birçok derste konulardan geri kalıyoruz. Şabanözü'nde çapaya gitmediğim günler okula gittim. Diğer öğrenciler bana farklı davrandılar. Haklılar da. Derslerden anlamıyorum, üstüm başım yeterince temiz değil. Banyo pek yapamıyorum, kokuyorum. Urfa'ya gidince de çapaya gitmeyenler bizi küçümsüyor. Hiçbir şeyden anlamazsınız bakışı yapıyorlar.

Ö22: Okul daha bitmeden çapaya gittiğimiz için konulardan hep geri kalıyoruz. Geri geldiğimizde bir üst sınıfa geçmiş oluyoruz. Eksik olan konular tamamlanmamış, öğrenilmemiş oluyor. Ayrıca ikinci dönem ikinci yazılılara girmeden çapaya gittiğimiz için öğretmenlerimiz sınav notumuza sıfır veriyor. Bu yüzden notlarımız düşük oluyor. Ailemiz de zaten notlarınız düşük okuyamazsınız siz diyor. Hiç karne alamıyoruz. Ben daha hiç tam bir sene okula gitmedim. LGS'ye de giremedim. Kimse bizi düşünmüyor.

Ö28: Okuma yazmayı birinci sınıfta herkes öğreniyor. Ben çapaya gittiğim için okuma yazma öğrenemedim. Beşinci sınıftayım hala okuma yazma bilmiyorum. Derslerden hep geri kaldım işte. Hiçbir zaman yetişemedim. Okuma yazma bilmediğim için de benimle derste dalga geçiyorlar. Aralarına almak istemiyorlar. İpin ucu ben daha çocukken kaçtı. Şimdi ben nasıl toparlayayım?

Çocukların hem memleketlerinde hem de çalışmaya geldikleri yerlerde gittikleri okullarda ciddi bir uyum problemi yaşadıkları buna neden olarak da kişisel bakımlarının yetersiz olması, eğitimlerinin geride kalması ve tarlada çalıştıkları için arkadaşları tarafından hor görülmeleri olarak ortaya çıkmaktadır. Çocuklar sınavların geri kalmakta ve eksikliklerini tamamlayamamaktadır. Tarlada çalışmak çocukların okula gitmek istememesine neden olmakla beraber çocukların bu isteklerinin nedeni para kazanmak ve paranın kendilerine getireceğine inandıkları güçtür.

Eğitime Erişememe Nedenleri

Çocukların Polatlı'da eğitime erişememe nedenleri yakın çevrede okul olmaması ($n=25$), tarlada çalışmak zorunda olmak ($n=25$), aile büyüklerinin izin vermemesi ($n=24$), okula ulaşım için araç olmaması ($n=18$), okula gitmek istememek ($n=6$), çocuklara bakmak zorunda olmak ($n=4$) ve okulda akran zorbalığına uğramak ($n=1$) olarak ortaya çıkmıştır

(Tablo 15). Tablodan anlaşılacağı üzere çocukların eğitim öğretimle arasında birçok engel bulunmaktadır.

Tablo 15

Mevsimlik Tarım İşçisi Çocukların Polatlı'da Eğitime Ulaşamama Nedenleri

Eğitime Erişememe Nedenleri	Katılımcı	n
Yakın çevrede okul olmaması	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö10, Ö11, Ö14, Ö16, Ö17, Ö19, Ö21, Ö22, Ö23, Ö24, Ö26, Ö27, Ö28, Ö29, Ö30, Ö31, Ö32	25
Tarlada çalışmak zorunda olması	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö16, Ö17, Ö19, Ö20, Ö21, Ö22, Ö23, Ö24, Ö27, Ö28, Ö29, Ö30, Ö31, Ö32	25
Aile büyüklerinin izin vermemesi	Ö1, Ö2, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö14, Ö13, Ö15, Ö16, Ö17, Ö18, Ö20, Ö21, Ö23, Ö24, Ö26, Ö28, Ö32	24
Okula ulaşım için araç olmaması	Ö3, Ö4, Ö5, Ö10, Ö11, Ö14, Ö16, Ö17, Ö19, Ö21, Ö22, Ö23, Ö24, Ö26, Ö27, Ö28, Ö29, Ö32	18
Okula gitmek istememe	Ö5, Ö12, Ö13, Ö15, Ö18, Ö25	6
Çocuklara bakmak zorunda olması	Ö9, Ö21, Ö24, Ö32	4
Okulda akran zorbalığına uğrama	Ö20	1

Çocukların Polatlı'da eğitim öğretime ulaşmasına engel olan etkenler çocukların yanıtları ile aşağıda ifade edilmiştir:

Ö15: Ben zaten okula gitmek istemiyorum, bir an önce para kazanmak istiyorum. Zaten ben istesem de okula gitmeyi atam izin vermez. Bizim işimiz belli başka bir işe gerek yok diyor babam.

Ö17: Burada okul yok ki gidelim. Uzaklarda bir yerlerde okul var herhalde buranın çocukları oraya gidiyorlar. Bizi götürecek biri yok ama. Çapadan okula gitmeye vakit de yok hal de yok. Zaten bu kılıkta okula nasıl gidilecek? Bizimkiler çapaya gitmediğimiz günler de izin verirler ancak. PİKOLO'nun eğimine de öyle gidiyorum zaten. İzin vermiyorlar yoksa.

Ö20: Polatlı'da ben birkaç hafta okula gittim ama çocuklar beni hep dövdü, istemediler. Biz farklıyız onlar farklı. Aralarına almıyorlar. Gittiğimde de iş olmadığı günler gittim. İş varken gidemezsin izin vermezler. Tarlada çalışmak ailene para kazandırmak zorundasın. Hava yağmurlu olduğunda, parça bittiğinde ancak okula gidebilirsin.

Ö24: Burada okula gitmek çok zor çünkü yakında okul yok. Uzakta bir okul varmış ona da bizi götürecek bir araç yok. Yürüyerek gidemeyeceğim kadar uzakta. Oradaki okul yatılı olsa ve ailem beni orada bıraksa güzel olurdu. Okul yakında olsaydı bile de her gün okula gidemezdim.

Gerçi okul yakın olsa çocuklar da okula giderdi ve ben onlara bakmak zorunda olmaz okuluma gidebilirdim. Ama bebekleri okula almazlardı yine çocuk bakmak zorunda olduğum için gidemezdim. Belki yağmurlu havalarda kardeşim uyuyunca giderdim. Tarlada da çalışmak zorunda olduğum için de okula gidemiyorum. Zaten babam onca işin için de bir de okul çıkartma bana diye kızıyor. Okul yakın olsa da hep gitmeme izin vermezdi.

Ö11: Çadırımızın olduğu yerde okul yok. En yakın okul Şabanözü'nde. Babam her gün her gün beni okula götürmez. Okula beni götürse tarlaya nasıl gidecek. Okula bizi götürecek başka biri ya da servis de yok. Ayrıca zaten her gün okula gidemeyiz. Biz okula gitsek bizim işimizi kim yapacak? Dedem de zaten kızlar okuyup da ne yapacak ev mi geçindireceksin diyor. Tarlaya gitmek zorundayız. Okumak bize çok uzak.

On iki yıllık eğitimin zorunlu olduğu ülkemizde çocukların gidebilecekleri bir okulun yakın çevrelerinde olmaması ya da servis araçlarının temin edilememesi çocukların eğitimlerinin önündeki en büyük engeldir. Ayrıca bu çocuklar için tarlada çalışmak okulun yerini alan zorunlu bir eylem olarak görülmektedir. Ailelerinin de desteklerini alamayan mevsimlik tarım işçisi çocuklar eğitime ulaşabilmenin yolunu bulamamaktadır. Çocukların para kazanma isteği de okulun önünde bir engel olmakla beraber bu durum çocuğa yüklenmiş yetişkin kimliğinden kaynaklanmaktadır.

Tarlada çalışmanın aile geleneği olarak görülmesi ve hala kız çocuklarının okula gönderilmek istenmemesi de çocukların okulla aralarında bir engeldir. Kız çocuklarının kendilerinden küçük çocuklara da bakıcılık yapması onların bu yaşta kadın rolünü üstlendiklerinin bir göstergesidir.

Okula Devam Edebilmek İçin Beklentiler

Aileden Beklentiler

Mevsimlik tarım işçisi çocukların okullarına devam edebilmek için ailelerinden beklentileri Tablo 16'da verilmiştir. Buna göre çocukların ailelerinden beklentileri çocuklarını okula gönderme ($n=19$), tarlada çalışmak için zorlamama ($n=18$), çocukların memlekette bırakılması ($n=8$) ve çocukların yatılı okula gitmesi ($n=8$) olarak belirlenmiştir. Çocukların mevsimlik tarım işçiliği yapmak istemedikleri ve okumak için

ailelerinden uzakta kalmayı göze aldıkları görülmektedir. Ayrıca çocukların okula gidememe sebebi olarak çocuklar ailelerinin göndermemelerini görmektedir.

Tablo 16

Mevsimlik Tarım İşçisi Çocukların Ailelerinden Beklentileri

Çocukların Aileden Beklentileri	Katılımcı	n
Okula gönderme	Ö1, Ö4, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö14, Ö16, Ö17, Ö18, Ö22, Ö24, Ö27, Ö28, Ö30, Ö31, Ö32	19
Tarlada çalışmaya zorlamama	Ö1, Ö4, Ö5, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö14, Ö16, Ö19, Ö20, Ö24, Ö27, Ö28, Ö29, Ö30, Ö31, Ö32	18
Memlekette bırakılma	Ö2, Ö3, Ö13, Ö25, Ö26, Ö27, Ö29, Ö30	8
Yatılı okula gitme	Ö3, Ö6, Ö7, Ö8, Ö21, Ö22, Ö23, Ö31, Ö32	8

Çocukların okula gidebilmek için ailelerinden beklentileri çocukların ifadelerine göre aşağıda verilmiştir:

Ö8: Yatılı okula gönderebilirler beni. Ben bir daha eve hiç gelmeyeyim hep okulda kalayım. Ama beni getiriyorlar. Okul bitince de evlendirirler. Kendileri istemiyor okula göndermek. Ne gerek var benim okumama. Öyle görüyorlar. Beni okula göndersinler ya da beni evden yatılı okula kovsunlar. Ben onlar olmasa okurdum.

Ö14: Babam beni okula göndersin. Ben okula gitmek istiyorum dediğimde çağa yapacaksın demesin. Okula babam göndermek isterse bir şekilde gönderirdi. Ama tarlada iş çok diye yollamıyor. Bana okula git desin. Tarlaya gelme desin.

Ö25: Urfa'dan çalışmaya buraya geliyoruz. Ailem beni de peşinde getiriyor. Ben gelmek istemiyorum. Beni Urfa'da bıraksınlar. Ben orada okuluma devam edeyim. Burada okula gidemiyorum. Urfa'da olsa gidebilirdim. Hem sürekli Urfa'da kalsaydım belki dersleri de daha iyi anlardım. Şimdi hep geri kaldığımdan anlamıyorum. Hem Urfa'daki okulum daha güzeldi. Arkadaşlarım vardı. Beni evde bıraksınlar ben kendime bakarım.

Ö29: Urfa'dan bizi çalışalım diye getiriyorlar. Beni getirmesinler. Kendileri çalışsınlar. Hem tarlada çalışmak yoruyor insanı. Başka bir iş yapacak halin kalmıyor. Memlekette olsa okula giderdim. Okuldan gelince arkadaşlarla gezerdim. Çocuklar burada çalışıyor mu? Başka yerlerde çalışıyor mu? Ben dene çalışıyorum? Ben çalışmak zorunda tutuluyorum. Ben para kazanmak zorundayım. Ailem beni çalıştırmasın artık. Beni bir başıma Urfa'da bıraksın. Ben orada kendi okuluma kendim giderim.

Ö31: Okula gidemiyoruz ki burada. Göndermiyorlar bizi. Tarlada sabahtan akşama kadar çalıştırıyorlar. Çalışmazsan kızıyorlar. Beni tarlada çalıştırmasınlar. Beni onun yerine okula göndersinler. Burada da okul var. Niye göndermiyorlar, yok servis yok, yok çok uzak, yok şu iş de bitsin. Bitmiyor işte, göndermek istemedikleri için yollamıyorlar. Bura için bahaneleri çok.

Zaten burada okula gitsem de ders çalışacak yer yok. Beni yatılı okula yollasınlar. En azından orada her gün okula gidebilirim. Okuldan sonra da ders çalışabilirim.

Çocukların ifadelerinden de anlaşılacağı üzere aslında çocukları okula ailelerinin göndermediği bu yüzden çocukların ailelerinden onları okula göndermelerini istedikleri görülmektedir. Çocuklar ailelerinin kendilerini yatılı veya memlekette bırakarak da olsa okula göndermelerini beklemektedir. Ayrıca tarlada çalışmak çocukları zorlamakta ve bu durum çocukların ailelerinin bir dayatması olarak ortaya çıkmaktadır.

Okuldan Beklentiler

Mevsimlik tarım işçisi çocukların okula devam edebilmeleri için okullarından beklentileri Tablo 17’de verilmiştir. Tabloya göre çocukların okuldan beklentileri okullarının velilerini şikayet etmesi ($n=16$), ailelerini okulda kalmaları için ikna etmesi ($n=15$), okulda zorunlu tutmaları ($n=14$) ve telafi eğitimi verme ($n=5$) olarak belirlenmiştir. Çocukların okula gidebilmek için okulun ailelerine yaptırım uygulamasını istemeleri çocukların durumunu daha net göstermektedir.

Tablo 17

Mevsimlik Tarım İşçisi Çocukların Okullarından Beklentileri

Çocukların Okuldan Beklentileri	Katılımcı	<i>n</i>
Okulların çocukların velilerini şikayet etmesi	Ö1, Ö2, Ö3, Ö5, Ö8, Ö10, Ö13, Ö14, Ö15, Ö17, Ö19, Ö20, Ö21, Ö24, Ö25, Ö26, Ö28, Ö29, Ö32	16
Okulların çocukların ailelerini ikna etmesi	Ö1, Ö2, Ö4, Ö6, Ö7, Ö10, Ö15, Ö17, Ö18, Ö20, Ö21, Ö25, Ö28, Ö29, Ö30	15
Okulun zorunlu tutulması	Ö1, Ö2, Ö4, Ö5, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö18, Ö22, Ö23, Ö26, Ö31, Ö32	14
Okulların çocuklara telafi eğitimi vermesi	Ö7, Ö14, Ö18, Ö20, Ö22, Ö24	5

Çocukların verdiği cevaplardan bazıları çocukların söylemiyle aşağıda verilmiştir:

Ö8: Ben çapaya gitmek istemiyorum. Babam beni de zorla götürüyor. Gittiğim yerde de okula göndermiyorlar. Ailem suçlu ama okul da beni götürmelerine izin verdiği için suçlu. Öğretmenlerim izin vermese götüremezlerdi beni. Devlete çocukları okutmuyorlar diye şikayet etselerdi. Niye etmiyorlar, niye sessiz kalıyorlar, niye bizi önemsemiyorlar? Ailem okuldan

korkuyor ama nasıl olsa bir şey olmuyor diye bizi götürüyor. Ben geçen sene kaç ay okula gitmedim. Hiçbir şey olmadı. Okul devamsızlığı siliyor, hiçbir şey öğrenmeden sınıfı geçiyorum. Ailem bunu bilmiyor mu biliyor. Her sene kaldığım yerden devam etmiyorum ki bir sınıf üstten devam devam ediyorum.

Ö18: Okulum, benim okulda kalmam gerektiğini, beni ailemin götüremeyeceğini aileme söyleyebilir. Okul zorunlu tutabilirler. Okul aileme okuyunca neler olabileceğimi, gidince derslerden geri kaldığımı, okula geri dönünce alışamadığımı, okulun zorunlu olduğunu söyleyebilir. Ama hiçbir şey yapmıyorlar. Sadece veli toplantısında bir şeyler söylüyor ki babam daha hiç katılmadı. Okula çağırırsınlar babamı yapamazsın, götüremezsın desinler. Sonra okula geri dönünce bize biz yokken anlatılan dersleri tekrar anlatsınlar. Bizi okulda tutsunlar.

Ö26: Okul ailemi şikayet etse, babam para cezası alsın tövbe götürmez beni. Vay param boşa gidecek kazandığından çok para veriyorum der bırakır beni. Ya da okul zorunlu çocuk gidemez dense, babam korkar.

Ö10: Müdür babamla konuşsa. Yazık değil mi çocuğa dese. Babamı ikna etmek için uğraşsa. Biz giderken hiçbir şey yapmadan durmasa. Babamla dedemi odasına alıp konuşup ikna etse. Sonuçta okumuş adam ikna edecek bir şeyler bulur. Baktı ikna edemiyor okula devam mecburi desin. Hala olmuyor seni şikayet ederim deyip şikayet etse de babam bizi götüremese.

Ö22: Okumak zorunlu değil mi? Hah işte babama da zorunlu desinler. Götürürsen orada da okula göndermek zorundasın desinler. Gelince ya da burada bize ders işletsinler. Unutturmasınlar konuları. Sonra geride kalıyorum yetişemiyorum.

Çocuklar okullarından zorunlu ya da gönüllü olarak ailelerinin ikna edilmesini beklemektedir. Çocuklar bu konuda okullarının elinde yetki olduğunu ancak bunu kullanmadıklarını düşünmektedir. Çocuklar veli toplantılarının yetersiz olduğunu, ailelerinin bu toplantılara zaten katılmadığını, okulun ailelerle birebir, etkili ve yaptırımlar içerecek şekilde konuşmalarını beklemektedir. Okulun zorunlu olduğuna çocukların aileleri inanmamakta olup bunun nedeni olarak her sene devamsızlık yapmalarına rağmen çocukların sınıf geçmeleri gösterilmektedir.

Devletten Beklentiler

Tarlada çalışan çocukların eğitimlerine devam edebilmek için devletten beklentileri devletin aileye ceza vermesi ($n=17$), mevsimlik tarım işçiliğini kaldırması ($n=12$), çocukları ailenin elinden alıp yurda vermesi ($n=11$), aileye maddi destek sağlama ($n=11$), okula gitmeyi zorunlu kılma ($n=11$), geldikleri yere okul yapılması ($n=6$), memlekete yatılı

okul yapılması (n=4) ve devletin kreş açması (n=3) olarak belirlenmiştir (Tablo 18). Çocukların devletlerinden bekledikleri aynı zamanda çocukların okula gidememe sebepleridir.

Tablo 18

Mevsimlik Tarım İşçisi Çocukların Devletten Beklentileri

Çocukların Devletten Beklentileri	Katılımcı	n
Aileye ceza verme	Ö1, Ö2, Ö3, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15, Ö20, Ö24, Ö25, Ö28, Ö31, Ö32	17
Mevsimlik tarım işçiliğini kaldırma	Ö2, Ö4, Ö6, Ö7, Ö13, Ö17, Ö18, Ö19, Ö20, Ö26, Ö27, Ö28	12
Çocukları ailenin elinden alıp yurda verme	Ö4, Ö5, Ö12, Ö13, Ö21, Ö22, Ö23, Ö27, Ö28, Ö31, Ö32	11
Aileye maddi destek	Ö1, Ö2, Ö3, Ö12, Ö13, Ö18, Ö21, Ö22, Ö23, Ö27, Ö28	11
Okula gitmeyi zorunlu kılma	Ö4, Ö5, Ö14, Ö15, Ö17, Ö18, Ö19, Ö24, Ö25, Ö29, Ö30,	11
Geldikleri yere okul yapma	Ö8, Ö10, Ö11, Ö14, Ö25, Ö26	6
Memlekete yatılı okul yapma	Ö1, Ö3, Ö18, Ö27	4
Kreş açılması	Ö9, Ö21, Ö32	3

Mevsimlik tarım işçisi çocukların devletten beklentileri çocukların söylemleri ile aşağıda verilmiştir:

Ö1: Devlet bizi çapaya götürüp çalıştırmaları diye babama para versin. Benim günlük yevmiyem kadar para versin. O zaman benim çalışmama gerek kalmaz. Yine götürmeye çalışırlarsa da babama veza versinler. Elinden tüm parayı alırsın desinler. Devlet bizi okula gönderir istese. Babam çok korkuyor ama kimse bir şey yapmıyor. Babam da benim bunlar her istediğimi yaparım diyor. Hiçbirini yapmasa da Urfa'ya yatmalı okul yapsa. Babam da beni orada bıraksa.

Ö2: Babam para kazanmak için tarlaya gidiyor bizi de çalıştırmak için götürüyor. Devlet mevsimlik tarım işçiliğini kaldırsın. Başka bir yöntem bulsun. Kimse böyle oradan oraya göçebe gibi gitmesin. Babam da tarla olmayınca mecbur kendine başka iş bulacak. Kışın Urfa'da hep kahvede oturuyor. Onun yerine bir işe girer çalışır. Kalkmıyorsa tarla devlet dedeme benim için para versin ya da para versin gitmeyelim. Devletin çok parası var bize versin okuyalım. O da mı olmuyor o zaman babama ceza versin. Çocuğunu Urfa'da ya da Polatlı'da okula göndermezsen seni hapse atarım desin atsin da göndermezse. Bu kadar kolay işte. Herkes biliyor okumadığımızı kim ne yapıyor?

Ö12: Okula gitmemenin bir cezası yok mu? Okul zorunlu değil mi? Devlette zorunlu olan şeyleri yapmayınca ceza verilmiyor mu? Tamam işte beni de okula göndermeyince dedeme, babama ceza kessinler. Kesemezler mi bu ülkede polis asker yok mu? Alıp götürsünler onları.

Ya da para versinler babama beni de yurda alsınlar zorla. Ben yurтта okurum. Çalışmam tarlada. Babam da geçinir gider o parayla beni aramaz.

Ö21: Devlet çocukları alıp yurda versin. Beni de yurda versin. Biz yurтта büyürüz. Ben orada hem onlara bakarım hem de okula giderim. Zaten ben bakıyorum kardeşlerime yurтта da bakarım. Zaten tarlada çalışsın, iş yapsın diye çocuk yapıyorlar. Bizi önemsedikleri yok ki. Yurda almazlarsa kreş açsınlar. Çocuklara kreşteki baksın ben de okula gideyim. Çocuk bakmak zorunda kalmayayım. Ya da her aileye devlet para versin. Tarlaya gitmeyelim o para ile geçinelim. Urfa'da kalırsak okuluma gidebilirim ben.

Ö25: Biz buraya geldiğimizde okul uzak diye okula gidemiyoruz. Bu kaldığımız yere yakın bir okul yapsalar ve biz de oraya gitsek olabilir. Okula gitmek zorunlu olacak ama. Devlet kızacak çocuğunu göndermeyenlere. Ceza verecek, paralarını alacak, buradan kovacak, hapse atacak. Gelsin denetlemeye kessin cezayı bak bakalım okula gidemeyen kalır mı?

Çocuklar devletin okula gitmeyen çocukların ailelerine para veya hapis cezası vermelerini ya da çocuklarını ellerinden almalarını beklemektedir. Bu durumu bir çözüm olarak görmekle beraber çocukların çaresizliği de ortaya çıkmaktadır.

Çocuklar devletin okulu kendilerine yakınlaştırmasını beklemektedir. Bunu memleketlerinde yatılı okulla, geldikleri yerde yakın çevreye okul yapılması ile sağlanacağı düşünülmektedir. Çocuklar için okul sağlansa bile bu tek başına yeterli gelmeyip çocukların çalışmaması için ailelere para desteğinin de sunulması gerekmektedir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitim sorunları araştırılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen veriler bu bölümde verilmiş ve literatür ışığında değerlendirilip bazı öneriler sunulmuştur.

Tartışma ve Sonuç

Araştırmaya katılan çocukların eğitim düzeyleri ortaokul olup kız ve erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Bu çocukların demografik özellikleri incelendiğinde bu çocukların kalabalık ailelerde yaşadığı ve kardeş sayılarının fazla olduğu görülmektedir. Tabcu (2015)'nin araştırma sonuçları, mevsimlik tarım işçisi ailelerin genellikle kalabalık ve çok çocuklu olduğunu da göstermiştir. Bu ailelerin çoğunluğunun 6-8 kişiden oluştuğu belirlenmiştir. Duruiz (2011) ise mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan ailelerin eğitim düzeylerinin ve becerilerinin oldukça düşük olduğunu ve bu ailelerin genellikle çok sayıda çocuğa sahip olduklarını belirlemiştir. Ayrıca bu ailelerin tamamında düzenli bir gelire sahip bireyin olmadığı, mevsimlik tarım işçiliği dışında düzensiz gelire sahip olma oranının çok az olduğu ortaya çıkmıştır. Çetinkaya (2008) ve Yavuz (2019) da çalışmalarında Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgelerinde yaşayan ailelerin birçoğunun kalabalık aile olduğunu ve geçim kaynaklarının sınırlı olduğunu çalışmalarında elde etmişlerdir. Eğitim Sen (2007) de

Şanlıurfa’da yaptığı çalışmasında tarım alanında çalışan bu ailelerinin geniş aileler olduğunu, çocuk sayısının oldukça fazla olduğunu ve ailelerin geçim kaynaklarının yetersiz olduğunu ifade etmiştir. Bu durum dar ve düzensiz gelirli kalabalık ailelerin geçimlerini sağlamak için mevsimlik tarım işçiliğinde çalıştığını göstermektedir. Tabcu (2015)’ya göre mevsimlik tarım işçiliği yapan ailelerde annelerin ev hanımı olduğu, babaların eve gelir getiren tek birey olduğu ya da eve herhangi bir gelir getiren kimse yoktur. Bu sonuçlara göre gelir düzeyi düşük ailelerin tek gelir kaynağının mevsimlik tarım işçiliği olduğu gözlemlenmektedir.

Mevsimlik tarım işçisi çocukların tarlada çalışmaya başlama yaşı 7-10 yaş arasında değişmektedir. Bu yaş grubu eğitim düzeyi olarak ikinci ile beşinci sınıf düzeyleri arasına denk gelmektedir. Oysaki Akbulut, Karabıyık ve Akço Bilen (2023) çalışmalarında tarlada çalışmaya başlama yaşının birçok valilik tarafından 16 olarak kabul edildiğini belirtmiştir. Yine anayasamızın 50. maddesi “Kimse, yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmaz.” İfadesine göre tarlada çalışmaya başlama yaşının 18 olması gerekmektedir. Ayrıca erkek çocuklarının kız çocuklarına göre daha erken yaşta tarlada çalışmaya başladığı görülmektedir. Bu durumun nedeni kız çocuklarının diğerleri çalışırken çadır işleri ve çocuk bakmak gibi işleri de yapıyor olmasından kaynaklanabilir. Tarlada çalışmaya başlama yaşının bu kadar erken olması da ailelerin çocukları bırakacakları bir yer olamaması ve tarlaya yanlarında götürmeleriyle çalışmalarına sebep olmaları olabilir. Ülkemizde eğitim hakkı hem anayasamızın 42. maddesi "kimse, eğitim ve öğretim haklarından mahrum bırakılamaz" ve devletin imzaladığı çocuk hakları sözleşmeleriyle korunmaktadır. Fakat hem anayasa hem de çocuk hakları sözleşmesine uygun davranılmadığı ortaya çıkmıştır.

Mevsimlik tarım işçisi olarak tarlada başlama yaşı yedi olarak belirlenmiştir. Ayrıca erkek çocukların kız çocuklara göre daha küçük yaşlarda çalışan sayısının daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır. 4857 sayılı İş Kanununa göre 15 yaşını doldurmamış çocukların yasak olmasına göre çocukların tarlada 7 yaşında çalışmaya başladıkları görülmektedir. Ayrıca

çocukların eğitim öğretimlerine engel teşkil etmeyecek şekilde ve sözleşme oluşturmak şartı ile çalışmalarına izin verilmiştir. Fakat çocukların okullarına devam edemedikleri görülmüştür.

Çocukların mevsimlik tarım işçisi olarak tarlada çalışma nedenlerinin başında para kazanma gelmektedir. Bu durum dar gelirli ailelerin daha çok mevsimlik tarım işçisi olarak çalıştıklarını da göstermektedir. Ailede çalışan bir birey eksildiğinde yerine en büyük çocuk geçmekte ve bu durum her birey eksildiğinde devam etmektedir. Çocuklar aynı zamanda birer işçi olarak kullanılmaktadır. Aynı şekilde mevsimlik tarım işçiliğinin bir gelenek olarak görülmesi Osmanlı Dönemine ait sorunların günümüze yansımalarının bir örneğidir. Osmanlı Döneminde mevcut tımar sisteminin bozulmasıyla sırasıyla iltizam ve malikane sistemlerinin aslında gizil bir şekilde devam ettiği görülmektedir. Kendi toprağına sahip olmayan işçilerin başkalarının topraklarında çalışması geleneğine yüzyıllardır son verilememiştir.

Çocukların çoğunluğunun tarlada çalışmak istemediğı bunun nedeni olarak da en fazla eğitim hayatlarına devam etmek istedikleri ortaya çıkmıştır. Çocukların okula gitmek isteyip de tarım işçiliğı yüzünden gidememeleri onların çalışma isteklerini düşürmektedir. Ayrıca fiziki şartlar ve işin zorluğu da çalışma isteğini azaltan diğer faktörlerdir. Çocukların vücuduna zarar veren, koşulları çocukların çalışmasına uygun olmayan işlerde çocukların zorla çalıştırılması yasalara uygun değildir. İş Kanununa göre 15 yaşını doldurmamış çocukların çalıştırılması ülkemizde yasak olmakla beraber 14 yaşını dolduran ilköğretimini tamamlamış çocuklar hafif işlerde çalıştırılabilmektedir. Fakat mevsimlik tarım işçisi çocukların çalıştırılması İş Kanununa aykırı davranmaktır.

Tarlada çocukların çalışmasının bazı zorlukları olduğu ve çocukların kendilerini çocuk olarak görmedikleri ortaya çıkmıştır. Mevsimlik tarım işçisi çocuklara göre tarlada çalışmak çocuklar için uygun değil ancak kendileri için uygundur. Bu durum çocukların geçim sıkıntısı ve diğer sorunlarla kendilerinin de bir birey gibi mücadele ettiğini göstermektedir. Erçetin (2006)'e göre, çalışan çocuk, hem çalışmak hem de aileye katkıda

bulunmak zorunda kalarak yetişkin sorumlulukları üstlenmektedir. Bu durum, çocuğun hem yetişkin gibi hem de çocuk gibi davranmasına yol açarak rol karmaşasına neden olmaktadır. Çalışan çocuk olmak zorlayıcıdır ve çocuk, kendi isteklerinden bağımsız olarak veya bir görev duygusu aşılanması sonucunda ihmal ve istismara maruz kalmaktadır. Bunun yanı sıra, bu durum çocuğun eğitim hakkını da sınırlamaktadır. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu 6/1-c maddesine göre “18 yaşını doldurmamış kişi çocuktur” olmasına rağmen tarlada çalışan çocuklar çok küçük yaşlarda çocuk olmayı bırakıp bir yetişkin gibi davranmak zorunda bırakılmaktadır.

Mevsimlik tarım işçisi çocukların tamamının Polatlı’da çadırlarda kaldığı ortaya çıkmıştır. Çocukların çoğunluğunun elektrik, su, tuvalet ve banyo gibi temel ihtiyaçlara sahip olmadığı görülmektedir. Günümüz şartlarında bu ihtiyaçlar lüks olmayıp sağlık, hijyen ve temizlik için zorunludur. Çocukların bu imkanlardan yararlanamaması birçok hastalığı da beraberinde getirmektedir. Gülçubuk'un (2012) çalışmasına göre, Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgelerinde yaşayan çocuklar, çalışmak zorunda kaldıkları için eğitimlerini sürdürememekte, zorlanmakta veya hiç başlayamamaktadır. Bu çocuklar, yılın 4-7 ayını temel ihtiyaçlardan yoksun olarak gittikleri çalışma bölgelerinde çadırlarda geçirmektedir.

Mevsimlik tarım işçisi çocuklardan özellikle kız çocukların tarlada çalışmak dışında da çadırı toparlamak, bulaşık, çamaşır yıkamak, su taşımak, yatak açmak ve yemek yapmak gibi birçok işi bulunmaktadır. Bu çocukların kendilerine ayıracak zamanları olmadığı gibi yaşlarına göre oldukça fazla işte çalışıp dinlenmek için bir imkanları da bulunmamaktadır. Kadın rolü kız çocuklarına küçük yaşlardan itibaren verilmiş ve bu role ait olduğu düşünülen işler kız çocuklarına yaptırılmaktadır. Eğitim-Sen’in (2007) yaptığı bir araştırma da bu duruma benzer bir şekilde değinmekte ve tarım sektöründe çalışan kız çocuklarının yükünün, erkek çocuklarına kıyasla daha fazla olduğu belirtilmektedir.

Çocukların ailelerinde okulu bırakan öğrencisi sayısı oldukça fazla olup lisede okula devam eden kardeşi olan öğrenci sayısı sadece birdir. Bu durum çocukların eğitimlerinde kendilerine iyi örnek olabilecek bir kardeş olmadığını ve okulu bırakmanın normalleştiğini

göstermektedir. Çocuklar ortaokulu bırakan kardeşe sahip olmasalar bile ortaokulu da iyi bir performansla da okuyamamaktadırlar. Okuldan sürekli uzak olmak, uzun aralar vermek çocukların kardeşlerinin performanslarını olumsuz yönde etkilemiştir.

Çocukların çoğunun okula gitmek istediği ancak okula gitme sürelerinin beş ve altı ay arasında değiştiği görülmektedir. Çocuklardan sadece bir tanesi Polatlı'da bir ay okula gitmiş ve diğerleri Polatlı'da okula hiç gitmemiştir. Bu durum anayasamızla korunan eğitim hakkının çocukların elinden alındığını, eğitimin devamlılığının sağlanamadığını göstermektedir. Karaman (2013) tarafından yapılan çalışmada da benzer bulgulara ulaşılmıştır. Mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan çocukların eğitim hakkına erişimleri konusunda öğretmenlerin görüşleri incelendiğinde, bu çocukların eğitim yaşamlarının ciddi biçimde olumsuz etkilendiği ortaya çıkmıştır. Ortaokulda eğitim zorunlu olduğu halde bu kadar çocuğun okula gitmediği ve gitmemesi durumundaki yaptırımların yetersiz olduğu açıkça görülmektedir. Okula devamı yeterli olmayan bu çocuklardan çoğunluğu telafi eğitimini PİKOLO Derneği tarafından almaktadır. Diğerleri ise telafisini ders kitaplarından kendi kendine çalışma, kitap okuma gibi yöntemlerle gerçekleştirmektedir. Bu durum çocuklara devlet tarafından özel bir telafi eğitimi verilmediğini, bu çocukların görmezden gelindiğinin bir göstergesidir. Okul, çocukların her türlü istismardan, şiddetten ve kazalardan korunabilecekleri güvenli bir yer olmalıdır. Bunun sağlanabilmesi için öğretmenler ve yöneticiler, çocukların koruyucuları gibi davranmalı ve onların haklarını okul içinde güvence altına almalıdır (Erçetin, 2006). Bu bağlamda, ihmal ve istismara maruz kalan mevsimlik tarım işçisi çocuklar için okulda destekleyici ve sıcak ortamların oluşturulması büyük önem taşımaktadır.

Çocukların tarlada çalışması çocukların okuma yazmada yetersiz olmalarına, kendilerini dışlanmış olarak hissetmelerine, arkadaşlarıyla iyi bir iletişim kurmalarına engel olmaya neden olmaktadır. Eroğlu ve Gülcan da çalışmalarında çocuk işçilerin uyum sorunu yaşadıklarını belirlemiştir (2016, s. 330). Tarlada çalışan çocukların okula ilk başladıkları yıllar da dahil olmak üzere sürekli okulu bırakıp çalışmaya gitmesi çocukların ilköğretim

birinci sınıftan beri eğitim öğretimlerinin aksatılmasına neden olmaktadır. Birinci sınıfta okuma yazmaya geçemeyen çocukların eğitim öğretim hayatları boyunca okula düzenli devam etmemeleri ve yeterli telafi eğitimi de alamamaları sebebiyle ciddi düzeyde okuma yazma sorunları oluşmaktadır. Bu durum çocukların kendilerine güven düzeyini daha da düşürmektedir. Ayrıca çocukların okuldan sürekli uzak kalmaları okula adapte olmalarını ve arkadaşlık kurmalarını da engellemektedir. Çocukların sosyal olarak gelişimini de engelleyen mevsimlik tarım işçiliği çocukların içine kapanmasına ve kendilerini diğer çocuklardan ayrı görmelerine de neden olmaktadır. Yavuz (2019) da mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitimden geri kaldığını ve gittikleri yerlerdeki okullarda ya da döndüklerinde kendi okullarında uyum sorunları yaşadıklarını belirtmiştir. Çınar ve Lordoğlu (2011), araştırmasında, çocuk yaşta çalışmak zorunda kalanların, okul hayatında başarılı olma ve toplumda iyi bir konuma sahip olma şansını erken yaşlarda kaybettiklerini belirtmiştir. Aynı şekilde Şahin (2009) da, okul ortamından uzak kalan çocukların okula uyum sağlamakta zorlandıklarını ve bu yüzden başarısız olduklarını vurgulamıştır. Benek ve Ökten (2011), çocukluk döneminde alınan eğitimin kalitesi ve süresinin, yetişkinlikteki başarıyı etkileyen en önemli faktörlerden biri olduğunu belirtmiştir.

Çocukların Polatlı'ya geldiklerinde yakın çevrelerinde okul olmaması veya okula ulaşımın sağlanamaması çocukların eğitimden uzak kalmalarına neden olmuştur. Ülkemizde eğitim ve öğretim zorunlu olduğu halde okula ulaşımın sağlanamaması, bunun için çaba gösterilmemesi bu çocukların eğitim hakkına olumsuz yönde bir müdahaledir. Ayrıca gelenek ve görenek haline gelmiş mevsimlik tarım işçiliğine çocukların da katılması gerektiğini düşünen aile bireylerinin de çocukları okula göndermedikleri ortaya çıkmıştır. Bir iş kolu gibi davranılan mevsimlik tarım işçiliğine bazı standartların ve zorunlulukların gerekli olduğu söylenebilir.

Çocukların eğitim ve öğretimlerine devam edebilmeleri için ailelerinden beklentileri olduğu ortaya çıkmıştır. Bu beklentilerden en önemlisi çocuklarını okula gönderme isteklerinin olmasıdır. Çocuklara göre ailelerinin çoğunluğu çocuğunu okula göndermek

istemeyip tarlada çalışması için zorlamaktadır. Çocuklar ailelerinin bu tutumlarını değiştirmelerini ve gerekirse okumak için kendilerini memleketlerinde bırakmalarını ya da yatılı okula göndermelerini istemektedir. Zorunlu eğitime çocuklar tarafından hala ulaşılamayıp ailelerinin isteklerine bırakılması eğitimin zorunlu olup olmadığının sorgulanması gerektiğini göstermektedir. Ortaokul çağındaki çocukların aileleriyle yaşamak yerine sırf okumak için ailelerinden ayrı kalmayı göze almaları okumayı ne kadar çok istediklerini göstermektedir. Bu çağda hala okumak için çaba göstermek çağdaş eğitime uymamakla birlikte ülkemizdeki yasaların uygulanmadığını veya da yaptırımların yetersiz olduğunu göstermektedir.

Çocukların eğitim haklarına ulaşabilmeleri için okullarından en büyük istekleri okulların velilerini zorla ya da rica ile ikna etmeleridir. Burada yine çocukların okula gitmelerini engelleyen unsurun aslında çocukların ailelerinin olduğu bir kez daha ortaya çıkmıştır. Olsen (1996) ayrıca öğretmenlerin de çocuk işçiliğiyle mücadelede aktif rol üstlenmelerini önermektedir. Öğretmenler, çocuk işçiliği sorununu gündemlerine alarak öğrencileri bu konuda bilgilendirmeli, aile ve velilere çocuk işçiliğinin önemini ve tehlikelerini anlatmalıdır. Ayrıca, öğretmenler sendikalarıyla birlikte bu konuyu tartışmalı ve yoksul ailelerin çocuklarının eğitim sistemine dahil olmalarına yardımcı olmalıdır. Çocuklar öğretmenlerinden ve okul yöneticilerinden yardım beklemekte onların isterlerse kendilerini koruyabileceğine inanmaktadırlar. Fakat okuldan uzak kalmalarına engel olunamadığında okula olan güvenleri sarsılmaktadır. Okul çocuklar için bir eğitim yuvası olup çocuklar için bir hayal kırıklığından öte gidememektedir. Ayrıca çocukların okuldan uzak kalmalarına engel olamayan öğretmenlerin çocuklara telafi eğitimi vermesi de çocukların istekleri arasındadır. Ne yazık ki böyle bir uygulama ile karşılaşan bir çocuk bulunmamaktadır. Çocuklardan herhangi bir öğretmenden telafi eğitimi alanlar sadece PİKOLO Derneğinin öğretmenleri tarafından alınmıştır. Bu durum okulların telafi eğitimindeki açığını göstermektedir. Çöpoğlu (2018) çalışmasında, sendikaların çocuk işçiliğiyle mücadelede önemli bir rol üstlenmesi gerektiğini, ancak bugüne kadar çocuk işçi sorununa yönelik

aktif bir katılım göstermediklerini vurgulamıştır. Ayrıca, sendikaların en temel hedeflerinin istihdamı artırmak, ücretleri yükseltmek ve çalışma koşullarını iyileştirmek olduğundan, çocuk işçiliğiyle mücadelede yetersiz kaldıklarını belirtmiştir.

Çocukların okullarına devamında devletlerinden beklentileri arasında yine ailelerini ceza veya maddi destek yoluyla ikna etmeleri yer almaktadır. Bu durum verilen cezaların veya yaptırımların yetersiz olduğunu ayrıca ailelerin de bunu bilerek rahat hareket ettiklerini göstermektedir. Çocuklar eğitime ulaşabilmek için gerekirse kendilerinin ailelerinden alınıp yurda verilmesini istemektedir. Bu durum çocukların eğitim için her şeye hazır olduklarını ve devletin desteğine muhtaç olduklarını göstermektedir. Çocuklar devletlerinden daha sert yaptırımlar beklemektedir. 222 Sayı ve 12.01.1961 tarihli İlköğretim ve Eğitim Kanunun 56. maddesine göre çocukların zorunlu eğitime devam etmemesi halinde önce her gün için 15 TL, hala devam etmeyenler için 500 TL idari para cezası verilmektedir. 5237 Sayılı Türk Ceza Kanununun 233. maddesine “Aile hukukundan doğan eğitim yükümlülüğünü yerine getirmeyen kişi, şikâyet üzerine, bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.” göre bir yıla kadar hapis cezası verilebilmektedir. Fakat mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan bir çocuğun günlük yevmiyesi 15 TL’den oldukça fazladır. Ayrıca bu cezaların birer idari para cezası olması ve uygulanmadığı da aşıkardır. Çocukların ailelerinden hiçbirisi bugüne kadar eğitim için herhangi bir para veya hapis cezası ile karşılaşmamıştır. Bu durum cezaların uygulanmadığını ve yetersiz olduğunu göstermektedir. Çocuklar ailelerinin herhangi bir ceza ile karşılaşmadığını bildikleri için devletin daha zorlayıcı olmasını beklemektedir. Devletin yatılı okul veya çadırların yakınlarına okul yaptırması da çocukların beklentileri arasındadır. Çocuklar devletlerinden yardım beklemektedir.

Öneriler

Mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan ortaokul çağındaki çocukların karşılaştığı fiziksel, sosyal ve ruhsal zorluklar, onların eğitim hayatını da olumsuz etkilemektedir. Bu

sorunların tamamen ortadan kaldırılması zor olsa da, çeşitli önlemler alınarak olumsuz etkilerin azaltılması mümkündür. Yapılan araştırma sonuçlarına dayanarak şu önerilerde bulunulur:

Fiziksel Açıdan

Çocukların tarlada çalışmaları engellenmelidir. 14 yaşını tamamlamış ve zorunlu eğitimini almış çocukların tarlada çalıştığı saatler düzenlenerek aşırı yorgunluklarının önüne geçilebilir. Esnek çalışma saatleri ile okul dışında çalışmaları sağlanabilir.

Çocukların tarlada çalışırken kullandığı araç ve gereçlerin güvenliği sağlanarak, çocuklara bu araçların kullanılması ile ilgili eğitimler verilebilir.

Çocukların kaldıkları yerler düzenlenerek elektrik, su, banyo, tuvalet gibi temel ihtiyaçlarını gidermelerinde yardımcı olabilecek imkanlar sağlanabilir. Çadır yerine toplu, düzenli alt yapı desteği olan alanlar oluşturulabilir.

Hastalıkların önüne geçilebilmesi için hijyen ve temizlik desteği sağlanarak, çocukların düzenli olarak hekim tarafından takip edilmesi sağlanabilir. Bu çocukların yeterince beslenemedikleri ve fiziksel olarak gelişimlerinin geride kalmaları sebebiyle düzenli gelişim takibinin yapılması sağlanabilir.

Sosyal Açıdan

Çocukların ailelerinden destek görmemeleri sebebiyle çocukların ailelerine yönelik eğitim ve destek programları düzenlenerek ailelerin çocuk işçiliği, eğitimin önemi, çocukların gelişimi, yasal sorumluluklar ve yaptırımlar konularında bilinçlerinin arttırılması sağlanabilir.

Çocukların arkadaşlık kurmada zorlanmaları, kendilerini dışlanmış hissetmeleri nedeniyle sosyal gelişimlerini destek verecek sportif, sanatsal ve kültürel etkinlikler düzenlenerek çocukların aktif katılımları sağlanabilir.

Çocuklara yönelik sosyal destek programları ve rehberlik hizmetleri yerel kuruluşlar, dernekler ve sivil toplum örgütleri tarafından yaygınlaştırılabilir. Bu kuruluşlara verilen destekler ve yönlendirmeler artırılabilir.

Ruhsal Açıdan

Çocukların küçük yaşlardan beri tarlalarda çalışmaları, fiziksel yaşam koşulları, omuzlarına yüklenen geçim kaygısı ve iş yükü sebebiyle maruz kaldıkları stres ve travmaların çocuklara verdiği zararları en aza indirmek için bu çocuklara psikolojik destek sağlanabilir. Çocukların kendilerini çocuk görmeleri, çocuk rollerini yerine getirmeleri konusunda yardım edilebilir.

Okullarda yer alan rehberlik hizmetlerinden mevsimlik tarım işçisi çocukların daha fazla yararlanabilmeleri sağlanabilir. Çocukların yaşadıkları zorluklarıyla, okula uyum problemleriyle, arkadaşlık ilişkilerindeki sorunlarıyla ve okullarındaki hayal kırıklıklarıyla başa çıkabilmeleri için desteklenebilir. Okullardaki rehberlik servisleri bu çocukların gelişimlerine yardımcı olacak şekilde güçlendirilebilir.

Çocukların eğitim öğretim hayatlarına yönelik motivasyonlarını artıracak yöntem ve teknikler uygulanabilir. Bu tarz öğrencilere eğitimin önemi hakkında programlar düzenlenebilir. Öğrencilere yönelik meslek tanıtımları sağlanarak çocukların başla meslekleri de görmeleri ve mevsimlik tarım işçiliği dışında da gelir kaynaklarının olduğu vurgulanabilir. Bu öğrencilerin okuldaki başarıları teşvik edici ödül sistemleri uygulanabilir.

Eğitim Açısından

Mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan çocuklar için esnek ve uzaktan eğitim imkânları sağlanabilir. Çocukların internete erişimlerinin sağlanabilmesi için wi-fi noktaları oluşturulabilir. Mevsimlik tarım işçileri için yaşam alanları oluşturularak tarlalara bu

alanlardan gitmeleri sağlanabilir. Bu yaşam alanlarına okul yapılarak çocukların eğitime ulaşmaları kolaylaştırılabilir. Ya da bu öğrencilere devlet tarafından ücretsiz ve zorunlu taşıma sağlanarak barındıkları yerlere en yakın okula taşınmaları sağlanabilir.

Çocukların memleketlerinde ve çalışmaya geldikleri alanlarda okula devam durumları takip edilip devamsızlık durumlarında nedeni sorgulanıp nedeni geçerli olmayan durumlarda yasal yaptırımlar uygulanabilir.

Çocukların aileleriyle birlikte çalışmaya gelmelerini engellemek için geldikleri yerlere veya memleketlerine yatılı bölge okulları yapılarak bu çocukların bu okullardan ücretsiz bir şekilde faydalanmaları sağlanabilir.

Çocuklara ek ders veya telafi eğitim programları uygulanabilir. Tarım sezonu dışında çocuklara okulları vasıtasıyla telafi eğitimleri verilerek çocukların eğitim açıkları kapatılmaya çalışılabilir. Mevsimlik tarım işçisi çocuklara okul saatlerinde veya okul saatleri dışında bireyselleştirilmiş eğitim programları destek eğitim odalarında uygulanabilir.

Çocuklara eğitim açıklarını kapatabilmelerine yardımcı olabilmek için ücretsiz ek kaynaklar, eğitim materyalleri, teknolojik cihazlar (tablet, laptop gibi) ve internet ağı temin edilebilir.

Politika ve Toplumsal Düzey Açısından

Mevsimlik tarım işçisi çocukların tarlalarda çalışmalarını engellemek için yasal düzenlemeler yapıp, yaptırımlar artırılıp, okulda devamsızlık yaptıklarında verilen para cezaları yevmiyelerinden fazla olarak düzenlenebilir. Bu düzenlemelerin uygulanması sıkı bir şekilde takip edilip yaptırımlar hızlı bir şekilde uygulanabilir. Verilen cezaların caydırıcılığının olması sağlanabilir. Yaptırımların ve cezaların uygulanması, çocuk işçiliğinin takip edilmesi ve ilgili yerlere bildirilmesi net bir şekilde düzenlenip uygulamada birlik sağlanabilir.

Toplumun çocuk işçiliğinin her çeşidi hakkında bilgilendirilmesi, bu konuda kampanyalar düzenlenerek herkesin bilinçlendirilmesi sağlanabilir.

Bu önlemler, mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan çocukların karşılaştığı olumsuz etkileri azaltmaya yardımcı olabilir ve onların eğitim hayatlarına daha sağlıklı bir şekilde devam etmelerini sağlayabilir. Bu konuda aile, okul, devlet, sivil toplum kuruluşları ve derneklerin bir bütün halinde hareket ederek çocuk işçiliğinin önüne geçmesi sağlanabilir.

KAYNAKLAR

- Ağcabay, M. (2012). Türkiye’de çocuk işçiliği. *Eğitim Dergisi*, 33. <https://www.egitirim.gen.tr/turkiye-de-cocuk-isciligi/> sayfasından erişilmiştir.
- Akbulut, B., Karabıyık, E. ve Akço Bilen, S. (2023). Tarımsal üretimde asgari çalışma yaşı. *Çalışma Ortamı Dergisi*, 1.
- Akçıl, M. B. ve Bayramoğlu, Z. (2022). Mevsimlik tarım işçilerinin asgari yaşam maliyetlerinin hesaplanması. *Bahri Dağdaş Bitkisel Araştırma Dergisi*, 11(2), 180-189.
- Akdağ, M. (1945). Tımar rejiminin bozuluşu. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 3(4), 419-431.
- Alkan, M. Ö. (1992). Türkiye İktisat Kongresi-1923-İzmir'e Katkı-2: "Kocaeli Livası Namına İzmir İktisat Kongresi'ne Tevdii Edilen Rapor". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 47 (01), 395-402. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ausbf/issue/3117/43281> sayfasından erişildi.
- Altın, C. (2014). *Mevsimlik göç ve yoksulluk: Ankara-Polatlı mevsimlik tarım işçileri örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Altunpınar, T. (2001). *Polatlı ilçesine gelen gezici kadın tarım işçilerinin çalışma ve yaşam koşulları ile sorunları üzerine bir araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Altunya, N. (1997). Eğitim hakkı. *Türkiye Mühendislik Haberleri*, 390, 59-65.
<https://www.imo.org.tr/resimler/ekutuphane/pdf/1390.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Benek, S. ve Ökten, Ş. (2011). Mevsimlik tarım işçilerinin yaşam koşullarına ilişkin bir araştırma: Hilvan İlçesi (Şanlıurfa) örneği. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(12), 653-676
- Beydili Gürbüz, E. ve Yılmaz, Ç. (2021). Mevsimlik tarım işçiliğinde çalışma sürecinin işçi, aracı ve işverenler açısından değerlendirilmesi üzerine nitel bir araştırma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32 (3) , 939-966. <https://doi.org/10.33417/tsh.884452>
- Bilgen, A. (2018). 1977'den 2017'ye Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP): GAP'ın 40 yılı üzerine nitel ve çok boyutlu bir değerlendirme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 73(3), 811-840. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000002518
- Bor, E. (2014). *Türkiye'de çocuk işçiliği: çocuk işçiliğinin belirleyicileri üzerine ekonometrik analiz*. Uzmanlık Tezi, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Çalışma Genel Müdürlüğü. Ankara.
- Boratav, K. (2004). Yoksulluk kavramı üzerine notlar. *Toplum ve Hekim Dergisi*, 19(1), 7-9. https://www.belgelik.dr.tr/ToplumHekim/kayit_goster.php?Id=1807 sayfasından erişilmiştir.
- Büke, A. ve Çetinkaya Ö. (2009). Emek yoğun tarımsal üretimin mecburlar ordusu: Türkiye'de gezici mevsimlik tarım işçileri. *Doğudan Dergisi*, 2(12), 54-68.
- Büyükhan, M. (2019). *Zorunlu eğitim çağındaki Suriyeli çocukların eğitime erişimi önündeki engeller: Ankara ili örneği*. Doktora Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem.
- Cresswell, J. W. (2020). Nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Siyasal.
- Çağdaş, A. (2009). *Anne-baba-çocuk iletişimi*. Ankara: Kök.

- Çınar S. ve K. Lordoğlu (2011). Mevsimlik Tarım İşçiliğinde Tekil Bir Analiz: Karasu Fındık Toplama İşçileri. *Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, 38, 23-33.
- Çocuk. (t.y.). *Türk Dil Kurumu* içinde. <https://sozluk.gov.tr/> sayfasından erişilmiştir.
- Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (1989). *UNICEF*, 20 Kasım 1989. <https://www.unicef.org/turkiye/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-%C3%B6zle%C5%9Fme> sayfasından erişilmiştir
- Çocuk İşçiliği İle Mücadele Ulusal Programı (2017). *ÇSGB Çalışma Genel Müdürlüğü İstihdam Politikaları Daire Başkanlığı*. <https://www.ika.org.tr/dokumanflipbook/cocuk-isciligi-ile-mucadele-ulusal-programi2017-2023/488> sayfasından erişilmiştir.
- Çocuk İşgücü Anketi Sonuçları, (2019). *TÜİK Haber Bülteni*, 33807, 31 Mart 2020.
- Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik (2004). *T.C. Resmi Gazete* 25425, 6 Nisan 2004.
- Çöpoğlu, M. (2018). Bir Kısır Döngü: Dünyada ve Türkiye’de çocuk işçiliği ve işsizlik. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(5), 671-685. <https://doi.org/10.18506/anemon.397136>,
- ÇSGB (t.y.). *ILO Çocuk İşçiliği Programı*. <https://www.cs gb.gov.tr/medias/5828/ilococuk.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- ÇSGB (2006). Türkiye’de çocuk işçiliği ile mücadele. Ankara: Çalışma Genel Müdürlüğü. Çalışan Çocuklar Bölümü.
- ÇSGB (2021, Nisan 06). Bakan Selçuk: “Çocuk İşçiliği ile Mücadelede Önemli Mesafe Katettik, 1994’de Yüzde 15,2 İken Bu Oran Bugün Yüzde 4.4’e Geriledi”. <https://www.cs gb.gov.tr/haberler/bakan-selcuk-cocuk-isciligi-ile-mucadelede-onemli-mesafe-katettik-1994-de-yuzde-15-2-iken-bu-oran-bugun-yuzde-4-4-e-geriledi/> sayfasından erişilmiştir.
- Demir, A. M. (2021). *Mevsimlik tarım işçisi öğrencilerin sosyal becerileri ve okula karşı tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.

- Doğru, D. (2021). 1923-1950 yılları arasında toprak reformu girişimleri ve çiftçiye topraklandırma kanununa yapılan muhalefet. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 10(2), 824-839.
- Duruiz, D. (2011). *Seasonal Agricultural Workers in Manisa: Materialization of Labor, Bodies and Places Through Everyday Encounters*. Master Thesis, Boğaziçi University Social Sciences, İstanbul.
- Eğitim-Sen, (2007). *Mevsimlik Tarım İşçiliği Nedeni ile Eğitime Ara Veren İlköğretim Öğrencileri Araştırması*. Ankara: Eğitim-Sen
- Erçetin, Ş. Ş. (2006). *Okullarda Şiddet ve Çocuk Suçluluğu Çocuk ve Suç*. Ankara: Hegem.
- Erdönmez, C. (2005). Köykent: olumlu ve olumsuz yönleriyle bir kırsal kalkınma projesinin çözümlemesi. *Turkish Journal of Forestry*, 6(2), 35-51.
- Eroğlu, Ö. B. ve Gülcan, M. G. (2016). Göçle gelen ailelerin ve çocuklarının eğitim sorunları (Mersin ili örneği). K. Beycioğlu, N. Özer, D. Koşar ve İ. Şahin (Ed), *Eğitim yönetimi araştırmaları içinde* (s. 218-238). Ankara: Pegem.
- Evrin Önal, N. (2010). *Anadolu tarımının 150 yıllık öyküsü*. İstanbul: Yazılama.
- Fereli, S., Aktaş, Ş. ve Güneş, F. E. (2016). Mevsimlik tarım işçilerinin çalışma koşulları, beslenme durumları ve görülen sorunlar. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(3), 36-47.
- Geleceği Hasat Etmek Türkiye’de Tarımda Çalışan Mevsimlik Gezici ve Geçici İş Gücünün İşe Alım Süreçlerinin ve Çalışma Koşullarının İyileştirilmesi Projesi (2019). *ÇSGB Çalışma Genel Müdürlüğü İstihdam Politikaları Daire Başkanlığı*. https://www.csgeb.gov.tr/media/53580/gelecegi_hasat_ekmek.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Genç, M. (2022). *Osmanlı İmparatorluğunda devlet ve ekonomi-I*. İstanbul: Ötüken.
- Gönç Şavran, T. (2009). Sosyolojide nicel ve nitel araştırma yöntemleri. N. Suğur (Ed), *Sosyolojide Araştırma Yöntem ve Teknikleri içinde* (s. 78-96). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

- Görücü, İ. ve Akbıyık, N. (2010). Türkiye’de mevsimlik tarım işçiliği: Sorunları ve çözüm önerileri. *Hikmet Yurdu Düşünce-Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 3(5), 189-219.
- Gülcan, M. G. (2021). *Çocuk İşçiliği ve Eğitim Öğretmen El Kitabı*. Ankara: T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.
- Gülçubuk, B. (2012). Tarımda çocuk emeği sömürüsü ve toplumsal duyarlılık. *Çalışma ve Toplum*, 33(2), 75–94.
- Güngör, M. (2009). Eğitim hakkı ve sokakta yaşayan/çalışan çocuklar: Mersin ili örneği. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 28-42
- Gürel, N. ve Kartal, S. (2015), Türkiye’de Eğitime Erişimin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi, *İlköğretim Online*, 14(2), 593-608, 2
- Havlioğlu, S. 2011. *Göçebe mevsimlik tarım işçisi ergenlerde yaşam kalitesi düzeyi ve sorun davranışları sıklığı*. Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Şanlıurfa.
- ILO (1973). *138 No’lu Asgari Yaş Sözleşmesi*, 6 Haziran 1973. https://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377287/lang--tr/index.htm sayfasından erişilmiştir.
- ILO (1999). *182 no’lu en kötü biçimlerdeki çocuk işçiliğinin yasaklanması ve ortadan kaldırılmasına ilişkin acil eylem sözleşmesi*, 17 Haziran 1999. https://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377311/lang--tr/index.htm sayfasından erişilmiştir.
- ILO (2021). *ILO’nun Türkiye’de çocuk işçiliğiyle mücadele programı (2021-2025)*. http://www.ilo.org/ankara/areas-of-work/child-labour/WCMS_774760/lang--tr/index.htm sayfasından erişilmiştir.
- ILO (t.y.). *ILO’nun tarihçesi*. https://www.ilo.org/ankara/about-us/WCMS_372874/lang--tr/index.htm sayfasından erişilmiştir.

- ILO (t.y.). *Temel ILO sözleşmeleri*. https://www.ilo.org/ankara/about-us/WCMS_372880/lang--tr/index.htm sayfasından erişilmiştir.
- ILO (t.y.) *Çocuk İşçiliği ile Mücadele Programı*. Çocuk İşçiliği ile Mücadele Programı (ILO-Ankara) sayfasından erişilmiştir.
- İçgöç İstatistikleri, (2022). *TÜİK Haber Bülteni*, 45869, 28 Aralık 2022.
- 2018 Çocuk İşçiliği ile Mücadele Yılı Genelgesi (2018). *T.C. Resmi Gazete*, 20180220, 20 Şubat 2018.
- İlköğretim ve Eğitim Kanunu (1961). *T.C. Resmi Gazete*, 10705, 12 Ocak 1961.
- İnalcık, H. (2018). *Osmanlı İmparatorluğunun ekonomik ve sosyal tarihi-I 1300- 1600*. İstanbul: Eren.
- İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, (1948). *İnsan Hakları Derneği*, 10 Aralık 1948. <https://www.ihd.org.tr/insan-haklari-evrensel-beyannames/> sayfasından erişilmiştir.
- İşgücü İstatistikleri, (2022). *TÜİK Haber Bülteni*, 45653, 12 Eylül 2022.
- İşgücü İstatistikleri, (2022). *TÜİK Haber Bülteni*, 49383, 10 Şubat 2023.
- İş Kanunu (2003). *T.C. Resmi Gazete*, 25134, 10 Haziran 2003.
- Kalkınma Atölyesi. (2012). *Mevsimlik Tarım İşçiliği ve Çocuklar Sorun Analizi ve Politika Önerileri*. Ankara https://www.academia.edu/45083961/Mevsimlik_Tar%C4%B1m_%C4%B0%C5%9F%C3%A7ili%C4%9Fi_ve_%C3%87ocuklar_Sorun_Analizi_ve_Politika_%C3%96nerileri sayfasından erişilmiştir.
- Karaman, Z. (2013). *Mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitim hakkına erişim durumları ve sosyal beceri yeterliliklerinin öğretmen görüşlerine göre belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Karasar, N. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel.
- Keskin, T. (2020). *Ankara ili Polatlı ilçesi mevsimlik tarım işçilerinin çalışma koşullarının iş sağlığı ve güvenliği yönünden incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Çankaya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Keyder, Ç. (1983). *Toplumsal tarih çalışmaları*. İstanbul: İletişim.

- Kılıç, C. (2022). *Eğitime erişimde taşıma merkezi okullarda görevli olan öğretmen ve yöneticilerin yaşadıkları sorunlar*. Doktora Tezi, Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.
- Kiehne E, Mendoza N. (2015). Migrant and Seasonal Farmworker Food Insecurity: Prevalence, Impact, Risk Factors, and Coping Strategies. *Social Work in Public Health*, 30(5), 397-409.
- Koruk İ, Şimşek Z, Tekin Koruk S, Doni N ve Gürses G. (2010). Intestinal parasites, nutritional status and psychomotor development delay in migratory farm worker's children. *Child Care Health Development*, 36(6), 888-94.
- Meslek Eğitim Kanunun (1986). *T.C. Resmi Gazete*, 19139, 19 Haziran 1986.
- Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Yaşam Koşullarının İyileştirilmesi-I Projesi (2010). *Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı*. https://www.csgeb.gov.tr/media/53610/mevsimlik_gezici_tarim_iscilerinin_calisma_ve_yasam_kosullarinin_iyilestirilmesi-i_projesi-metip1.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Yaşam Koşullarının İyileştirilmesi-II Projesi (2017). *Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı*. https://www.csgeb.gov.tr/media/53607/mevsimlik_gezici_tarim_iscilerinin_calisma_ve_yasam_kosullarinin_iyilestirilmesi-ii_projesi-metip2.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Mevsimlik Tarımda Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi Projesi (2020). *ÇSGB Çalışma Genel Müdürlüğü İstihdam Politikaları Daire Başkanlığı*. https://www.csgeb.gov.tr/media/53577/mevsimlik_tarim_isciligi_projesi.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Mevsimlik Tarım İşçileri (2024). *T.C. Resmi Gazete*, 32529, 27 Nisan 2024.
- Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi (2010). *T.C. Resmi Gazete*, 27531, 24 Mart 2010.
- Mevsimlik Tarımda Çocuk İşçiliğinin Ortadan Kaldırılması Operasyonu (2020). *Avrupa Topluluğu Koordinasyon Dairesi Başkanlığı İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi*

- Program Otoritesi.* <http://www.ikg.gov.tr/mevsimlik-tarimda-cocuk-isciliginin-onlenmesi-projesi-eclsa/> sayfasından erişilmiştir.
- Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sorunlarının Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu (2015). *Türkiye Büyük Millet Meclisi*, 716, Mart 2015. <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss.716.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Mevsimlik Tarım İşçileriyle Göçer ve Yarı Göçer Ailelerin Çocuklarının Eğitime Erişimi Genelgesi (2016). *Milli Eğitim Bakanlığı*, 3243629, 21Mart 2016.
- MFA, (t.y.). *Çocuk Hakları Konusunda Türkiye'de Yapılan Çalışmalar.* https://www.mfa.gov.tr/cocuk-haklari-konusunda-turkiye_de-yapilan-calismalar.tr.mfa#:~:text=T%C3%BCrkiye%2C%2014%20Eyl%C3%BCl%201990%20tarihinde,1995%20tarihi%20itibariyle%20y%C3%BCr%C3%BCrl%C3%BC%C4%9Fe%20girmi%C5%9Ftir. Ocak 2023 açlık ve yoksulluk sınırı, (2023, Ocak 30). *Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu*.sayfasından erişilmiştir.
- Olsen, T. (1996). Churhes Fight Overseas Child Labour. *Chiristianity Today*, 40(12).
- On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028) (2023). *T.C. Resmi Gazete*, 32356, 31 Ekim 2023.
- Orhan, R. (2019). Çocuk gelişiminde fiziksel aktivite ve sporun önemi. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 157-176.
- Özbekmezci, Ş. ve Sahil, S., (2004). Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sosyal, Ekonomik ve Barınma Sorunlarının Analizi. *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 19(3), 261-274.
- Pamuk, Ş. (2009). *Osmanlıdan Cumhuriyete küreselleşme, iktisat politikaları ve büyüme-seçme eserler-II*. İstanbul: İş Bankası Kültür.
- Pekdoğan, S. (2016). 5-6 yaş çocukların sosyal becerilerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(4), 1946-1965.
- Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu (1934). *T.C. Resmi Gazete*,2751, 14 Temmuz 1934.

- Sağır, H. (2020). *Türkiye’de mevsimlik tarım işçilerinin çocuklarının eğitim sorunu (Şanlıurfa Siverek örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Sağlam, M. ve Aral, N. (2016). Tarihsel süreç içerisinde çocuk ve çocukluk kavramları. *Çocuk ve Medeniyet*, 1(2), 43-56.
- Sağlam, S. (2006). Türkiye’de iç göç olgusu ve kentleşme. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, (5), 33-44.
- Sendikalar Kanunu (1983). *T.C. Resmi Gazete*, 18040, 7 Mayıs 1983.
- Sevinç, M. R. ve Davran, M. K. (2015). *Adana ilinde mevsimlik tarım işçiliğinin sosyo-ekonomik yapısı ve geleceği*. Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- Sevinç, G., Davran, M. K. ve Sevinç, M. R. (2018). Türkiye’de kırdan kente göç ve göçün aile üzerindeki etkileri. *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, 3(6), 70-82.
- Şahan, G. (2003). Şanlıurfa’nın Siverek ilçesinde örgün eğitimde başarının elde edilmesi. *Eğitim ve Denetim*, 1(1), 45-48.
- Şahin, B. (2009). *Çocuk İşçilerin Korunması*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Şen, B. ve Altın, C. (2018). Mevsimlik göç ve yoksulluk ilişkisi: mevsimlik tarım işçileri örneği. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 11(23), 174-192.
- Tabcu, G. (2015). *Mevsimlik tarım işçilerinin ortaokul çağındaki çocuklarının eğitim sorunlarının sosyolojik olarak incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adıyaman.
- Tarımsal İşletme İşgücü Ücret Yapısı, (2022). *TÜİK Haber Bülteni*, 45783, 24 Şubat 2022.
- Tezel, Y. (2012). *Cumhuriyet döneminin iktisadi tarihi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt.
- Topsakal, C., Merey, Z. ve Keçe, M., (2013). Göçle gelen ailelerin çocuklarının eğitim-öğrenim hakkı ve sorunları üzerine nitel bir çalışma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(27), 546-560.

- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (1982). *T.C. Resmi Gazete*, 17863, 9 Kasım 1982.
- Türkiye’de Çocuk Haklarının Desteklenmesi Projesi (2020). *ÇSGB Çalışma Genel Müdürlüğü İstihdam Politikaları Daire Başkanlığı*. <https://www.csgeb.gov.tr/media/53578/turkiye-de-cocuk-haklarinin-desteklenmesi-projesi.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Umumi Hıfzıssıhha Kanunu (1930). *T.C. Resmi Gazete*, 1489, 06 Mayıs 1930.
- Uysal, M., Sayılan, F., Yıldız A., Türk, E. Türkmen, N. Ve Korkmaz, N. (2016). Mevsimlik tarım işçilerinin çocuklarının temel eğitim sorunları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 49(1), 183-201.
- Ültay, E., Akyurt, H. ve Ültay, N. (2021). Sosyal bilimlerde betimsel içerik analizi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (10) , 188-201 . DOI: 10.21733/ibad.871703.
- Yavuz, M. (2019). *Mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitimde yaşadıkları sorunlara yönelik okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin görüşleri: Şanlıurfa ili örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yılmaz, E. (2020). *Mevsimlik tarım işçilerinde barınma sorunlarına yönelik analiz çalışması: (Ankara-Polatlı) Sarıoba Mahallesi’nin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara.
- Yıldız, K. (2014). İşsizlik türleri, her bir işsizlik türünün toplam işsizlikteki payı ve çeşitli demografik parametrelerle ilişkisi. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (45).
- Yılmaz, M., Göktürk, İ. ve Kök, D. (2007). Kahramanmaraş’ta 1980 sonrası tarım ve sanayi politikalarının içgöç ve kentsel işgücü piyasası üzerine etkileri. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2007(1), 319-332.

Yılmaz, T., Fidan, F. ve Karataş, V. (2004). İşsizliğin sosyo-psikolojik sonuçları: sosyo-demografik özelliklere göre bireylerin tutumları (bir alan araştırması). In *Journal of Social Policy Conferences*, 48, 163-183. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/9110> sayfasından erişilmiştir.

EKLER

EK 1. Görüşme Formu

Değerli çocuklar,

Bu araştırmanın genel amacı “Mevsimlik Tarım İşçisi Çocukların Eğitim Sorunları”nın incelenmesidir. Bu çalışmada elde edilen bilgiler yüksek lisans çalışmasında kullanılmak üzere hazırlanmış olup sadece bilimsel çalışma için kullanılacaktır. Anketin sağlıklı ve doğru sonuçlara ulaşabilmesi için vereceğiniz gerçeğe uygun, içten cevaplar araştırma için önemlidir. Lütfen her ifadeyi dikkatli bir şekilde cevaplayınız. Katıldığınız ve gösterdiğiniz ilgiden dolayı teşekkür ederim.

Zehra YAŞAR YAVUZ
Gazi üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Eğitim Yönetimi Bölümü
Yüksek Lisans Öğrencisi

1. Cinsiyetiniz: Kız: ☐ Erkek: ☐
2. Daimi yaşadığınız İl / İlçe:
3. Daimi yaşadığınız bölgede yatılı bölge okulu var mı?
4. Kaçınıcı sınıfta öğrenim görüyorsunuz?
5. Kaç yaşındasınız?
6. Okul çağında kaç kardeşiniz var? İlkokula giden: / Ortaokula giden:
7. Kardeşlerinizden okula devam ettiği için mevsimlik tarım işçiliğine gelmeyen var mı?
8. Ailenizde okulu bırakan kardeşiniz var mı, sayısı?
9. Aileniz sizinle birlikte kaç kişiden oluşuyor?
10. Ailenizin düzenli bir geliri olan var mı?
11. Mevsimlik tarım işçisi olarak çalışıyor musunuz?
12. Neden mevsimlik tarım işçisi olarak çalışıyorsunuz?

13. Kaç yaşıınızdan beri mevsimlik tarım işçisi olarak çalışıyorsunuz?
14. Mevsimlik tarım işçisi olarak çalıştığınızda günlük yevmiye miktarınız nedir?
15. Kazandığınız parayı ne yaparsınız?
16. Mevsimlik tarım işçisi olarak geldiğiniz yerde nerede kalıyorsunuz?
17. Mevsimlik tarım işçisi olarak çalışmak istiyor musunuz? Neden?
18. Mevsimlik tarım işçiliği çocuklar için uygun mudur? Neden?
19. Sizinle birlikte gelen fakat tarlada çalışmayan var mı? Yakınlığı?
20. Tarlada çalışmaya başladığınız saat: / çalışmayı bitirdiğiniz saat:
21. Tarlada bir gün içerisinde toplam kaç saat çalışıyorsunuz?
22. Tarlada çalışmak dışında hangi işleri yaparsınız?
23. Mevsimlik tarım işçisi olarak çalıştığınız ayları söyleyiniz.
24. Memleketinizde okula devam ettiğiniz ayları söyleyiniz.
25. Mevsimlik tarım işçisi olarak çalıştığınız bölgede okula devam ediyor musunuz?
26. Mevsimlik tarım işçisi olarak çalıştığınız bölgede okula gidememe sebepleriniz nelerdir?
27. Mevsimlik tarım işçisi olarak çalıştığınız bölgede okula devam ediyorsanız, okula devam ettiğiniz ayları belirtiniz.
28. Okul dışında burada eğitim alıyor musunuz? Alıyorsanız aldığınız eğitimin devam etmesini ister miydiniz? Neden?
29. Ders kitaplarınızı yanınızda getirdiniz mi? Getirmediyse neden?
30. Eğitim öğretiminiz boyunca sadece memleketinizdeki okula devam etmek ister miydiniz? Neden?
31. Okula devam edemediğiniz aylarda eğitim açığını telafi etmek için neler yapıyorsunuz?
32. Okula devamınızın sağlanması için neler yapılmasını isterdiniz?
Ailemden beklentilerim:
Okulumdan beklentilerim:
Devletimden beklentileri:

33. Mevsimlik tarım işçiliği eğitiminize zarar veriyor mu? Neden?
34. İleride hangi meslek dalında çalışmak isterdiniz?
35. Mevsimlik tarım işçiliği ile ilgili genel olarak sıkıntılarınız nelerdir?

Ek 2. Etik Kurul Onayı

Evrak Tarih ve Sayısı: 28.12.2023-E.836305

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Komisyonu

Sayı : E-77082166-302.08.01-836305
Konu : Bilimsel ve Eğitim Amaçlı

28.12.2023

Dağıtım Yerlerine

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı **Yüksek Lisans Öğrencisi Zehra YAŞAR YAVUZ'un, Prof. Dr. Murat Gürkan GÜLCAN'ın** danışmanlığında yürüttüğü *"Mevsimlik Tarım İşçisi Çocukların Eğitim Sorunları"* adlı tez çalışması ile ilgili konu Komisyonumuzun **12.12.2023** tarih ve **21** sayılı toplantısında görüşülmüş olup,

İlgilinin çalışmasının, yapılması planlanan yerlerden izin alınması koşuluyla yapılmasında etik açıdan bir sakınca bulunmadığına oybirliği ile karar verilmiş ve karara ilişkin imza listesi ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi rica ederim.

Araştırma Kod No: 2023 - 1548

Prof. Dr. İsmail KARAKAYA
Komisyon Başkanı

Ek:1 Liste
DAĞITIM
Gereği:
Sayın Prof. Dr. Murat Gürkan GÜLCAN

Bilgi:
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Ek 3. Araştırma İzin Yazısı

Evrak Tarih ve Sayısı: 17.01.2024-E.854844

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-14588481-605.99-94488703
Konu : Araştırma İzni

16.01.2024

GAZİ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü)

İlgi : a) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 2020/2 sayılı Genelgesi.
b) 03.01.2024 tarihli ve 842731 sayılı yazınız.

Üniversiteniz Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans programı öğrencisi Zehra YAŞAR YAVUZ'un "**Mevsimlik Tarım İşçisi Çocukların Eğitim Sorunları**" başlıklı çalışması kapsamında merkez ilçelerimize bağlı ortaokullarda yapılacak uygulama talebi ilgi (a) Genelge çerçevesinde incelenmiştir.

Yapılan inceleme sonucunda, söz konusu araştırmanın Müdürlüğümüzde muhafaza edilen ölçme araçlarının; Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Milli Eğitim Temel Kanunu ile Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarına uygun olarak, ilgili yasal düzenlemelerde belirtilen ilke, esas ve amaçlara aykırılık teşkil etmeyecek, eğitim-öğretim faaliyetlerini aksatmayacak şekilde okul ve kurum yöneticilerinin sorumluluğunda, gönüllülük esasına göre uygulanması Müdürlüğümüzce uygun görülmüş olup çalışma tamamlandıktan sonra çalışmanın bir nüshasının **30 iş günü içerisinde arge06_arastirma@meb.gov.tr adresine PDF olarak gönderilmesi** gerekmektedir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Yaşar KOÇAK
Vali a.
Milli Eğitim Müdürü

Ek: Uygulama Araçları (2 Sayfa)

Dağıtım:

Gereği:

Gazi Üniversitesi

Bilgi :

9 Merkez İlçe

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR...